

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
POSTDIPLOMSKI STUDIJ PRIRODNIH ZNANOSTI

GEOGRAFIJA

Rafaela Kovačević

GEOGRAFSKE OSNOVE ZAŠTITE I REVITALIZACIJE
STARE GRADSKJE JEZGRE DUBROVNIKA

Magistarski rad

Zagreb, 1994.

Ovaj magistarski rad predan je na ocjenu
Znanstveno - nastavnom vijeću
Postdiplomskog studija Prirodnih znanosti
Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja znanstvenog stupnja
MAGISTRA PRIRODNIH ZNANOSTI
IZ PODRUČJA GEOGRAFIJE

Kako doživljujemo Dubrovnik?

On nas ispunjava zadovoljstvom i kad ga gledamo iz daljine, s mora i kad mu pridemo bliže, i kad sidemo niz gradska vrata u glavnu ulicu, i kad lutamo sporednim ulicama, i kad smo na njegovim trgovima i u njegovoj luci. Kad šecemo zidinama, doživljujemo njihovu snagu i ne znamo, što nas više doima, veličanstvenost mora ili živopisnost ćilima gradskih krovova. Kad uđemo u crkve i dvorove ili u olične građanske kuće, uvijek je naše oko zadovoljeno, našoj potrebi za skladom prostora i oblika ugodeno, jer ovaj grad zrači skladom.

Josip Seissel

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	1
UVOD	3
Revitalizacija.....	5
POJAVA I PROSTORNA STRUKTURA DUBROVNIKA	10
Gradske četvrti i njihove karakteristike	10
Položaj stare gradske jezgre u aglomeraciji Dubrovnika.....	17
Formiranje prostorne strukture stare gradske jezgre Dubrovnika.....	18
SUVREMENI RAZVOJ DUBROVNIKA I POTREBE NJEGOVE REVITALIZACIJE.....	26
Geografski položaj Dubrovnika kao determinanta razvoja.....	26
Funkcije i funkcionalno značenje Dubrovnika u prošlosti.....	27
Turizam kao osnova razvoja Dubrovnika	29
Pomorske djelatnosti.....	37
Pomorsko brodarstvo.....	37
Lučka funkcija	37
Centralnomjesne funkcije Dubrovnika	42
Dubrovnik kao centar rada.....	43
POTREBA ZA REVITALIZACIJOM I ZAŠTITOM DUBROVNIKA	44
Kulturno - povijesna vrijednost i zaštita stare gradske jezgre Dubrovnika	44
Nužnost funkcionalne revitalizacije.....	48

SOCIJALNO - GEOGRAFSKE OSNOVE REVITALIZACIJE	50
Unutargradski prerasmjekštaj stanovništva	50
Populacijsko pražnjenje gradske jezgre	54
Starenje stanovništva	59
Strukturne promjene stanovništva i domaćinstva	63
FIZIONOMSKO - MORFOLOŠKE OSNOVE REVITALIZACIJE.....	82
Mogućnost revitalizacije i nužnost zaštite gradske cjeline i zgrada	87
FUNKCIONALNO - PROSTORNA STRUKTURA STARE GRADSKE JEZGRE DUBROVNIKA.....	92
Način korištenja gradskog zemljišta	92
Funkcija stanovanja.....	92
Funkcionalno značenje stare gradske jezgre u aglomeraciji Dubrovnika.....	108
MOGUĆNOSTI REVITALIZACIJE I ZAŠTITE.....	109
Oblici revitalizacije i zaštite.....	113
ZAKLJUČAK.....	115
SAŽETAK.....	117
SUMMARY	118
LITERATURA	119
POPIS SLIKA.....	122
POPIS TABLICA	123
ŽIVOTOPIS.....	125

PREDGOVOR

Stare gradske jezgre, njihovo propadanje i ponovno revitaliziranje aktuelan je problem ne samo kod nas nego i u svijetu.

Moja zainteresiranost za stare gradske jezgre počela je na primjeru Dubrovnika, kada sam sudjelovala s ostalim stručnjacima na njegovoj obnovi (samo u jednom segmentu), što me ponukalo da tu obnovu ili revitalizaciju analiziram i nastavim u svom magistarskom radu.

Dubrovnik je grad u kojem se nisam rodila, niti provela svoje djetinjstvo, niti živjela u njemu, ali on je u meni jer sam s njim povezana preko svojih roditelja koji su se rodili i živjeli u njegovoj neposrednoj blizini.

Iako nisam živjela u njemu, dolazila i boravila sam u Dubrovniku od malih nogu, divila se njegovoj ljepoti i svaki put ga doživljavala kao da nisam nikada prije bila u njemu.

Kao što sam već napomenula, nakon potresa 1979. godine, započela je obnova stare gradske jezgre Dubrovnika u koju sam bila uključena. S velikim zadovoljstvom prihvatila sam taj posao da bi ponovo u ovom radu dalje nastavila analiziranje aktivnih procesa u staroj gradskoj jezgri i pokušala doprinjeti svojim malim ulogom revitalizaciju onoga što su drugi željeli potpuno uništiti.

Ovim putem zahvaljujem se svom mentoru dr.prof. Milanu Vresku na pružanju pomoći u izradi mog rada, dipl.ing. Ivanki Jemo i mr. Tonku Radici na potrebnim uputama, Državnom zavodu za statistiku koji mi je dao na raspolaganje i obradio sve potrebne podatke, kao i svima onima koji su mi pomogli savjetima u izradi ovog rada.

4. 1. Snimak stare gradske jezgre Dubrovnika iz zraka

UVOD

Dubrovnik je najveće i najvažnije gradsko, administrativno - upravno, kulturno - povijesno, turističko, trgovačko i prometno središte, na južnom dijelu južnog Hrvatskog primorja. Danas se njegov utjecaj proteže na prostrano obalno područje i otoke, što se odražava na razvoj grada i na razvoj njegovog utjecajnog područja.

Početak Dubrovnika je na prostoru današnje stare gradske jezgre, u funkcionalnom i fizionomskom smislu. Takav razvitak traje stoljećima.

Daljnijim širenjem Dubrovnika, život grada i neke funkcije prelaze okvire stare gradske jezgre, razvijaju se novi dijelovi izvan zidina na Pločama i Pilama, u Gružu, na Lapadu i u bližoj okolini.

S obzirom na takve karakteristike Dubrovnika veoma je interesantno i potrebno razmatrati staru gradsku jezgru, grad u zidinama, "Grad" tj. područje začetka Dubrovnika.

Stara gradska jezgra smještena unutar zidina, zadržava i razvija neke svoje tradicionalne funkcije i prima nove, te se brižljivo čuva kao jedinstveni urbanistički i kulturno - umjetnički spomenik, koji je uvršten u popis svjetske kulturne baštine.

Stara gradska jezgra Dubrovnika ili grad unutar zidina ili "Grad" zapravo je pojam Dubrovnika, u svjetskim saznanjima to je Dubrovnik.

Ipak, stari grad mijenja svoj izgled u fizionomskom i u funkcionalnom smislu. To je uvjetovano društveno - gospodarskim prilikama, te prirodnim (potresi) i društvenim (rat) čimbenicima koji su i u nedavnoj prošlosti zadesili ovo područje.

Od 373. godine prije Krista, pa sve do današnjih dana, spominju se razaranja izazvana katastrofalnim potresima na širem području Dubrovnika. Više od 1000 potresa se ovdje zbilo, a veće bilježe godine 1367, 1491, 1504, 1506, 1521.

Najrazorniji je potres bio 1667. godine, kada je Grad bio gotovo srušen, a poginulo je više od polovice njegovih stanovnika. To je bio jedan od triju najjačih potresa u Europi.

što je bila od Francuske (1808.g., kada je ukinuta Dubrovačka republika), i od strane Austrije (1815.g.), dok je negativnih tragova ostavio i drugi svjetski rat.

Dubrovnik je 15. travnja 1979. godine ponovo zadesio jaki potres (7°MCS), a 24. svibnja iste godine još jedan potres zahvatio je Dubrovnik jačine 6°MCS. Najviše je oštećena stara gradska jezgra Dubrovnika.

Nakon ovog zadnjeg katastrofalnog potresa i nakon dijela obnove i revitalizacije stare gradske jezgre Dubrovnika, dolazi ponovno do uništenja stare gradske jezgre Dubrovnika, ali i do drugih negativnih pojava u ovom području.

U toku domovinskog rata koji započinje 1991. godine napadom Srbije i Crne Gore, odnosno Jugoslavenske narodne armije, na Republiku Hrvatsku, okupirani su znatni dijelovi okolice Dubrovnika, a uništavana je i stara gradska jezgra Dubrovnika, naročito 6. prosinca 1991.g. kada je izveden topnički napad na stari dio Dubrovnika, na staru gradsku jezgru. Poginuli su neki njegovi stanovnici, stradale su mnoge zgrade povijesni spomenici, a neki su izgorjeli do temelja.

S toga cilj ovog rada bio je prikazati noviji razvitak nekih procesa u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, odnosno razvitak "Grada" u vremenu i prostoru.

Kakvo je stanje u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, u kojoj se mjeri ona razvija, stagnira ili propada, da li mijenja svoje funkcije i izgled, kakvo je stanje njezine populacije, kakva je njezina uloga unutar čitave gradske aglomeracije Dubrovnika i da li se uklapa u suvremene društvene procese; sve su to elementi koji će ukazati kako i na koji način će se ta stara gradska jezgra revitalizirati i zaštititi od negativnih posljedica i na koji način se uklapa u gradsku aglomeraciju Dubrovnika.

U tu svrhu koristili su se statistički podaci, popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. i 1991. godine, kako bi se mogle uočiti promjene koje su nastale u zadnjih deset godina. Osim statističkih podataka, koristili su se i rezultati rada na GUP-u Dubrovnika, kao i knjiga Obnova Dubrovnika, u kojima se također razmatra problematika revitalizacije i zaštite stare gradske jezgre Dubrovnika.

Svi razmatrani podaci svedeni su na popisne krugove unutar Grada (ima ih 15), kako bi se što bolje mogle uočiti razlike unutar stare gradske jezgre - Grada, kao i razlike između stare gradske jezgre i čitave gradske aglomeracije Dubrovnika (Sl. 1.).

Jedino na takav način mogu se uočiti svi procesi i promjene koji su prisutni u gradskoj aglomeraciji Dubrovnika, odnosno, može se uvidjeti koliko je stara gradska jezgra ukonponirana u cijelu gradsku aglomeraciju Dubrovnika, koliko ona znači za cijeli grad, i na koji je način treba revitalizirati i zaštititi.

REVITALIZACIJA

Revitalizacija¹⁾ ili oživljavanje jedan je od najefikasnijih načina suvremene zaštite i uređenja graditeljskog nasljeđa i njegovo uključivanje u tokove današnjeg života. Svojim kulturnim dobrima osigurava uvjete trajnog očuvanja i zahtijeva posebnu zaštitu.

Davanjem neke namjene objektima koji su ostali bez neke funkcije, odnosno, promjenom funkcije tzv. revitalizacijom primjenjuju se metode aktivnog pristupa graditeljskom nasljeđu i javljaju se s drugim metodama, kao što su konzervacija zatečenog objekta s većim ili manjim konzervatorskim zahvatima (Marasović, 1985.).

Revitalizacija povijesnih gradova i naselja u cjelini, znatno je složeniji proces, koji ima ne samo svoje kulturno - umjetničke i građevinsko - tehničke, nego najviše ekonomske i socio - demografske aspekte.

¹⁾ Osim pojma revitalizacije, često puta se koriste pojmovi ZAŠTITA, KONZERVACIJA, OŽIVLJAVANJE I REGENERACIJA.

ZAŠTITA spomenika, posebno povijesnih gradskih centara, zbog svoje velike društvene vrijednosti organske povezanosti s ostalim dijelovima aglomeracije, predstavlja neizostavan element općeg sistema planiranja, posebno urbanističkog planiranja.

KONZERVACIJA = očuvanje, održavanje; primjenjuje se kod arheoloških ostataka, antičkih statua, odnosno kod povijesne građevine, dok se kod povijesnih jezgara ne primjenjuje već samo u figurativnom smislu. Osnovni preduvjet konzervacije je ODRŽAVANJE, pa je Ruskin 1848.g. rekao: " Brinite se za naše spomenike, pa neće biti potrebe da ih obnavljate."

OŽIVLJAVANJE podesan je za napuštene urbane centre koje je potrebno vratiti u život. Vezano je za urbanistički i društveni prikaz jezgre kao cjeline.

REGENERACIJA = obnova, preporod; povijesne i arhitektonske vrijednosti potrebno je zaštititi; potrebno je odstraniti sve što nije povezano sa materijalnim vrijednostima jezgri kao i uključivanje jezgri u život grada i adaptacija postojećih i novih funkcija prema njihovim mogućnostima i kapacitetima (Hruza, 1970.).

PODRUČJA

Sl. 1. Pregled popisnih krugova u staroj gradskoj jezgri Dubrovnik

Izvor: Državni zavod za statistiku

PODRUČJA

P R I J E K O

C E N T A R

KOD
DVORA

P U S T I J E R N A
(KARMEŃ)

S V. M A R I J A
(KASTEĽ)

Izvor: Državni zavod za statistiku

Sl. 1. Pregled popisnih krugova u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika

Kod starih gradova i naselja u načelu se zadržava temeljna rezidencijalna funkcija. Što se tiče funkcionalnih promjena revitalizacija se odnosi na lokaciju i karakter središta, na ekonomsku ulogu povijesne cjeline i pojedinih njenih zona, a s tim u vezi i na vrstu i lokaciju poslovnog prostora, tercijarnih aktivnosti i drugih sadržaja.

Smatra se, da se revitalizacija povijesnih cjelina ne smije rješavati samo unutarnjim uređenjem te stare aglomeracije, već širim prostornim planiranjem od ekonomskih resursa, do komunikacija i ostalih vanjskih čimbenika koji će utjecati na novi život urbane, ruralne i povijesne sredine (Marasović, 1985.).

Na temu revitalizacije i zaštite starih povijesnih gradskih centara održale su se i različite konferencije sa svojim preporukama.²⁾

Kada se već govori o revitalizaciji starih gradskih jezgara, potrebno je definirati što je to **stara gradska jezgra**? Pa, ako se definira da je to prostorna vrijednost jedne aglomeracije koja se je vremenski sakupljala, i ako se još potvrdi činjenicom da se i danas tako ocjenjuje, onda se ne može isključiti međuovisnost stare gradske jezgre i svega što se uz tu jezgru, oko nje i do nje događalo.

²⁾ "U konstatacijama i prijedlozima Ohridskog savjetovanja Stalne konferencije gradova Jugoslavije iz 1967. godine kaže se: "Stare gradske jezgre spomeničkog značenja moraju dobiti odgovarajuću ulogu u određivanju perspektive razvoja grada i imati utjecaja na urbanistički program, odnosno na samu urbanističku koncepciju grada u cjelini...." (Marasović, 1985., 129). "

"Posebno je istaknuto da bi opće osnove zaštite, rekonstrukcije i revitalizacije povijesnih urbanih cjelina, pa i fragmenata spomeničkog značenja, bez obzira na regionalne karakteristike, trebale predstavljati humaniziranje starih gradskih područja i njihovo uklapanje u suvremene tokove kroz unošenje novih vrijednosti sadržaja, koji odgovaraju potrebama gradskog stanovništva" (Marasović, 1985., 129).

"U konstatacijama i prijedlozima splitskog Simpozija iz 1970.g. kaže se u svezi s revitalizacijom i korištenjem povijesnih cjelina: " Revitalizacija i regeneracija povijesnih centara, koja po svom karakteru mora biti kontinuirana i stalna, treba da obuhvati široko područje društvenih, funkcionalnih, materijalnih i estetskih aspekata, koji će osigurati da se stare gradske jezgre uključe u suvremeni život putem odgovarajućeg usklađivanja postojećih i novih funkcija s mogućnostima i kapacitetima starih dijelova grada." Tako se problemi primjerenog korištenja proširuju i na gradske cjeline, a ne samo na pojedinačne spomenike" (Marasović, 1985., 129).

"Problem namjene povijesnog grada zahvaća i UNESCOVA preporuka iz Nairobija iz 1976. godine u kojoj stoji: "Zaštitu i rekonstrukciju trebaju pratiti djelatnosti revitalizacije. Stoga bi bilo bitno zadržati odgovarajuće postojeće funkcije, posebno trgovačke i zanatske, i uvoditi nove koje bi, ukoliko se kroz duže vrijeme uspiju održati, trebale biti u skladu s ekonomskim i društvenim karakterom grada, regije ili pokrajine gdje su uvedene" (Marasović, 1985., 129-130).

Vrijednost stare gradske jezgre ne bi bila samo ona povijesna, tradicijska vrijednost, nego i prostorna, odnosno, ambijentalna vrijednost. To je vrijednost koja se još može nazvati duhovnom vrijednošću - dušom grada, koja izvire iz materijalne vrijednosti i njezinog odnosa prema cijelom gradu. Često puta se govori da se čuva duša grada, umjesto stare gradske jezgre (Maroević, 1978.).

To je vrlo osjetljiva materija, ne samo za ono što je povijest definirala u staroj jezgri, već je naročito osjetljiva i u smislu intervencija ne samo u jezgri već i izvan te jezgre, kao i u interakcijama onoga što se događa izvan jezgre, a često direktno pa čak i sudbonosno utječe na samu egzistenciju vrijednosti stare gradske jezgre.

Osim revitalizacije ili oživljavanja stare gradske jezgre, javlja se i termin REANIMACIJE ili vraćanja duše gradu koji je različit od vraćanja života gradu. Život može biti i život bez duše, a može biti i vegetiranje što znači da ne mora biti izraz više kvalitete života (Maroević, 1978.).

Oba se ova termina trebaju prihvatiti kako bi mogli ukazati na suživot staroga i novoga (neće se samo zaštititi sve što je staro, a niti će se boriti protiv svega novoga, odnosno, da se novim apsolutno negira staro).

Razmišljajući o revitalizaciji i o suživotu, nameće se pitanje zašto stare gradske jezgre propadaju i zašto život odlazi iz njih, i kako ih na neki način spasiti i ponovo ih oživjeti?

Neki od razloga su:

1. Jedan od temeljnih uzroka propadanja starih gradskih jezgara jest promjena socijalne strukture stanovništva. Prije je u tim jezgrama bilo koncentrirano stanovništvo snažne ekonomske moći, te tijekom društvenih promjena i prestankom određenih gradskih funkcija, stara gradska jezgra kasnije pruža sve slabije uvjete za stanovanje i život pa omogućava najjeftiniji način života, vrlo male troškove i sl. Tako ona biva obitavalište ljudi onih socijalnih kategorija koja nije kadra živjeti suživot s povijesnim i prostornim vrijednostima grada - ne može spoznati i održavati njezine vrijednosti.

Ovdje se nameće i drugo pitanje: Koliko tzv. "elitna kategorija ljudi", odnosno stanovništvo snažne ekonomske moći vrednuje i razumije umjetničke i spomeničke vrijednosti?

2. Iseljavanje ljudi je drugi uzrok propadanja starih gradskih jezgri. Ono se događalo i dalje će se događati, ali nije ih dovoljno samo registrirati, već treba upozoravati na njihove uzroke i posljedice. Selidbom stanovništva bilo onih koji su se doseljavali u grad, ili su se iseljavali iz grada, ili je došlo do unutargradskog preseljavanja uvjetuju niz promjena (socio - ekonomskih, vjerskih, etničkih itd.), a ovise od ekskluzivnih (push) i atraktivnih (pull) faktora.
3. Nedovoljno ulaganje u razvitak i održavanje starih gradskih jezgara u odnosu na druge dijelove grada. Razvijaju se i šire gradovi, a stara gradska jezgra dolazi u izolaciju i zato propada. Ali se zato eksploatira određeni stariji građevinski fond starih gradskih jezgara.
4. Tradicija koja se gubi jer novi naraštaji nemaju dovoljno definiran odnos prema povijesnim prostorima grada, što također ukazuje na osjetni pad u kvaliteti stanja stare gradske jezgre.
5. Neadekvatni sadržaji, intezivan promet itd. također utječu na degradaciju starih gradskih jezgara.

Ono što iz prakse proizlazi, jest činjenica, da bez obzira je li revitalizacijski proces organiziran ili ne, život ipak ulazi u stare gradske jezgre i na neki način ih devastira zbog nekontroliranih procesa, a procesi se ne mogu isključiti, jer s njihovim isključenjem dolazi do njihovog daljnjeg propadanja.

Revitalizacija treba obuhvatiti široko područje društvenih, funkcionalnih, materijalnih i estetskih aspekata, koji će naravno omogućiti uključivanje starih jezgara u suvremeni život gradova, usklađujući postojeće i nove funkcije, s mogućnostima i kapacitetima starih dijelova grada. Sve se to treba rješavati unutar grada; u okviru grada kao integralnog prostora, što su odlučujući preduvjeti za opstanak i dalji razvitak povijesne jezgre. Važno je revitalizaciju shvatiti kao trajan i kontinuiran proces prilagođavanja novim potrebama koji će biti u skladu s postojećim mogućnostima društva.

POJAVA I PROSTORNA STRUKTURA DUBROVNIKA

S obzirom na svoj dugogodišnji razvoj, Dubrovnik se širio iz svojih starih i užih gradskih okvira, kako bi danas prerastao u gradsku aglomeraciju³⁾ površine 56,30 km² s ukupno 49 728 stanovnika i prosječne gustoće naseljenosti od 883 stan/km² 1991.godine.

Današnja gradska aglomeracija Dubrovnika obuhvaća nešto manji teritorij od područja Astoreje koji se protezao od Cavtata do Zatona⁴⁾.

Ono što se ne smije zanemariti kada se govori o razvitku Dubrovnika, jest činjenica, da je Dubrovnik imao nekoliko vremenskih i prostornih etapa razvoja, sa svim svojim specifičnostima i funkcijama.

Stara gradska jezgra koja je opasana visokim zidinama, središte je vjerskog, političkog, društvenog i gospodarskog života za vrijeme Dubrovačke republike.

Razvitkom novih funkcija, kao i onih tradicionalnih, od pomorstva, trgovine, centralnih funkcija, a naročito luke, industrije i turizma, a s tim u vezi i porasta stanovništva, Dubrovnik se u 19. i početkom 20 st. (vladavine Francuza i Austrije) širi iz povijesne jezgre na prostore podno masiva Srđa između rta Orsula i rta Kantafig koji se i inače smatra stvarnim užim područjem grada Dubrovnika.

Između dva svjetska rata, a i poslije drugog svjetskog rata, počinje preseljavanje funkcija grada Dubrovnika u okolicu, u prostore Rijeke dubrovačke i Dubrovačkog primorja (luka se seli u Gruž).

GRADSKE ČETVRTI I NJIHOVE KARAKTERISTIKE

U podjeli Dubrovnika razlikuju se prava gradska područja, koja su bliža staroj gradskoj jezgri, tzv. UŽE GRADSKO PODRUČJE, i ona koja su udaljenija od nje, tzv. PRIGRADSKO URBANIZIRANO PODRUČJE.

³⁾ U teritorij grada Dubrovnika, uključeno je, pored njegovog tradicionalnog područja od rta Orsula do rta Kantafig, i cjelokupno područje Rijeke dubrovačke i Župe dubrovačke sa svim do tada samostalnim naseljima i dijelovima naselja, te s masivom Srđa u središnjem dijelu.

⁴⁾ Od 7-9 stoljeća, Dubrovnik obuhvaća i okolni kopneni pojas koji se je zvao Astoreja (Župa, Šumet, Rijeka, Zaton s Poljicem, Gruž i neposredna okolica grada (bez Grada i otoka)) (Lučić, 1988.).

UŽE GRADSKO PODRUČJE je najgušći i najvažniji naseljeni dio grada. Sastoji se od slijedećih dijelova:

1. STARA GRADSKA JEZGRA
2. PLOČE
3. PILE
4. GRUŽ
5. LAPAD
6. MONTOVJERNA
7. BOSANKA S DIJELOM MASIVA SRĐ
8. PRIGRADSKI OTOCI: LOKRUM, DAKSA I GREBENI

PILE i PLOČE, prva predgrađa koja se počinju izgrađivati širenjem Dubrovnika iz svoje stare gradske jezgre, ujedno postaju i glavna vrata i prometni ulaz u Grad.

GRUŠKI ZALJEV kao i prostor oko njega omogućio je Dubrovniku da i dalje razvija pomorsko - lučke i trgovačke funkcije u suvremenim uvjetima kao i mogućnost razvoja industrije. Gruž postaje jedna od najvažnijih i najživljih gradskih četvrti.

POLUOTOK LAPAD najveći po svom obuhvatu, postaje vrlo privlačan za stanovanje i turizam. Unutar njega ističe se MONTOVJERNA koja zbog svog središnjeg položaja u novije doba dobiva na značenju.

Zbog svog prostranstva, dominantnog smještaja unutar gradske aglomeracije i prekrasnih pogleda, zaravnjeni tereni na većem dijelu Srđa s Bosankom, predstavljaju atraktivan, ali još uvijek neiskorišten prostor.

PRIGRADSKI OTOCI: LOKRUM, DAKSA i GREBENI okružuju kopneni dio užeg gradskog područja Dubrovnika. Sve svoje funkcije uvijek su obavljali u direktnoj vezi s gradom Dubrovnikom.

STARA GRADSKA JEZGRA je najstariji dio Dubrovnika, zatvorena u svojim zidinama bez mogućnosti daljnjeg širenja. Tu je bio početak Dubrovnika, središte Dubrovačke republike, a danas je "city" gradske aglomeracije Dubrovnika.

Osim svoje povijesno - turističke vrijednosti, obavlja i trgovačku, upravnu, kulturno i stambenu funkciju. Mnogi sadržaji koji su bili smješteni u ovom dijelu grada, nakon širenja, preseljeni su u druge dijelove.

S istočne strane starog grada, na padini i podnožju Srđa, uz morsku obalu nasuprot Lokrumu i starom gradu, pružaju se PLOČE. Razvija se kao ulazna vrata u staru jezgru gdje je vodio stari " dubrovački put " preko Bosanke i Gornjeg Brgata prema istočnoj Bosni i Srbiji. Tu se nalazio "tabor", mjesto gdje su dolazile karavane iz zaleđa i gdje se vršila trgovina i razmjena blaga.

Osim "tabora" tu se nalazio i "Lazaret" (počeo se graditi 1590., a završio 1629. godine) u kojem je smještena karantena za trgovce i robu (ima 8 zgrada za stanovanje i među njima 5 dvorišta - badžafera).

U Višnjici (krajnji jugoistočni dio ovog dijela) 1222. godine izgrađen je samostan Sv. Jakova, koji je kasnije dograđivan, a danas je u njemu Institut za ispitivanje korozije mora HAZU.

Preko Ploča gradi se " napoleonova cesta " (početak 19.st.) i " austrougarska cesta " (1860 - 1861. god.), koje prolaze oko rta Orsula prema jugoistoku i zaleđu. Za vrijeme drugog svjetskog rata gradi se jedna od glavnih gradskih okosnica (tzv. Novi put).

Tako Ploče postaju najprije stambeno predgrađe Dubrovnika vezano sa zaleđem zbog trgovine. Godine 1913. izgradnjom hotela "Odak", današnji "Excelsior", počinje turistička valorizacija Ploča.

Između dva svjetska rata, a naročito nakon drugog svjetskog rata, turistička funkcija je sve više dominantna na ovom području. Grade se i proširuju mnogi hoteli ("Argentina" 1933. proširenje 1965.g., "Villa Dubrovnik" 1965.g., "Excelsior" se proširuje 1963. god., "Belvedere" 1985.g.) brojne luksuzne vile, odmarališta, privatni smještaji, kupališta, turističke agencije, kao i ugostiteljske radnje.

Tako Ploče imaju turističku i rezidencijalnu funkciju.

Sa zapadne strane starog grada, nalazi se drugo nešto veće predgrađe PILE (grčki = vrata), nekad, a i danas glavni ulaz u staru jezgru sa zapada.

Predstavlja važno prometno čvorište za distribuciju gradskog prometa nakon izgradnje nove ceste oko Grada kroz gradski jarak, zatrpan koncem prošlog stoljeća (1896.g.), a naročito od početka ovog stoljeća kada je uveden tramvaj (1910.g.). Vozio je

na relaciji Pile - željeznička stanica, kasnije proširen prema Lapadu, da bi pred 25 godina bio zamijenjen autobusima.

Stambena izgradnja proteže se na terasastom terenu, pretežno obiteljskih kuća s vrtovima.

Za vrijeme Dubrovačke republike, Pile su za potrebe stanovništva obavljale i neke funkcije. Godine 1419. ustanovljeno je strelište (bersaglio), a godine 1430-1431. osnovan je prvi kontumac -lazaret na Dančama. U 12.st. nalazile su se u ovom dijelu grada i bojadisaonice platna, praonice vune, staklarske peći i mlinovi.

Prvi veći hotel u Dubrovniku izgrađen je upravo na ovom mjestu i to hotel "Imperijal" 1897.g. (namijenjen za zimovanje), tako da ovo područje dobiva i turističku funkciju. Danas se na tom području nalaze brojne turističke i putničke agencije, restoracije i kavane, te gradska kupališta (u Kolorini u Pilama je 1894.g. otvoreno kupalište Lujo Šulić).

Osim tih turističkih i rekreacijskih sadržaja, na ovom predjelu su se nalazile i druge uslužne funkcije: pošta, banka, radio i televizija, sudovi, tužilaštvo, gruntovnica, katastar, bolnica (podignuta 1886.g.), razne škole, groblja i neka skladišta. Danas su neke od tih funkcija i ustanova kao što su bolnica, sudovi, tužilaštvo, gruntovnica, katastar i dr. preseljene na povoljnije lokacije u gradu.

GRUŽ je zapravo jedan od najvećih i najvažnijih gradskih četvrti Dubrovnika. Pruža se od rta Kantafig na sjeveru do Batale na jugu, te od padina Srđa na istoku do Gruškog zaljeva na zapadu.

S obzirom na svoje prirodne karakteristike, Gruž ima naglašene pomorske, lučke i prometne funkcije, a naravno razvija i trgovačke i industrijske funkcije.

Za vrijeme Dubrovačke republike, Gruški zaljev je bio prikladno sklonište za brodove, naročito za vrijeme nevremena. U Gružu je bila solana, radilo je 14 brodogradilišta (škara), kao i neke druge radionice (bojadisaonica), a bio je ostvaren i stanoviti lučki promet.

Razvija se kao važna luka u 19. st. pojavom parobroda. Još jače Gruž se počinje razvijati tek nakon izgradnje željezničke pruge i luke početkom 20. st. (1901.g.), a s tim u vezi razvija se industrija i trgovački sadržaji - skladišta.

U ovom dijelu Dubrovnika bilo je izgrađeno i tzv. sekundarno stanovanje (vlastelinski dvorci i odmarališta) uz more u zelenilu.

Daljni razvitak Gruža između dva svjetska rata, kao što su industrijski pogoni: tvornica ulja, boja i tjestenine, skladišta, obale i dr., zahtjevaju novu i veću stambenu izgradnju.

Danas se iz Gruža pokušavaju preseliti neke od prijašnjih sadržaja, naročito industrije, kako bi se što bolje mogle razvijati trgovačke i lučke funkcije.

POLUOTOK LAPAD zaprema i najveću površinu Dubrovnika, te se zbog svojih prirodnih i topografskih osobina dijeli na nekoliko manjih dijelova: Uvala, Gimana, Orsan - Lazaret, Babin Kuk, Petka- Mihajlo - Gorica i dr.. Orijentacija mu je na nekoliko različitih strana te mu to i daje posebnu vrijednost.

Prema istoku orijentiran je na Gruški zaljev, prema sjeveroistoku na Rijeku dubrovačku, prema sjeveru na kanal i otok Daksu, prema jugu, zapadu i sjeveru na uvalu Sumratin (Lapad), Grebene i otok Koločep, a prema jugu na pučinu.

Lapad je bio interesantan i nakon katastrofalnog potresa 1667. godine zbog prijedloga gradnje potpuno novog grada na ovom području. Do toga nije došlo, pa je Lapad dugo vremena ostao gotovo nenaseljeno područje.

Uz samu obalu Gruškog zaljeva smjestila su se brodogradilišta (škari) i vlastelinski ljetnikovci. Godine 1912. izgrađen je i prvi hotel na Lapadu "Bijeli dvorac" današnji "Lapad". Tridesetih godina ovog stoljeća Lapad se počeo jače razvijati i graditi naročito nakon izgradnje tramvaja (1928.g.) i to kroz veći dio poluotoka do uvale Sumratin (Lapad). Brzo se nakon toga razvijaju i osnivaju turističke zone (hoteli: Marijin dvorac - danas grand hotel "Park", "Sumratin", "Zagreb", "Komodor"), pansioni, obiteljske vile, te najveće gradsko morsko kupalište (izgrađeno 1934-1935.g.), te sportski tereni i objekti.

Između dva svjetska rata, Lapad postaje ekskluzivna rezidencijalna i turistička depadansa grada.

Poslije drugog svjetskog rata postaje dio užeg gradskog područja Dubrovnika. Turističke funkcije Lapada sve se više razvijaju. Grade se i preuređuju hoteli u privlačnoj uvali Sumratin (Grand hotel "Park", "Jadran", "Kompas", "Komodor", "Adriatik", "Vis I i II", "Splendid" te "Palace"), a na klimatski ne baš jako povoljnom poluotoku Babin Kuk (hoteli: "Neptun", te hotelsko turistički kompleks Dubrava - Babin kuk s hotelima: "Argosy", "Dubrovnik President", "Plakir", "Tirena", "Minčeta" te autocamp Solitudo sa zabavnim trgovačko i opskrbno-servisnim centrom kao i sa svim sadržajima vezanim za turiste (restauracije, sportski tereni i objekti kupališta, trgovine, banka i dr.). Osim turističkih sadržaja u ovom dijelu Dubrovnika izgrađena su i čitava nova stambena naselja.

Na jugoistočnom dijelu poluotoka Lapad nalazi se MONTOVJERNA. To je vapnenačka uzvisina (103 m), na kojoj je Austrija 1859.god. izgradila utvrdu. Ona obuhvaća okolne predjele koji se nadovezuju na njezine padine. To su dijelovi Boninova, Gruškog polja, Batale, Mihajla, Gorice i cijelo polje i područje Gospe od Milosrđa. Pošto se nalazi na središnjem položaju ovog užeg gradskog područja ima i vrlo važnu prometnu ulogu.

Najveći dio terena na Montovjerni predodređen je za stanovanje koje je i glavna funkcija ovog dijela Dubrovnika. Osim toga ona je također povoljna i za čitav niz javnih sadržaja, naročito prometnih i središnjih funkcija koje su se do danas ovdje smjestile.

Iako je stanovanje ovdje jako prisutno, treba napomenuti da se Montovjerna najkasnije gradi i naseljava zbog prirodnih karakteristika ovog dijela Dubrovnika (južne padine izložene su vlažnom jugu, a sjeverne su izložene hladnoj i jakoj buri).

MASIV SRĐ ima posebno mjesto u gradskoj aglomeraciji Dubrovnika. On ne samo da dijeli uže gradsko područje od prigradskog urbaniziranog područja, već također utječe na prometno povezivanje grada s okolicom, kao i na klimatska obilježja grada (svojim položajem i pružanjem štiti grad od hladnih prodora iz zaleđa).

Upravo na njegovom istočnom dijelu koji je zaravnjen i plodan, na visini od 264 m smjestilo se malo naselje BOSANKA. Razvoj tog naselja jako je povezan s razvitkom stare

gradske jezgre. Upravo je tu za vrijeme Dubrovačke republike bio izgrađen "raštio" tj. prostor gdje su se zaustavljale karavane i gdje se vršila trgovina i razmjena stoke. Tu su također 1679.g.. Dubrovčani utvrđivali položaje zbog opasnosti od Turaka.

Danas se Bosanka održala kao malo izolirano naselje, čiji stanovnici rade u Dubrovniku ili se bave poljoprivredom.

Osim Bosanke, na 321 m na Srđu se još ističe Žarkovica na kojoj je 1859. godine Austrija izgradila tvrđavu, koju je jugoslavenska armija okupirala i koristila za topničko gađanje stare gradske jezgre Dubrovnika, te najviši vrh Srđa na 412 m s tvrđavom Fort - Imperijal koju su izgradili Francuzi 1806. godine, a koja je poslužila hrvatskoj vojsci u obrani Dubrovnika tijekom domovinskog rata. Za Srđ se samo još može reći da je to nedovoljno iskorišten prostor unutar gradske aglomeracije Dubrovnika.

PRIGRADSKI OTOCI se razvijaju na jedan specifičan način što ukazuje i na specifične funkcije unutar užeg gradskog područja i aglomeracije Dubrovnika.

Naročito Lokrum pruža mogućnosti za odmor i rekreaciju; zaštićen je kao park-šuma s uređenim botaničkim vrtom iz sredine 19. st.. Na tom otoku su se u bivšem benediktanskom samostanu (izgrađen s crkvom 1023.g.) poslije 1956.g. počele koncentrirati prirodoslovne ustanove kao prirodoslovni muzej, oceanografski institut, biološki institut i dr. što je davalo jedno posve drugačije obilježje otoka. Na Lokrumu je bilo i stalnih stanovnika, a danas su samo čuvari.

Otok Daksa ima drugačije karakteristike od Lokruma. Pokriven je borovom šumom, čempresima i makijom, a 1281.g. izgrađen je franjevački samostan i crkva koja je danas u ruševnom stanju. Godine 1806. Francuzi grade vojnu utvrdu da štiti ulaz u Gruški zaljev.

Godine 1873. na Daksi i Grebenima postavljeni su svjetionici, na njima su živjeli svjetioničari sa svojim obiteljima, ali danas su ostali i dalje svjetionici bez stanovništva. To su nenaseljeni otoci. Daksa u dubrovačkim okvirima danas predstavlja "memorijalni spomenik".

Dakle, oko stare gradske jezgre kao nukleusa grada, razvila su se predgrađa Pile i Ploče, rezidencijalne i turističke četvrti Dubrovnika, zatim Gruž kao lučko - industrijska, te trgovačka četvrt i Lapad kao rezidencijalna s posebnim naglaskom na turističku četvrt.

POLOŽAJ STARE GRADSKJE JEZGRE U AGLOMERACIJI DUBROVNIKA

Stara gradska jezgra ili "Grad" obuhvaća površinu od 13,38 ha, najstariji je dio Dubrovnika, okružen je zidinama bez mogućnosti daljnjeg širenja.

Kao Grad nastao je i počeo živjeti tek u 7. st. u toj maloj utvrđenoj jezgri na strmim stijenama iznad mora koje su bile odvojene od kopna plitkim zaljevom i močvarnim područjem. Daljnjim širenjem sve do konca 13. st. kada su izgrađeni novi gradski zidovi (zidine), ovaj prostor zaokružuje svoju površinu koja je do današnjih dana ostala nepromijenjena.

Starogradska jezgra, "Grad u zidinama" ili "Grad" imalo je, a ima još uvijek i danas, značajno mjesto u aglomeraciji Dubrovnika. Sve vrijeme svog razvitka do početka 19. st. osim gradskih funkcija, obavljala je i funkciju glavnog centra Republike, koji je za to bio dostatno organiziran. U 19. i 20. st. oživjela je centralne funkcije i za sva nova područja oko "Grada", a i za puno šire utjecajno i gravitacijsko područje, što ukazuje na njezine čvrste veze s ostalim dijelovima grada i okolice.

Širenjem grada, nova moderna izgradnja uvjetuje preseljenje nekih javnih sadržaja iz stare gradske jezgre (naročito razvoj industrije i trgovine u Gružu) i do iseljavanja imućnijih i mlađih stanovnika iz starog grada u nove dijelove gradske aglomeracije (unutargradska preseljavanja). Ovdje ostaju pretežno stariji stanovnici i oni relativno slabijih materijalnih mogućnosti, što ukazuje da se danas pretežno vrijednom starom arhitekturom koriste stanovnici koji je ne mogu održavati.

U Gradu se i dalje nalaze i razvijaju javne funkcije. U njemu su još uvijek koncentrirane upravno-administrativne, kulturne, trgovačke, znanstvene, turističke, uslužne funkcije, s institucijama koje nemaju samo nacionalno već i međunarodno značenje.

Stara gradska jezgra je još uvijek pojam Dubrovnika, odnosno, to je u svjetskim saznanjima Dubrovnik. Ona je "city" cijele gradske aglomeracije Dubrovnika.

Stara gradska jezgra Dubrovnika je zapravo jedna od najvrijednijih povijesnih urbanih cjelina; cijela je za sebe jedan muzejski prostor, a isto tako se koristi i kao izvanredna pozornica s prekrasnim kulisama.

Da je važnost starogradske jezgre još uvijek jako značajna jest činjenica da nitko od posjetitelja koji dođu u Dubrovnik sigurno neće mimoći ulazak i razgledavanje starog grada, jer to upravo čini Dubrovnik u cijelom njegovom svijetlu. To je Dubrovnik.

FORMIRANJE PROSTORNE STRUKTURE STARE GRADSKE JEZGRE DUBROVNIKA

Grad Dubrovnik smješten je na krajnjem južnom hrvatskom dijelu jadranske obale, nije nastao oko nekog feudalnog dvorca ili crkve, već kolektivnom akcijom izbjeglica porušenog Epidaura (Cavtata), koji su u prvoj polovici 7. st. razorili Avari i Slaveni. Bjegunci su se naselili cca 10 km sjeverozapadnije na najvišem položaju jednog stjenovitog otočića, na kojem se vjerojatno već nalazilo neko naselje. Mjesto je dobilo naziv Laus (grčki = hrid) ili Lave, po stijenama na kojima je izgrađeno, a odatle kasnije naziv Rausa, Ragusinum, Ragusa. Na sjevernoj strani, neposredno pod brdom Srđ, razvilo se slavensko naselje koje je nosilo ime Dubrovnik, i po kome se tijekom vremena prozvao cijeli grad.

Najnovija arheološka istraživanja u dubrovačkoj katedrali započeta 1. travnja 1981. godine pod vodstvom Josipa Stošića mijenjaju vrijeme osnutka Dubrovnika (Macan, 1983.).

Istražujući ostatke romaničke katedrale, koja je srušena u potresu 1667. g. i nad kojom je dignuta današnja barokna katedrala, našao je ispred nje još stariju crkvu. Stošić smatra kako bi se tek sada moglo ozbiljnije raspravljati o osnivanju i razvoju Dubrovnika jer nakon otkrića bizantske katedrale, već su tri objekta kojim se ukazuju konture prvobitnog grada unutar današnje stare gradske jezgre. Prethodno su pod temeljima romaničke crkve Sv. Stjepana pronađeni ostaci bizantske crkve građene vjerojatno u 6. stoljeću, a najnovija istraživanja drugih istraživača (arheologa) su pokazala da i izgradnja crkve Sv. Petra Velikog također pada u najstarije povijesno razdoblje Dubrovnika.

Stošić smatra da je Dubrovnik, kao grad, ipak nastao nakon provale barbara. Iako je to na dalmatinskom području bilo krizno razdoblje graditeljstva, Dubrovnik je i tada morao imati biskupsko sjedište, što znači, da je morao imati i katedralu. Veličina njegove najstarije katedrale je vrlo važna činjenica. Međutim, gradnja tako velike crkve mogla je biti i rezultat svijesti o budućoj veličini grada. Prethodno je na otočiću Lave mogla

postojati bizantska utvrda koja je osigurala plovidbu tim dijelom Jadrana, ali to je samo pretpostavka. Tek kada budu završena istraživanja svih povijesnih svjedočanstava moći će se određenije govoriti o vremenu gradnje bizantske katedrale i točnom datumu osnivanja grada.

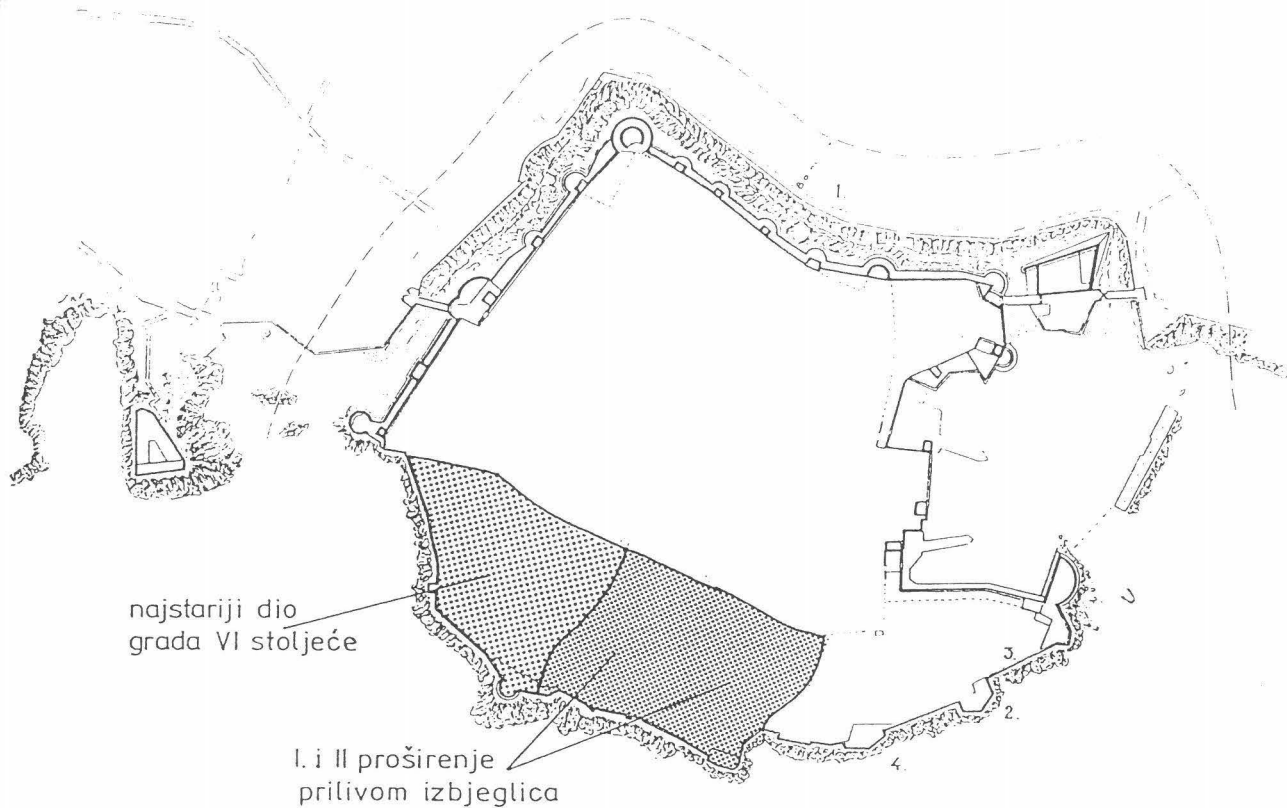
Razvoj grada stalno je zadržao istu koncepciju: obraniti se protiv vanjskog neprijatelja masivnim zidinama, unutar kojih nikada nije postojao utvrđeni dvorac.

Analizirajući kronike, prvo naselje branila je utvrda "Castellum", koja je sagrađena odmah prilikom osnivanja naselja. No, ni najstariji kroničari nisu bili njeni očevici, pa postoji sumnja da je to bilo samo naselje opasano zidinama, što bi moglo biti i vrlo vjerojatno.

Ovaj najstariji dio grada dugo je zadržao ime Kaštio (Castellum). Do pred kraj 8.stoljeća zidine su bile građene od suhomeđina i drva, a nakon toga se izgrađuju u kreću i kamenu.

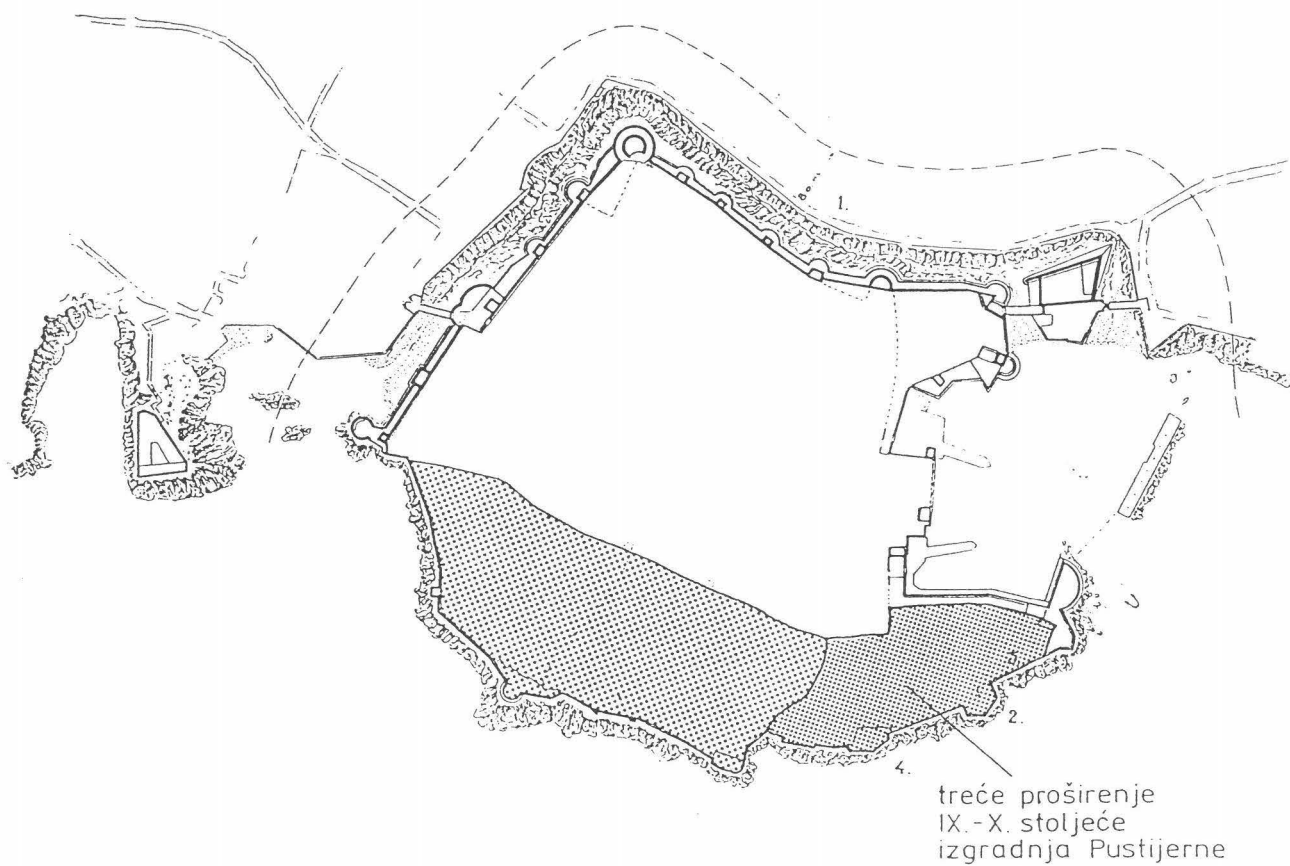
Prilivom izbjeglica iz porušenih gradova napadnutih od Avara i Slavena, naselje se širi i dobiva opseg kasnijeg seksterija "od kaštela" (Sextiere castellum). Novo proširenje prema istoku i sjeveroistoku uključuje u opseg zidina seksterij Sv. Petra. Za neke urbanističke principe izgradnje u ovom najstarijem dijelu grada je teško govoriti. Doseljenici iz starog Epidaura koji je bio rimski municipij, donijeli su sa sobom i sjedište biskupije koja je prenesena iz porušenog Epidaura i kanone rimskih kastruma. To se lijepo može vidjeti po položaju Strossmayerove ulice s produžetkom ulice Od Rupa i ulice Od Domina, koje su postavljene kao cardo i decumanus najstarijem dijelu grada (Sl. 2.)

Pod kraj 9. i u prvoj polovici 10. st. započinje TREĆA ETAPA razvoja grada. Obuhvaća najistočniji dio otočića, "Pustijerna", najvjerojatnije dolazi od "Post terra" (za gradom), koja je opasana zidinama i priključena starom gradu. Najvjerojatnije je za Pustijernu postojao neki regulacijski plan. Uz prvi red kuća, koje su nakon potresa 1667. godine bile naslonjene na novi gradski zid i koje su gledale prema luci, proteže se ravna ulica Pustijerne koja je bila presvođena "klobučinama". Na tu ulicu, koja se proteže od starih gradskih vrata "Od Pustijerne" i nastavlja do istočnog ruba bivšeg otočića, okomito se spuštaju ravne ulice koje idu od južnih gradskih zidina (Marinović, 1958) (Sl. 3.).

Izvor: MARINOVIĆ, 1958, str. 56

Sl. 2. Osnivanje grada u 7. st.

Izvor: MARINOVIĆ, 1958, str. 56

Sl. 3. Izgradnja Pustijerne (Karmen)

Zasipavanje morskog kanala koji je dijelio otočić od kopna u 10. i 11. st. započinje ČETVRTA ETAPA razvoja grada. Godine 1272. kodificiran je Statut, čija V. knjiga govori o zemljišnim, urbanističkim i građevinskim problemima i propisima.

Prva regulacijska osnova novog dijela grada, koji u samom početku nazivlju predgrađem ("Burgos"), nalazi se u četrdesetprvom poglavlju te knjige.

Na žalost, grafički prikaz te regulacijske osnove nije sačuvan, ali postoji tekst koji vrlo detaljno opisuje kako treba urediti dio novog grada.

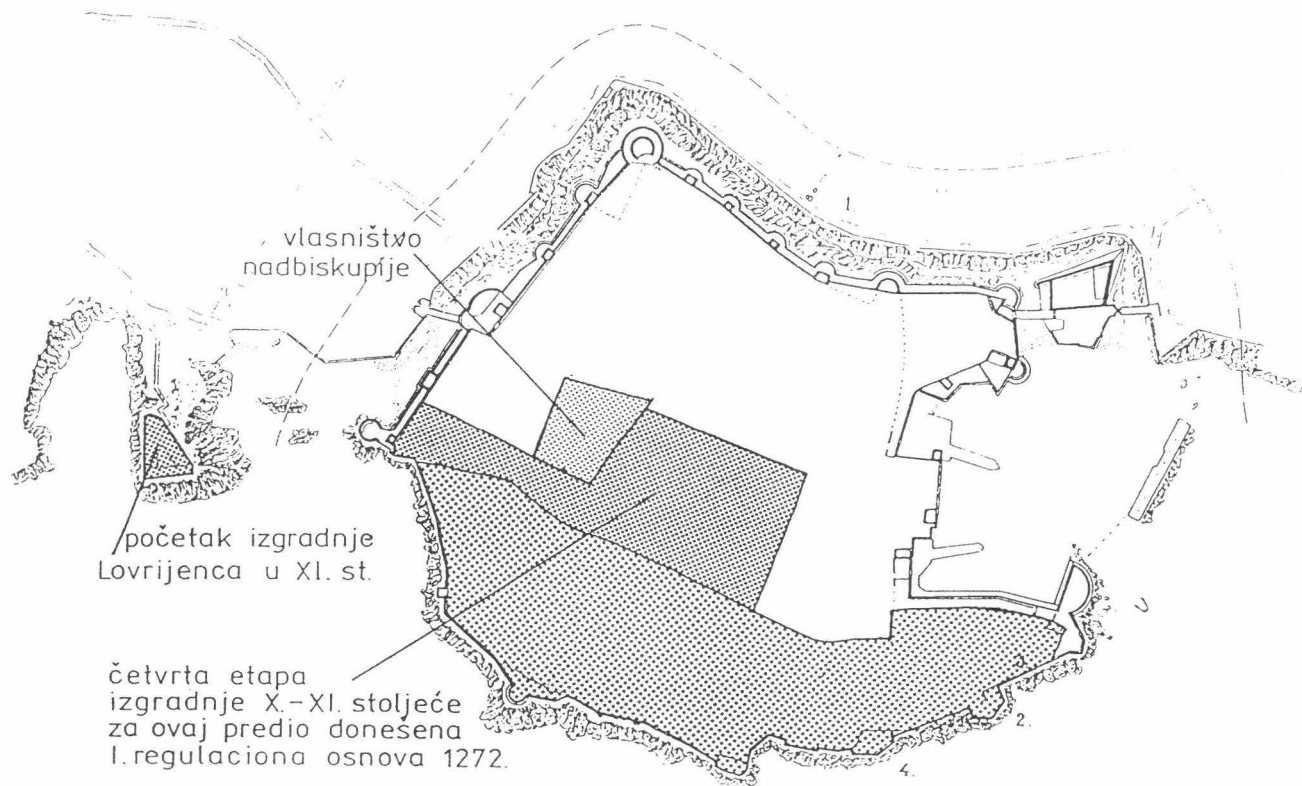
Tom regulacijom, prostor omeđuju s južne strane zidine starog grada, sa zapadne nove gradske zidine, sa sjeverne Placa i ulica između Polača i s istočne strane ulica Lučarica.

Nije na odmet prezentirati neke odredbe regulacijskog plana za novi dio grada iz 1272. godine. Ulicama koje idu od juga prema Placi određuje se širina od 9 palma (2,304 m). Ulica Lučarica, ulica Miha Pracata, ulica Vrata Celenge, ulica od Domina sa svojim produženjem Širokom ulicom, ulica od Šorte i ulica Garište idu od pojedinih vrata staroga grada. Ulicama koje teku u poprečnom smjeru od zapada prema istoku određena je širina od 14 palma (3,584m) (ulica Cvijete Zuzorić, ulica od Puča, ulica Hlidina, ulica Prolazna i ulica Gučetićeve).

Također se u tom Statutu naređuje da se svake godine izaberu tri osobe koje će sačinjavati komisiju koja će nadzirati sprovođenje odredaba Statuta (Sl. 4.)⁵⁾.

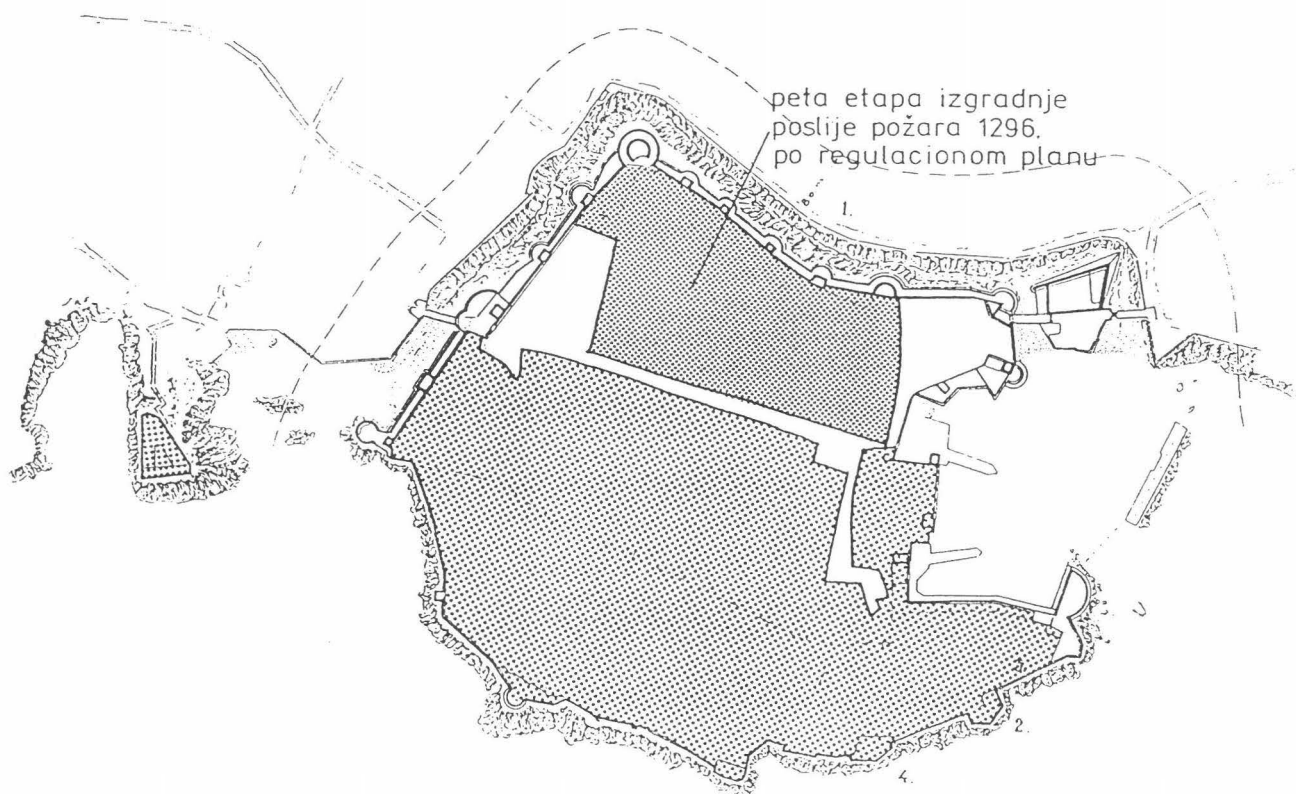
Godine 1296. grad je zadesio veliki požar koji je uništio veliki dio novog dijela grada i dobar dio staroga, te je iste godine ozakonjena i uvedena u VIII. knjigu Statuta odredbe o izgradnji novog dijela grada. To je ustvari PETA ETAPA urbanističkog razvoja grada na temelju kojeg je izgrađen današnji predio "Priješko" (Sl. 5.).

⁵⁾ "U gradu nitko ne smije započeti nikakvu gradnju bez prisutnosti barem dvojice članova spomenute komisije. Komisija mora kontrolirati da se ne uzurpira općinsko zemljište (ulice). Ovo je naređenje kasnije pooštreno, te prilikom početka izvođenja svake novogradnje sam knez s Malim vijećem i općinskim protomajstorom izlazi na mjesto gradnje i kontrolira širinu ulice. U Statutu se iste godine spominju gradske zidine kao objekti koji se izgrađuju, a započeti u 12.st., te opasuju prostor koji je i danas njima omeđen (osim dominikanskog samostana)" (Marinović, 1958., 56).

Izvor: MARINOVIĆ, 1958, str. 57

Sl. 4. Izgradnja prema regulacionom planu iz 1272.g.

Izvor: MARINOVIĆ, 1958, str. 57

Sl. 5. Izgradnja Prijekog

Po nekim povjesničarima, na obroncima Srđa (danas Prijeko) postoje već rano neke jezgre naseljavanja. Taj novi dio grada Prijeko, koji je bio u vlasništvu općine, izgrađen je po prije spomenutom planu. Ulice koje idu od sjevernih zidina prema Placi postavljene su u jednakim razmacima, pa su se tako formirali i stambeni blokovi. I ono zemljište koje je bilo u vlasništvu nadbiskupije, a kasnije je prešlo u vlasništvo općine, također je izgrađeno po planu (zemljište omeđeno ulicom za Rokom, ulicom Garište, Placom i Širokom ulicom). U ovom dijelu grada ima i nekoliko objekata tipske izgradnje. Za onaj najstariji dio grada, koji je uništen požarom ne postoje nikakve regulacijske odredbe. Ali ako se pogleda današnji tlocrt grada i shema ulica nekada najzapadnijeg dijela otočića, vidi se raster pravilnih ulica. Ovaj dio starog grada može se smatrati da je bio uništen požarom 1296. g.. Te godine već se spominju zidine današnjeg opsega kao objekti koji postoje, kao i odredbe o izvođenju kanalizacije.

U 14.st. započinje izgradnja središnjeg trga Place (Straduna) nastale na zasutom rukavcu. Prema njoj se spuštaju ulice i ona je veza između starijeg južnog i novijeg sjevernog dijela grada i povezuje istočna i zapadna gradska vrata.

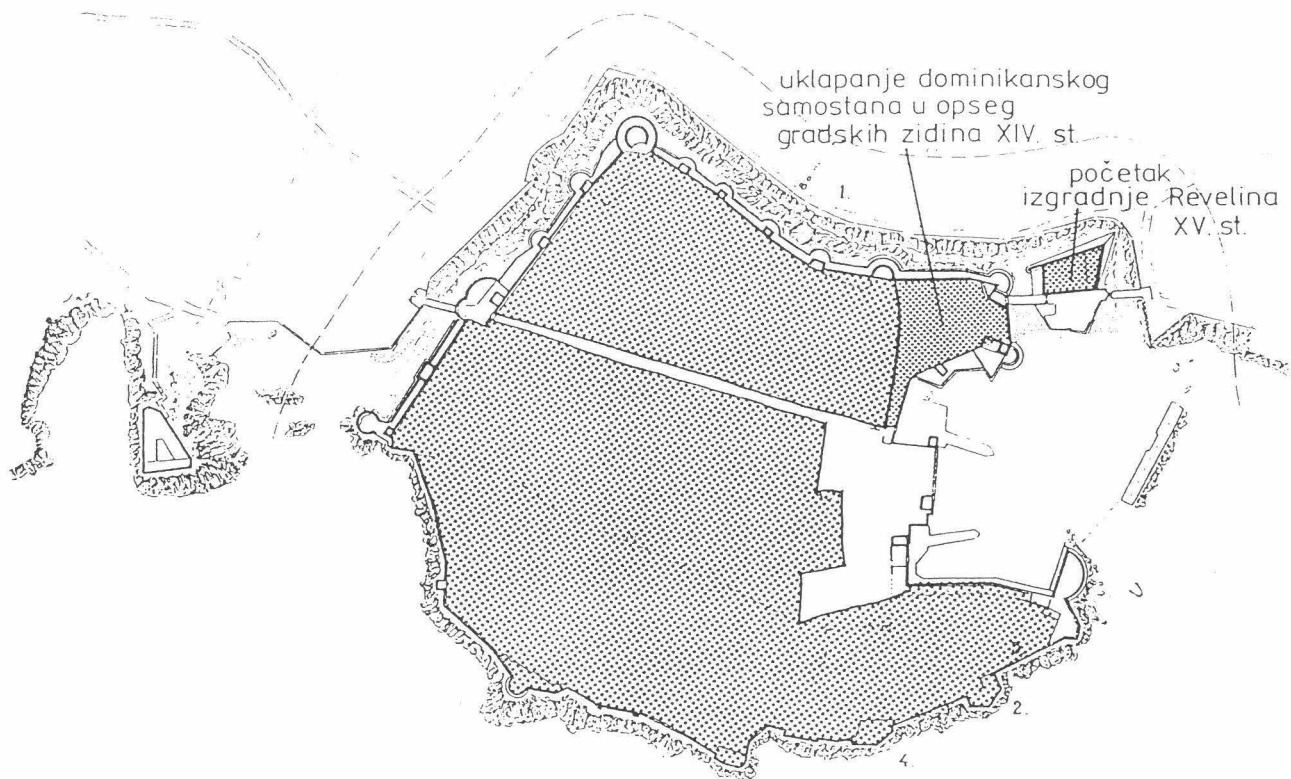
Tijekom 13. i 14. st. grad je dobio kanalizaciju koja služi do današnjih dana. Godine 1436. gradi se vodovod.

Grad u 14. st. poprima današnju površinu obuhvaćanjem i opasivanjem zidinama dominikanskog samostana.

Kod izgradnje Dubrovnika potrebno je napomenuti dvije predutvrde koje nisu bile u sklopu gradskih zidina. To su:

- Lovrijenac na jugozapadnoj strani grada, započet u 11. st. s današnjim oblikom iz 16. st. i
- Revelin (znači predutvrda) na jugoistočnoj strani grada koji se počeo graditi u 15. st. i dovršen u 16. st.(SL. 6.).

U 14. i 15. st. završen je proces oblikovanja i komunalnog uređenja grada. U to vrijeme grad je podijeljen na seksterijere - rajone koji zapravo održavaju faze nastanka grada: Kaštio, Sveti Petar, Pustijerna, Sveti Vlaho, Sveta Marija i Sveti Nikola.

Izvor: MARINOVIĆ, 1958, str. 58

Sl. 6. Grad današnjeg opsega 14. st.

Godine 1667. Dubrovnik je zadesio katastrofalan potres koji je porušio golem broj javnih i stambenih objekata i oštetio neke dijelove zidina.

Ponovnom rekonstrukcijom grada u njegovoj tlocrtnoj dispoziciji nema bitnih promjena. Neke su ulice zatrpane, izgrađeni prostori ostali su slobodni, a velike promjene su nastale izgradnjom Isusovačke crkve i Kolegija, te na današnjoj Gundulićevoj poljani, koja je prije potresa bila gusto izgrađena.

Prema Garanjinovom popisu stanovništva iz 1808.g., proizlazi, da je u Gradu bilo 4 200 stanovnika, a prema austrijskom popisu iz 1850. godine je bilo 4 500 stanovnika, pa se može zaključiti da je u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika prije potresa moglo biti najviše 6 000 do 6 500 stanovnika.

Nakon rekonstrukcije, stara gradska jezgra se u urbanističkom smislu ne mijenja sve do propasti Republike. Pojačanja i građevinski radovi vide se uz oporavak zidina te gradnju i rekonstrukciju stambenih i javnih objekata. U tim građevinskim radovima, bili oni javni i privatni, često su sudjelovali strani i poznati graditelji (arhitekti - inženjeri) kao što su Michelozzo Michelozzi, Onofrio de la Cava, mlečanin Nikola Corbo, sin Ivana, graditelja

crkve Sv. Marka, Ferramolino i drugi. Oni nisu oponašali stare kulturne centre, već su bili transformirani prema ovim specifičnim prilikama, pa se tako dobila jedinstvena i skladna urbanističko arhitektonska cjelina.

Kroz dvostruka gradska vrata od Pila dolazi se na Placu, koja urbanistički naglašava osovinu grada i vizuelno ga dijeli na gotovo dva jednaka dijela. Tu koncepciju akcentuiraju franjevački i gradski toranj, koji su smješteni jedan na jednom, a drugi na suprotnom kraju Place.

Još se ističu longitudinalne ulice Prijeko, Između Polača, Od Puča, Za Rokom i Strossmayerova ulica, koje se pružaju paralelno s Placom.

Ostale ulice, koje su uglavnom uske, spuštaju se okomito i stepenasto od sjevernih i južnih gradskih zidina na Placu. Tako tijesne gradske ulice sa svojim uskim kućama na kojima se još uvijek zapažaju tragovi obrađenih pročelja u kasnogotičkom i renesansnom stilu, ostavljaju jedan specifičan i dopadljiv karakter.

Placa je prije potresa bila izgrađena renesansnim palačama, a danas je okružuju objekti skromnije obrade. I pored toga, ta ulica - trg daje jedan od najljepših urbanističkih prostora u gradu. Na početku i kraju Place, proširuje se u trgove s javnim i stambenim objektima.

Godine 1808. general Marmont dekretom ukida preko 11. stoljeća staru Dubrovačku republiku. Stara gradska jezgra postaje utvrda francuske vojske za koju i sam Napoleon u jednom pismu kaže: "Stari pojas bedema velike je vrijednosti....." (Marinović, 1958.)

Godine 1815. Bečkim kongresom Dubrovnik je dodijeljen Austriji. Ono što je tragično za ovaj grad je da su austrijske vlasti počele rušiti i nagrđivati ono što se stoljećima gradilo. Zapravo, teško je nabrojiti sve što je uništeno i srušeno, ali svakako treba istaknuti rušenje povijesne vijećnice 1863. g., a na tom mjestu podigla se ne lijepa općinska zgrada.

I sve do drugog svjetskog rata, tj. do 1945. godine nastavlja se nagrđivanje grada, podižu se katovi, izgrađuju se terase, žbukaju objekti (da bi bili ljepši), a najveći propust općinskih uprava je potpuno zanemarivanje gradske kanalizacije.

SUVREMENI RAZVOJ DUBROVNIKA I POTREBE NJEGOVE REVITALIZACIJE

Suvremeni razvoj Dubrovnika kao i potrebe njegove revitalizacije ne mogu se analizirati bez njegovog geografskog položaja i razvoja funkcija od značaja za sam grad i njegovu širu okolicu.

GEOGRAFSKI POLOŽAJ DUBROVNIKA KAO DETERMINANTA RAZVOJA

Specifičan geografski položaj pridonio je razvitku funkcija Dubrovnika, tako da je u prošlosti bio vrlo jak trgovački i pomorski centar, a danas značajan turistički centar. Nalazi se na uskom krajnjem jugoistočnom dijelu Hrvatskog primorja strateški značajnom području obrane cjelokupnog hrvatskog nacionalnog teritorija i zaštite integriteta Hrvatske.

Koliko god je prije bio značajan kao centar trgovine i pomorstva i to u svjetskim razmjerima, toliko je danas značajan kao turistički centar; jedan od najpoznatijih turističkih destinacija svijeta. Dubrovnik ima ugodnu mediteransku klimu (topla, suha, vedra i sunčana ljeta, blage i vlažne zime, te vlažne i tople jeseni od proljeća), a isto tako je interesantan zbog svog kulturno - povijesnog i urbanističkog razvoja, u čemu se naročito ističe njegova stara gradska jezgra. To su sve elementi koji su omogućili razvoj turizma u Dubrovniku.

Po svom indentitetu, Dubrovnik je specifičan ne samo među turističkim centrima Sredozemlja, već i u svijetu. On je jedan od najprivlačnijih centara u Sredozemlju, a nalazi se na putu između dva također poznata centra Venecije i Atene.

Sve svoje funkcije i značenje prilagodio je razvoju turizma, a zatim razvoju trgovine i pomorstva (putnički promet i nautički turizam). Toliko je jak po svojim centralnim uslužnim funkcijama da se njegovo utjecajno i gravitacijsko područje širi na prostoru od Neretve do Boke Kotorske s pripadajućim otocima pa je i s tog razloga postao centar županije Dubrovačko - neretvanske.

Dubrovnik je u prošlosti obavljao razne funkcije za dalje i bliže zaleđe, koje su s vremenom slabile, kako bi danas potpuno nestale.

Cjelokupni razvoj Dubrovnika i njegova revitalizacija treba se bazirati na naglašavanju hrvatskog identiteta u cjelini.

FUNKCIJE I FUNKCIONALNO ZNAČENJE DUBROVNIKA U PROŠLOSTI

Dubrovnik se razvijao kao državno središte, važna trgovačka luka središte pomorstva, trgovine i obrta, zatim kao značajno centralno naselje, te u najnovije doba kao svjetski poznato turističko i kulturno središte.

Promjene u njemu odvijale su se pod utjecajem razvitka tercijalnih i kvartarnih djelatnosti, a ne industrije što je naravno zadržao i do današnjeg dana.

Dubrovnik se nalazi na krajnjem jugu Južnog Hrvatskog primorja, na mjestu koje je u svoje vrijeme pružalo najpovoljnije uvjete za uspostavljanje i održavanje veza primorja sa zaleđem (42°38' sjeverne geografske širine i 18°06' istočne geografske dužine)⁶⁾.

Bio je najbliže silazište na more iz Bosne i središta Balkana kao i prva otvorena luka u Jadransko more.

Dubrovnik je primjer grada s veoma značajnim i naglašenim utjecajem šireg prostora na razvitak njegovih funkcija. Funkcije Dubrovnika nisu se razvijale samo zbog stanovništva grada i neposredne okolice, već su uvijek služile i drugim dalekim krajevima. To pokazuje njegov gospodarski razvitak.

Pomorstvo i trgovina kroz stoljeća bili su ne samo osnovna gospodarska orijentacija Dubrovnika, nego i temelj egzistencije i prosperiteta. Upravo takav njegov razvoj i značenje bili su uvjetovani i omogućeni povoljnim geografskim položajem i snalažljivošću njegova stanovništva, odnosno, posredničkom ulogom u trgovinskoj razmjeni između mediteranskih zemalja i prostornog kontinentalnog zaleđa⁷⁾.

⁶⁾ "Na privlačnost i živost međunarodnog prometa u starom Dubrovniku utjecali su, pored geografskih, i drugi čimbenici kao što su: sređene političke i društvene prilike, stalna neutralnost u međunarodnim sukobima, uređena i organizirana državna vlast, pravna sigurnost, lična imovina, dobro utvrđeni grad i luka, velika briga za trgovinu, održavanje stalnog i sigurnog saobraćaja s raznim zemljama, te dobra obavještajna služba" (Perić, 1983., 22).

⁷⁾ Od srednjeg vijeka pa do 19.st. u razdoblju stočarskog gospodarenja, najvrijedniji krajevi su bili u zaleđu Dubrovnika. Dubrovnik je kroz to vrijeme uspješno vodio posredničku ulogu između tog bogatog stočarskog zaleđa i prekomorskih krajeva, pa je tako vrlo rano postao ZAPADNIM VRATIMA BALKANA i vezom Istoka sa Zapadom. Važan karavanski put tzv. "Dubrovački put" vodio je iz Dubrovnika preko Trebinja, Bileće, Gackog i Foče za Bosnu i Srbiju. Iz Dubrovnika se morskim putem - brodovima roba prevozila do mediteranskih i važnijih luka. To je vrijeme kada je Dubrovnik bio mali lučki grad, ali zato u svjetskim saznanjima poznato i priznato središte i luka.

Pomorstvo i trgovina u Dubrovniku se počinju razvijati već u 12. st., a vrhunac razvitka dostižu u 16. i 17. stoljeću.

Ta stoljetna tradicija i iskustvo učinili su Dubrovčane odličnim pomorcima i vrsnim trgovcima i na kopnu i na moru, te se Dubrovnik ubraja u najstarija i najznačajnija pomorsko - trgovačka središta na obali.

Diplomatska predstavništva kao i trgovačke faktorije nalazila su se u svim većim središtima širokog kontinenteskog zaleđa i u svim većim mediteranskim lukama. Brodovi su plovili po cijelom Mediteranu, prevozeći robu iz zaleđa (koža, vuna, sir, loj, med, vosak, sagovi, drvo, rude) ili su dopremali robu iz mediteranskih luka u zaleđe (sol, manufakturni proizvodi). Jedan dio robe prerađivao se u dubrovačkim i manufakturnim radionicama (brodogradnja, mlinovi, mastionice sukna, štavionice kože, proizvodnja sapuna i staklenih proizvoda i dr.). Dubrovački brodovi su se angažirali i u prekomorskoj razmjeni dobara drugih mediteranskih zemalja.

Osim pomorstva i trgovine u doba Republike, Dubrovnik je imao i svoje posjetitelje - putnike koji su boravili u njemu ili su bili u prolazu. Dubrovnik je i tada bio vrlo interesantan kako za strane vladare i državne funkcionare tako i za učenjake, književnike, trgovce i pomorce.

S francuskom okupacijom i ukinućem Dubrovačke republike u drugoj polovici 19.st. počelo je naglo razaranje dubrovačkog privrednog života. Naročito je bila pogođena trgovačka mornarica - temeljna snaga dubrovačke privrede. Gubitkom nezavisnosti i nazadovanje u pomorskoj i trgovačkoj aktivnosti tijekom 19.st. (propast jedrenjaka i gubitak trgovine s kopnenim zaleđem) bez sumnje utječe na stagnaciju u razvitku Dubrovnika.

Tek između dva svjetska rata, ponovna orijentacija na razvitak pomorstva - brodarstvo i lučka djelatnost i usmjerenje na turizam i neke druge djelatnosti (centralne funkcije), ali u manjoj mjeri, uvrstilo je Dubrovnik među važnija i razvijenija gradska središta na Jadranskoj obali.

Neposredno nakon drugog svjetskog rata, dolazi do prestanka gotovo svake pomorske i turističke aktivnosti u Dubrovniku (gubitak brodova i onesposobljenost hotela tijekom II svj. rata), što ima utjecaja na izraženoj stagnaciji u razvitku grada⁸⁾.

U novijem razdoblju prilike se ipak mijenjaju. Sredinom šezdesetih godina, Dubrovnik počinje ponovo razvijati pomorske i turističke aktivnosti i to kao temeljne pravce svog razvoja. Za to su bila vrlo važna izgradnja i modernizacija cesta naročito Jadranska turistička cesta (1965.g.), te suvremene ceste dolinom Neretve i Rame za srednju i zapadnu Bosnu i dalje za sjeverne dijelove Hrvatske.

Što se tiče lučkog prometa, sve više slabi uloga teretne luke, a sve više se razvija putničko - turistička funkcija. Dubrovnik održava brojne pomorske brodske veze s drugim lukama na Jadranu, Sredozemlju i s drugim državama i kontinentima.

Godine 1962. izgrađuje se i aerodrom u Dubrovniku, te je s time Dubrovnik postao pristupačan svim zemljama Europe, a i Svijeta. Prestaje biti izolirana enklava i posredničko središte između zaleđa i prekomorskih zemalja.

Upravo na razvoju tercijarnih i kvartarnih djelatnosti, i dalje se temelji gospodarska i funkcionalna usmjerenost grada Dubrovnika.

TURIZAM KAO OSNOVA RAZVOJA DUBROVNIKA

Zbog svog graditeljskog, kulturno-umjetničkog i povijesnog značenja i vrijednosti, te privlačnih prirodnih obilježja (blago, ugodno i zdravo podneblje, toplo i čisto more, lijepi pejzaži i ambijenti) Dubrovnik se pokazao kao izvanredno povoljno i lijepo mjesto za privlačenje i razvitak turizma. Tako je on postao jedan od pionira turističkog valoriziranja u Hrvatskom primorju.

Razvojne faze modernog turizma u Dubrovniku su:

- PRVA FAZA obuhvaća razdoblje od pojave parobrodarstva (19.st.) do I svj. rata. Tada se prvi put javljaju organizirani posjeti Dubrovniku (iz Trsta su zaplovili prvi

⁸⁾ Dubrovnik prima republičku dotaciju. Nije bio u stanju da izdržava niti je imao privredne grane na koju bi se oslonio ili zaposlio radnu snagu (Perić, 1983.).

parobrodi Austrijskog Lloyd 1837. u svoju linijsku plovidbu prema jugoistoku do Dubrovnika i Kotora s turistima - izletnicima), a isto tako počinje organiziranje uređenje grada. Tada se javlja izgradnja prvih suvremeno opremljenih hotela izgrađenih stranim kapitalom. Nakon izgradnje kavana, gostionica i konačišta u Dubrovniku su se počeli graditi i otvarati hoteli u drugoj polovici 19. st. Prvi suvremeno opremljeni hoteli s tekućom vodom, električnom rasvjetom, centralnim grijanjem i drugim sadržajem bio je hotel "Imperijal" izgrađen i otvoren na Pilama 1897. g., a kasnije se grade hoteli "Petka" u Gružu 1910. g., hotel "Odak" (kasnije "Excelsior") na Pločama 1913. g., "Bijeli dvorac" (Grand hotel "Lapad") u Lapadu 1914. g. i drugi.

U ovom razdoblju karakterističan je zimski turizam - zimovanje, a kasnije se počinje razvijati ljetni turizam. Godine 1912. na dubrovačkom gradskom i prigradskom području boravilo je 26 030 turista (Perić, 1983.).

- DRUGA FAZA obuhvaća razdoblje između dva svjetska rata (1919 - 1941. godine), kada se Dubrovnik razvio u glavno, vodeće i najjače središte primorskog turizma međunarodnog karaktera u Jugoslaviji. Izgrađeni su brojni hoteli i sadržaji podignuti uglavnom domaćim kapitalom. U tom razdoblju, turizam je uz pomorstvo i trgovinu postao izuzetno značajna privredna aktivnost. Kao što se ranije znalo za pomorski Dubrovnik, tako se u 19. a naročito u 20.st. uz pomorstvo sve više znalo za turistički Dubrovnik.

Godine 1938., pred drugi svjetski rat, u gradu Dubrovniku je bilo ukupno 58 hotela, pansiona, villa, svratišta, gostionica i restauracija s ukupno 2 204 kreveta. Te godine je bio maksimalni turistički promet u čitavom međuratnom razdoblju. Posjetilo ga je 57 900 turista i ostvareno 471 337 noćenja, od čega se 70,0% odnosi na strane turiste (Perić, 1983.).

- TREĆA FAZA razvitka turizma obuhvaća razdoblje poslije II svj. rata. U tom razdoblju počeli su se graditi brojni turistički smještajni objekti s ostalim pratećim objektima (izgradnja aerodroma 1962.g. izgradnja Jadranske turističke ceste 1965.g., proširenje kapaciteta gradskog vodovoda, otvaranje obrazovnih ustanova za školovanje kadrova i stručnjaka za turizam, ustanovljenje stalnih kulturno - umjetničkih i muzejsko - galerijskih ustanova, izgradnja nove kanalizacijske mreže

itd.), kako bi on do današnjih dana stekao ugled mondenog turističkog centra Mediterana i Svijeta.

Koliko je turista posjetilo Dubrovnik i koliko je ostvareno noćenja u razdoblju od 1981 - 1991.g., najbolje se vidi iz slijedećih pokazatelja.

Od 1981 - 1991.g., Dubrovnik je posjetilo ukupno 6 202 317 turista od čega 2 688 703 ili 43,3% domaćih i 3 513 614 ili 56,7% stranih. Ostvareno je ukupno 35 139 168 noćenja i to 13 971 207 ili 39,8% domaćih i 21 167 961 ili 60,2% stranih.

Najveći broj turista posjetilo je Dubrovnik 1987.godine (681 552), kada je ostvaren i najveći broj noćenja (3 814 556) (Sl. 7. i 8., tab. 1. i 2.).

Od stranih turista, najviše ih je bilo iz Njemačke, Velike Britanije, Francuske i Amerike, tako da su Amerikanci u kasnijim osamdesetim godinama bili među najbrojnijim (brojniji su bili od Nijemaca, Francuza i Talijana) (tab. 3.).

Većina turista je boravila u osnovnim smještajnim objektima⁹⁾, dok su ostali objekti manje zastupljeni (tab. 4.).

U gradu Dubrovniku su prema turističkom adresaru 1994.g. evidentirana 34 hotela koji ukupno imaju 12 394 kreveta, a to su:

- 3 hotela "L" kategorije ("Vila Orsula", "Dubrovnik President" i "Belvedere"),
- 12 hotela "A" kategorije ("Argentina", "Imperial", "Dubrovnik Palace", "Park", "Plakir", "Tirena", "Argosy", "Libertas", "Dubrovnik", "Excelsior", "Astarea" i "Vila Dubrovnik"),
- 16 hotela "B" kategorije ("Orlando", "Neptun", "Mlini", "Plat", "Župa", "Lapad", "Vis II", "Minčeta", "Jadran", "Sumratin", "Petka", "Bellevue", "Lero", "Adriatic", "Vis" i "Splendid").
- 3 hotela "C" kategorije ("Dubravka", "Stadion" i "Gruž").

⁹⁾ Osnovni smještajni objekti su : hoteli, pansioni, moteli, turistička naselja, prenočišta, gostionice.

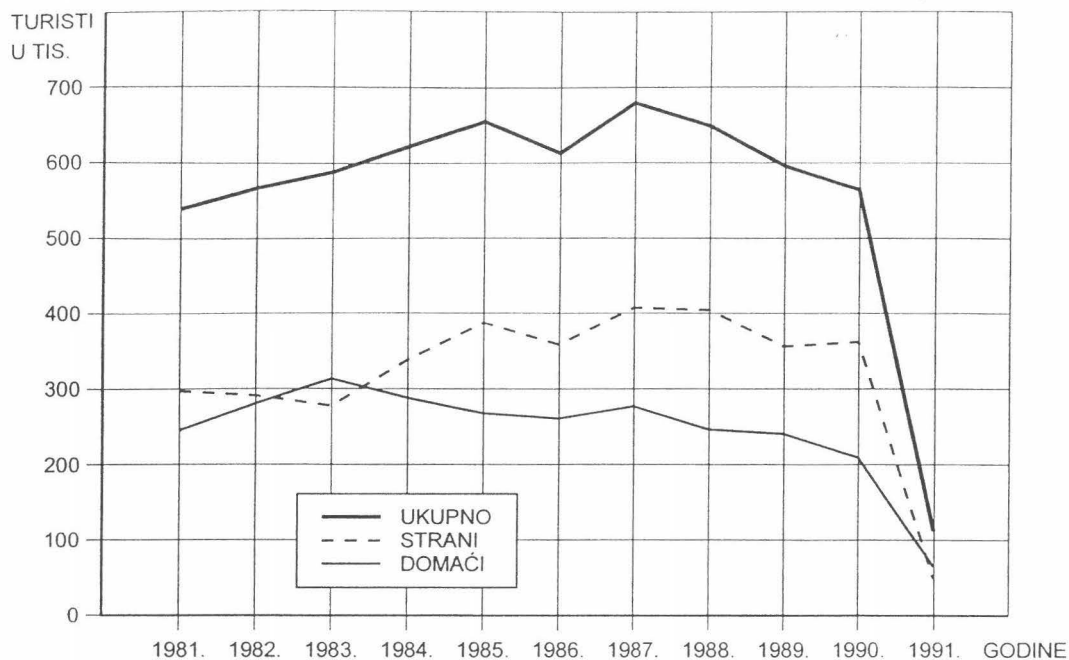
U domovinskom ratu svi hoteli su oštećeni (neki više, a neki manje) pa je većina njih danas izvan upotrebe.

Osim hotela, u Dubrovniku ima i pansiona I kategorije s ukupno 128 kreveta ("Dvorac Sorkočević" i "Srebreno"), kampova i kampirališta s ukupno 6 505 kreveta, a razvija se i smještaj turista u privatnim kućama (sobama).

Dubrovnik će i dalje, osobito nakon obnove turističkih objekata i ponovnog poleta ove gospodarske aktivnosti, sve više razvijati turizam kao vrlo značajnu privrednu djelatnost grada, a i šire okolice. Ta turistička djelatnost treba se temeljiti na što boljoj kvaliteti, kako bi se Dubrovnik mogao razviti u turistički centar visoke kvalitete. To je poželjno i moguće za takav grad, koji ima sve potrebne potencijale za taj tip turizma, od prirodnih pogodnosti do kulturno - povijesnih vrijednosti, a isto tako i do zadovoljavajućih turističkih smještajnih kapaciteta.

Grad Dubrovnik je u domovinskom ratu dosta nastradao, pa tako i njegovi turistički objekti. Zato dolazi do gospodarske stagnacije Dubrovnika. Kompletnom revitalizacijom i obnovom, ne samo stare gradske jezgre već cijelog grada Dubrovnika i njegove šire okolice, moći će se ponovno postići planirani ciljevi u gospodarskom, pa tako i turističkom razvitku Dubrovnika.

Revitalizacijom stare gradske jezgre, potrebno je unijeti i neke turističke sadržaje. Osim postojećih restorana i kavana, kao i turističkih agencija i jednog hotela "C" kategorije ("Dubravka"), potrebno je u staroj gradskoj jezgri otvoriti hotel s vrhunskom uslugom i kvalitetom (predviđeno u postojećim planovima). Na području Karmen (Pustijerna) predviđena je izgradnja, odnosno uređenje hotela apartmanskog tipa. Tako će planirani turistički razvoj Dubrovnika u centar visoke kvalitete izmijeniti i posjetitelje koji će boraviti u njemu, a to opet zahtijeva i posebnu vrstu usluga i objekata.

Slika 7. Ukupan broj turista u Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1991. godine

Slika 8. Ukupan broj noćenja u Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1991. godine

**TAB. 1. UKUPAN BROJ I UDIO TURISTA U DUBROVNIKU
ZA RAZDOBLJE OD 1981 - 1991. GODINE**

GODINE	UKUPAN BROJ TURISTA					
	UKUPNO		DOMAĆI		STRANI	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	539.649	100,0	243.943	45,2	295.706	54,8
1982.	568.289	100,0	279.039	49,1	289.250	50,9
1983.	588.442	100,0	312.557	53,1	275.885	46,9
1984.	624.927	100,0	287.501	46,0	337.426	54,0
1985.	659.395	100,0	272.149	41,3	387.246	58,7
1986.	615.654	100,0	260.046	42,2	355.608	57,8
1987.	681.552	100,0	275.483	40,4	406.069	59,6
1988.	648.545	100,0	243.602	37,6	404.943	62,4
1989.	596.776	100,0	242.749	40,7	354.027	59,3
1990.	566.441	100,0	207.270	36,6	359.171	63,4
1991.	566.441	100,0	207.270	57,1	359.171	42,9

Izvor: Državni zavod za statistiku. Promet turista u primorskim općinama.

Dokumentacije 476, 514, 556, 593, 624, 661, 695, 734, 775, 812, 848, 902, Zagreb.

**TAB. 2. UKUPAN BROJ I UDIO NOĆENJA U DUBROVNIKU
ZA RAZDOBLJE OD 1981 - 1991. GODINE**

GODINE	UKUPAN BROJ NOĆENJA					
	UKUPNO		DOMAĆI		STRANI	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	3.336.128	100,0	1.290.277	38,7	2.045.851	61,3
1982.	3.441.560	100,0	1.475.377	42,9	1.966.183	57,1
1983.	3.366.907	100,0	1.634.790	48,6	1.732.117	51,4
1984.	3.547.171	100,0	1.445.506	40,8	2.101.665	59,2
1985.	3.756.626	100,0	1.447.152	38,5	2.309.474	61,5
1986.	3.665.034	100,0	1.437.535	39,2	2.227.499	60,8
1987.	3.814.556	100,0	1.434.604	37,6	2.379.952	62,4
1988.	3.525.245	100,0	1.257.828	35,7	2.267.417	64,3
1989.	3.239.293	100,0	1.280.711	39,5	1.958.582	60,5
1990.	2.933.678	100,0	985.253	33,6	1.948.425	66,4
1991.	512.970	100,0	282.174	55,0	230.796	45,0

Izvor: Državni zavod za statistiku. Promet turista u primorskim općinama.

Dokumentacije 476, 514, 556, 593, 624, 661, 695, 734, 775, 812, 848, 902, Zagreb.

TAB. 3. NAJBROJNIJI STRANI TURISTI IZ STRANIH ZEMALJA U DUBROVNIKU U RAZDOBLJU OD 1981 - 1991. GODINE

GODINE	TURISTI NOĆENJA	UKUPNO STRANIH TURISTA		FRANCUSKA		ITALIJA		SR NJEMAČKA		VELIKA BRITANIJA		SAD		OSTALE ZEMLJE	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	TURISTI	295.706	100,0	42.230	14,3	15.762	5,3	69.988	27,7	48.487	16,4	17.040	5,8	102.199	34,5
	NOĆENJA	2.045.851	100,0	213.512	10,4	54.317	2,7	589.776	28,8	417.229	20,4	65.980	3,2	705.037	34,5
1982.	TURISTI	289.250	100,0	43.410	15,0	16.534	5,7	63.616	22,0	42.693	14,8	22.088	7,6	100.909	34,9
	NOĆENJA	1.966.183	100,0	226.858	11,5	54.778	2,8	577.549	29,4	364.962	18,6	89.374	4,5	652.662	33,2
1983.	TURISTI	275.885	100,0	34.034	12,3	17.880	6,5	59.768	21,7	39.569	14,3	26.908	9,8	97.726	35,4
	NOĆENJA	1.732.117	100,0	178.670	10,3	63.344	3,7	500.237	28,9	316.317	18,3	102.943	5,9	570.606	32,9
1984.	TURISTI	337.426	100,0	54.775	16,3	21.536	6,4	60.471	17,9	45.957	13,6	35.226	10,4	119.461	35,4
	NOĆENJA	2.101.665	100,0	266.290	12,7	72.848	3,5	512.604	24,4	379.747	18,1	116.590	5,5	753.586	35,8
1985.	TURISTI	387.246	100,0	60.233	15,6	25.080	6,5	63.971	16,5	63.281	16,3	44.739	11,6	129.942	33,5
	NOĆENJA	2.309.474	100,0	317.715	13,8	90.166	3,9	487.694	21,1	484.608	21,0	138.246	6,0	791.045	34,2
1986.	TURISTI	355.608	100,0	54.679	15,4	24.684	6,9	57.122	16,1	63.107	17,7	20.518	5,8	135.498	38,1
	NOĆENJA	2.227.499	100,0	299.705	13,5	95.172	4,3	450.573	20,2	495.490	22,2	70.263	3,2	816.296	36,6
1987.	TURISTI	406.069	100,0	59.099	14,6	30.119	7,4	59.244	14,6	73.867	18,2	47.090	11,6	136.650	33,6
	NOĆENJA	2.379.952	100,0	310.333	13,0	119.645	5,0	472.568	19,9	588.662	24,7	138.773	5,8	749.971	31,6
1988.	TURISTI	404.943	100,0	54.873	13,6	28.225	7,0	53.694	13,3	67.826	16,7	66.988	16,5	133.337	32,9
	NOĆENJA	2.267.417	100,0	280.519	12,4	122.317	5,4	419.343	18,5	576.267	25,4	157.639	6,9	711.332	31,4
1989.	TURISTI	354.027	100,0	45.797	12,9	33.022	9,3	37.483	10,6	62.041	17,6	55.353	15,6	120.331	34,0
	NOĆENJA	1.958.582	100,0	240.387	12,3	154.182	7,9	307.499	15,7	533.781	27,2	135.045	6,9	587.688	30,0
1990.	TURISTI	359.171	100,0	44.743	12,5	32.524	9,1	32.131	8,9	71.586	19,9	57.694	16,1	120.493	33,5
	NOĆENJA	1.948.425	100,0	221.175	11,3	145.076	7,4	256.497	13,2	627.157	32,2	134.201	6,9	564.319	29,0
1991.	TURISTI	48.283	100,0	9.048	18,7	1.369	2,8	2.410	5,0	10.602	22,0	7.957	16,5	16.897	35,0
	NOĆENJA	230.796	100,0	46.081	20,0	3.618	1,6	21.703	9,4	86.770	37,6	14.645	6,3	57.979	25,1

Izvor: Državni zavod za statistiku. Promet turista u primorskim općinama. Dokumentacija 476, 514, 556, 593, 661, 695, 734, 775, 812, 848, 902, Zagreb.

TAB. 4. BROJ I UDIO TURISTA I NOĆENJA PREMA VRSTAMA OBJEKATA U RAZDOBLJU OD 1981 - 1991. GODINE

GODINE	TURISTA NOĆENJA	UKUPNO		OSNOVNI SMJEŠTAJNI OBJEKTI		KAMPOVI		PRIVATNE SOBE		RADNIČKA ODMARALIŠTA		DJEČJA I OMLADINSKA ODMARALIŠTA		OSTALI OBJEKTI	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	TURISTA	539.649	100,0	357.192	66,2	54.536	10,2	40.138	7,4	66.929	12,4	18.564	3,4	2.290	0,4
	NOĆENJA	3.336.128	100,0	2.228.834	66,8	316.225	9,5	249.737	7,5	459.251	13,8	58.104	1,7	23.977	0,7
1982.	TURISTA	568.289	100,0	356.887	62,8	63.286	11,2	35.872	6,3	85.774	15,1	24.640	4,3	1.830	0,3
	NOĆENJA	3.441.560	100,0	2.131.154	61,9	357.281	10,4	270.879	7,9	578.824	16,8	78.811	2,3	24.611	0,7
1983.	TURISTA	588.442	100,0	372.586	63,3	70.217	12,0	40.939	7,0	81.275	13,8	21.955	3,7	1.470	0,2
	NOĆENJA	3.366.907	100,0	2.043.559	60,7	364.296	10,8	265.831	7,9	590.445	17,5	80.790	2,4	21.986	0,7
1984.	TURISTA	624.927	100,0	401.540	64,2	75.675	12,1	41.288	6,6	81.648	13,1	22.936	3,7	1.840	0,3
	NOĆENJA	3.547.171	100,0	2.241.835	63,2	409.191	11,5	253.320	7,1	551.022	15,1	76.032	2,2	15.771	0,5
1985.	TURISTA	659.395	100,0	402.989	61,2	93.916	14,2	55.311	8,4	84.530	12,8	21.123	3,2	1.526	0,2
	NOĆENJA	3.756.626	100,0	2.247.808	59,8	487.442	13,0	343.837	9,2	583.455	15,5	78.632	2,1	15.452	0,4
1986.	TURISTA	615.654	100,0	373.157	60,6	90.630	14,7	50.683	8,3	85.267	13,8	14.505	2,4	1.412	0,2
	NOĆENJA	3.665.034	100,0	2.157.657	58,9	535.623	14,6	366.069	10,0	539.986	14,7	54.492	1,5	11.207	0,3
1987.	TURISTA	681.552	100,0	455.140	66,8	79.523	11,7	46.741	6,8	84.501	12,4	14.747	2,2	900.000	0,1
	NOĆENJA	3.814.556	100,0	2.464.831	64,8	414.940	10,9	327.622	8,6	551.097	14,4	49.828	1,3	6.238	0,2
1988.	TURISTA	648.545	100,0	443.866	68,4	70.718	11,0	37.098	5,7	85.597	13,2	11.241	1,7	25.000	0,0
	NOĆENJA	3.525.245	100,0	2.300.183	65,2	390.660	11,1	247.533	7,0	542.391	15,4	44.352	1,3	126.000	0,0
1989.	TURISTA	596.776	100,0	415.102	69,5	66.018	11,1	37.607	6,3	63.927	10,7	14.122	2,4	-	-
	NOĆENJA	3.239.293	100,0	113.080	65,2	410.181	12,7	249.006	7,7	408.160	12,6	58.866	1,8	-	-
1990.	TURISTA	566.441	100,0	419.207	74,0	42.484	7,5	23.208	4,1	67.698	11,9	13.415	2,4	429.000	0,1
	NOĆENJA	2.933.678	100,0	2.132.905	72,7	194.852	6,6	138.259	4,7	407.694	13,9	57.785	2,0	2.183	0,1
1991.	TURISTA	112.647	100,0	98.406	87,3	1.129	1,0	415.000	0,4	12.697	11,3	-	-	-	-
	NOĆENJA	512.970	100,0	428.713	83,6	5.269	1,0	3.333	0,6	75.655	14,8	-	-	-	-

Izvor: Državni zavod za statistiku. Promet turista u primorskim općinama.

Dokumentacija 476, 514, 556, 593, 661, 695, 734, 775, 812, 848, 902, Zagreb.

POMORSKE DJELATNOSTI

Pomorske djelatnosti mogu se promatrati kroz pomorsko brodarstvo i lučke funkcije.

POMORSKO BRODARSTVO

Pomorsko brodarstvo Dubrovnika s izrazitom orijentacijom na međunarodni promet spada u važne pravce razvitka gospodarstva Dubrovnika. To je funkcija s najdužom tradicijom i najvećim značenjem kroz čitavu povijest ovog grada. Dubrovnik i pomorstvo nerazdvojno su povezani. Međutim ni u jednoj djelatnosti nije bilo toliko uspona i padova kao u pomorskom brodarstvu. Danas, dubrovačku pomorsku tradiciju obavlja poduzeće "Atlanska plovidba" (nakon 1955.g.) koja s izrazitom orijentacijom na međunarodni promet svojim brodovima prevozi teret po svim morima i između raznih država i luka.

LUČKA FUNKCIJA

Lučka funkcija Dubrovnika traje već stoljećima. Stara dubrovačka luka Porat je bila prva luka, a od konca 19. i početkom 20.st. tu funkciju preuzima Gruška luka.

U novije vrijeme ona se usmjerava na lučko-pretovarni promet i skladištenje pretežno robe za generalni promet (južno voće i dr.), dok je gotovo izgubila svako značenje u lučkom prometu - pretovaru rasutog tereta i drvene građe. Inozemni promet tereta dubrovačke luke odvija se uglavnom za potrebe dubrovačkog gospodarstva i dijelom kao dopuna susjednim lukama. Zbog slabijih prometnih veza sa zaleđem, tokovi roba sve više zaobilaze Dubrovnik, a samo zahvaljujući njegovoj poslovnoj tradiciji nije značajnije izražen pad robnog prometa ove luke.

Izostankom željeznice (ali i jačanjem utjecaja susjednih luka) dubrovačka luka gubi važnije mjesto u robnom prometu i tako dolazi na zadnje mjesto među jadranskim lukama. Godine 1990. robni promet se zadržao na 191 000 tona godišnje (Sl. 10., tab. 5.). Kapacitet luke koristi se svega između 20 - 30%. U domovinskom ratu jako su stradali objekti i uređaji u Gruškoj luci.

Dubrovačka luka u putničkom prometu ima vrlo veliko značenje. Promet putnika je i nadalje veoma živ, iako oscilira zbog otvaranja dubrovačkog aerodroma i izgradnje Jadranske turističke ceste. Usmjerava se na putničko-turistički promet (znatno učešće

kružnih putovanja putničkih brodova s pristajanjem u Dubrovniku) i trajektni promet (naročito s Italijom).

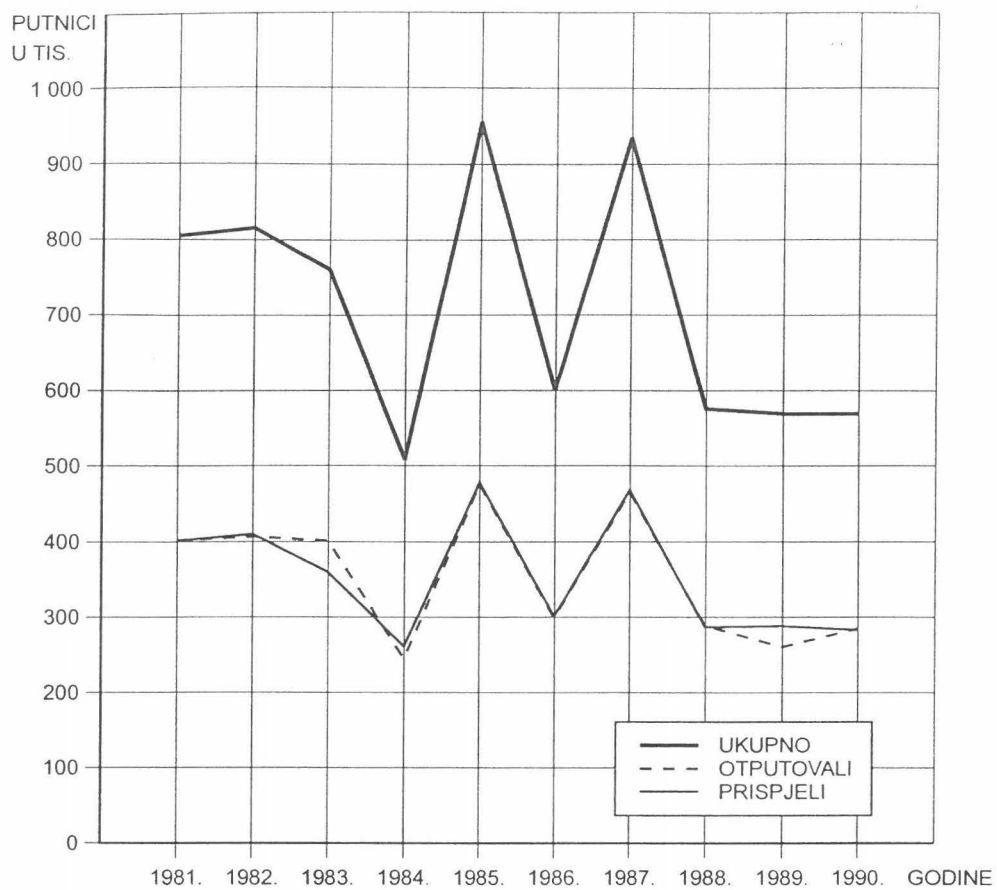
U razdoblju od 1975 - 1990. g. evidentirane su značajne razlike po godinama zbog cijena brodskih pristajanja na kružnim putovanjima. Karakteristične godine su 1960. s 536 152 putnika (to je ujedno i rekordna godina od kraja drugog svjetskog rata do 1978.g.), zatim 1979.g. sa 763 770 putnika (gotovo 230 000 više od dotadašnjeg "rekorda"), 1986.g. koja i ima apsolutni rekord od 600 190 putnika. Godina 1990. s političkim promjenama u ovim prostorima, odnosila se i na slabiju turističku godinu u gradu Dubrovniku (568 926 putnika) (Sl. 9., tab. 6.).

Povećani broj trajekata pomogao je rastu broja putnika između dviju obala Jadrana. U 1990.g. bilo je 9 takvih trajektnih linija koje su održavale četiri brodske kompanije (tri strane i jedna hrvatska tvrtka) (Kobašić, 1993.) (tab. 7. i 8.).

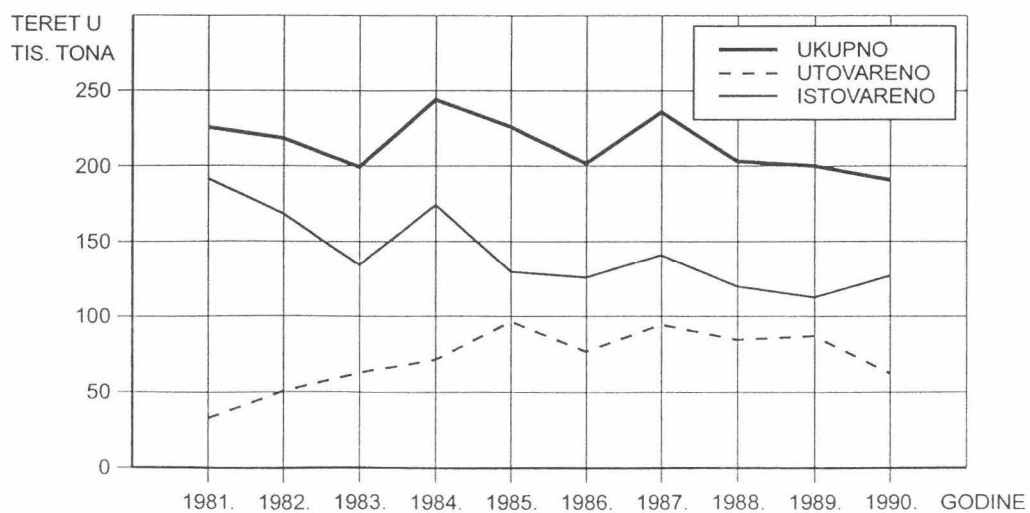
Osim ovih aktivnosti, luka se zadnjih godina sve više specijalizira za prihvat turističkih brodica i jahti koje traže poseban tretman i posebnu vrstu usluge. Jedan dio dubrovačke luke, adaptiran je za svojevrsnu marinu koja se mogla služiti s oko 150 opremljenih vezova (s priključcima na vodu i električnu struju). Ima dvije opremljene marine ukupnog kapaciteta 700 vezova. U staroj gradskoj luci (Porat) svoje sklonište nalaze brojne manje brodice domaćeg stanovništva.

Pomorstvo je i danas u ratno vrijeme odigralo vrlo veliku ulogu u prometnom povezivanju Dubrovnika sa svijetom, bilo putničkom bilo u dopremanju humanitarne pomoći, ali i u obrani grada, što je rezultat vrlo sposobnih i hrabrih pomoraca u Dubrovniku. Time je također potvrđena pomorska tradicija Dubrovnika.

S obzirom na revitalizaciju stare gradske jezgre koja će imati utjecaja i na cijelo područje grada Dubrovnika, i s obzirom na daljnji razvoj najvažnije privredne grane Dubrovnika (turizam visoke kvalitete), pomorska djelatnost će se također usmjeriti na turizam dok će lučko - pretovarni promet sve više slabiti.

Slika 9. Promet putnika u luci Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1990. godine

Slika 10. Promet robe u luci Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1990. godine

TAB. 5. PROMET ROBE U LUCI DUBROVNIK U RAZDOBLJU OD 1981 - 1990. GODINE

GODINE	PROMET TERETA (U TISUĆAMA TONA)							
	UKUPNO		UTOVARENO		OD TOGA IZVOZ I TRANZIT ¹⁾	ISTOVARENO		OD TOGA UVOZ I TRANZIT ²⁾
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	BROJ	%	BROJ
1981.	225	100,0	33	14,7	30	192	85,3	84
1982.	218	100,0	50	22,9	47	168	77,1	69
1983.	198	100,0	64	32,3	60	134	67,7	51
1984.	244	100,0	70	28,7	57	174	71,3	91
1985.	226	100,0	97	42,9	51	129	57,1	57
1986.	201	100,0	75	37,3	59	126	62,7	57
1987.	235	100,0	93	39,6	61	142	60,4	69
1988.	203	100,0	84	41,4	64	119	58,6	73
1989.	200	100,0	88	44,0	65	112	56,0	71
1990.	191	100,0	64	33,5	44	127	66,5	101

¹⁾ Tranzit obuhvaća tranzit - utovar i tranzit - prekrcaj - utovar

²⁾ Tranzit obuhvaća tranzit - istovar i tranzit - prekrcaj - istovar

Izvor: Savezni zavod za statistiku. Saobraćaj i veze 1981., 1982., 1983., 1984., 1985., 1986., 1987., 1988., 1989., 1990.. Statistički bilten 1360., 1380., 1434., 1485., 1584., 1672., 1756., 1800., 1870., 1929., Beograd.

TAB. 6. PROMET BRODOVA I PUTNIKA U LUCI DUBROVNIK U RAZDOBLJU OD 1981 - 1990. GODINE

GODINE	PRISTIGLI BRODOVI		PROMET PUTNIKA					
	BROJ	TISUĆU NRT	UKUPNO		OTPUTOVALI		PRISPJELI	
			BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	4.682	2.396	804.603	100,0	403.281	50,1	401.322	49,9
1982.	4.762	2.204	814.650	100,0	406.997	50,0	407.653	50,0
1983.	4.674	2.338	760.013	100,0	400.026	52,6	359.987	47,4
1984.	2.876	2.655	508.684	100,0	247.178	48,6	261.506	51,4
1985.	5.918	2.472	955.477	100,0	476.356	49,9	479.121	50,1
1986.	4.930	2.141	600.190	100,0	298.946	49,8	301.244	50,2
1987.	6.412	2.420	935.104	100,0	465.965	49,8	469.139	50,2
1988.	3.437	2.730	577.216	100,0	288.646	50,0	288.570	50,0
1989.	2.870	2.931	568.239	100,0	281.158	49,5	287.081	50,5
1990.	2.678	2.978	568.926	100,0	284.557	50,0	284.369	50,0

Izvor: Savezni zavod za statistiku. Saobraćaj i veze 1981., 1982., 1983., 1984., 1985., 1986., 1987., 1988., 1989., 1990.. Statistički bilten 1360., 1380., 1434., 1485., 1584., 1672., 1756., 1800., 1870., 1929., Beograd.

**TAB. 7. PROMET TRAJEKTIMA U LUCI DUBROVNIK U RAZDOBLJU
OD 1981 - 1990. GODINE**

GODINE	U T O V A R E N O									
	UKUPNO		PUTNIČKA VOZILA		AUTOBUSI		TERETNA VOZILA		OSTALA VOZILA	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	10.627	100,0	8.500	80,0	106	1,0	343	3,2	1.678	15,8
1982.	10.055	100,0	7.900	78,6	58	0,5	211	2,1	1.886	18,8
1983.	9.645	100,0	7.772	80,6	53	0,5	296	3,1	1.524	15,8
1984.	10.159	100,0	8.285	81,6	134	1,3	215	2,1	1.525	15,0
1985.	11.902	100,0	9.405	79,0	149	1,3	148	1,2	2.200	18,5
1986.	13.615	100,0	11.082	81,4	162	1,2	128	0,9	2.243	16,5
1987.	12.672	100,0	10.180	80,3	566	4,5	147	1,2	1.779	14,0
1988.	12.273	100,0	10.105	82,4	164	1,3	214	1,7	1.790	14,6
1989.	16.072	100,0	13.309	82,8	190	1,2	376	2,3	2.197	13,7
1990.	17.612	100,0	14.584	82,8	245	1,4	444	2,5	2.339	13,3

Izvor: Savezni zavod za statistiku. Saobraćaj i veze 1981., 1982., 1983., 1984., 1985., 1986., 1987., 1988., 1989., 1990. godina.
Statistički bilten 1360., 1380., 1434., 1485., 1584., 1672., 1756., 1800., 1929., Beograd.

**TAB. 8. PROMET TRAJEKTIMA U LUCI DUBROVNIK U RAZDOBLJU
OD 1981 - 1990. GODINE**

GODINE	I S T O V A R E N O									
	UKUPNO		PUTNIČKA VOZILA		AUTOBUSI		TERETNA VOZILA		OSTALA VOZILA	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1981.	8.214	100,0	6.593	80,3	195	2,4	462	5,6	964.000	11,7
1982.	8.213	100,0	6.918	84,2	146	1,8	253	3,1	896.000	10,9
1983.	8.117	100,0	6.706	82,6	94	1,2	295	3,6	1.022	12,6
1984.	8.943	100,0	7.421	83,0	210	2,3	199	2,3	1.113	12,4
1985.	10.441	100,0	8.712	83,4	153	1,5	247	2,4	1.329	12,7
1986.	9.706	100,0	8.200	84,5	188	1,9	152	1,6	1.166	12,0
1987.	10.372	100,0	8.521	82,1	249	2,4	153	1,5	1.449	14,0
1988.	9.044	100,0	7.452	82,4	127	1,4	132	1,5	1.333	14,7
1989.	14.868	100,0	12.497	84,0	279	1,9	297	2,0	1.795	12,1
1990.	16.763	100,0	14.380	85,8	296	1,8	349	2,1	1.738	10,3

Izvor: Savezni zavod za statistiku. Saobraćaj i veze 1981., 1982., 1983., 1984., 1985., 1986., 1987., 1988., 1989., 1990. godina.
Statistički bilten 1360., 1380., 1434., 1485., 1584., 1672., 1756., 1800., 1929., Beograd.

CENTRALNOMJESNE FUNKCIJE DUBROVNIKA

Grad Dubrovnik se dugo vremena razvijao kao regionalno središte na krajnjem jugoistočnom dijelu Južnog Hrvatskog Primorja i južnog Jadrana. Postaje središte općine, kotara, a sada i Dubrovačko - neretvanske županije. Iz tih razloga u Dubrovniku se nalaze i razvijaju centralno - mjesne funkcije: županijsko i gradsko poglavarstvo s odgovarajućim upravnim službama, međunarodni i interuniverzitetski centar, fakulteti i srednje škole, kulturno - znanstvene i umjetničke institucije, Dubrovački ljetni festival, kazalište, orkestar, galerije, muzeji, arhivi, zdravstvene institucije, opća bolnica, dom zdravlja, ljekarne, institucije socijalne zaštite, športska društva, financijske institucije - banke, osiguravajući zavodi, turističke agencije, trgovačko - obrtničke i komunalne usluge.

U gradu Dubrovniku postoje tri sekundarna centra unutar užeg gradskog područja:

1. Stara gradska jezgra - Grad koja predstavlja "city" grada Dubrovnika
2. Gruž
3. Lapad

Stara gradska jezgra koja je okružena zidinama i u kojoj se počeo razvijati cijeli grad Dubrovnik, danas predstavlja "city" grada. U njemu su koncentrirane funkcije opskrbe, posredovanja, uprave i stanovanja.

Osim trgovine na malo (male specijalizirane trgovine, kao i mala robna kuća), koncentrirane su i druge institucije uslužno - servisnog i drugog karaktera. To su: kulturno - zabavne, prosvjetne ustanove (kazalište, operne i koncertne kuće, muzeji, galerije, hoteli, restorani, škole, arhivi), zatim financijske ustanove (banke i osiguravajuća društva), putničke i turističke agencije, gradska uprava i uprave raznih poduzeća te razni drugi servisi. To su funkcije koje služe ne samo stanovništvu stare gradske jezgre, već i cijelom gradu Dubrovniku, a također i za širi okolni prostor.

Ostali sekundarni centri Gruž i Lapad, također imaju funkcije slične kao i u staroj gradskoj jezgri. To su: trgovine, fakulteti, škole, hoteli, restorani, banke, putničke i trgovačke agencije, zdravstvene ustanove (bolnica i dom zdravlja), razni servisi. Te funkcije zadovoljavaju potrebe tog dijela grada Dubrovnika, a i šire.

Dakle, za te dijelove Dubrovnika može se reći da su to "city okviri" koji nisu baš toliko iskorišteni city funkcijama. To se vidi po izgrađenosti stambenih objekata koji su dosta različitih tipova, veća je mogućnost širenja, veći je promet motornih vozila kao i mogućnost parkiranja.

U procesu revitalizacije stare gradske jezgre Dubrovnika što će naravno imati utjecaja i na cijeli grad Dubrovnik, te karakteristike "city-a" će doći do puno većeg izražaja bilo u njegovoj cijeni zemljišta bilo u njegovim funkcijama (neke će se iseliti iz jezgre). Moraju ostati reprezentativne funkcije naročito one koje se tiču funkcija uprave, a i stanovanje će dobiti jedan drugi karakter.

DUBROVNIK KAO CENTAR RADA

Dubrovnik zbog svojih funkcija je centar rada, koji najviše zapošljava svoje stanovništvo, a i one koji nisu iz grada Dubrovnika nego su u manjem broju dnevni migranti koji svakodnevno dolaze na rad u grad Dubrovnik. Godine 1991. u gradu Dubrovniku je bilo 17 487 zaposlenih. Dневnih migranata je bilo 1 287 ili 7,4% od ukupnog broja zaposlenih.

Najveći broj dnevnih migranata dolazi iz općine Dubrovnik, njih 99,1% i to kako s područja Dubrovačkog primorja, tako i s područja Konavala. Većina dnevnih migranata su muškarci (66,7%) u dobi od 30-49 godina, a upola manje je onih od 29 i manje godina. Brojniji su oni sa srednjom stručnom spremom i s nekom od kvalifikacija (KV i VKV). Malo je onih koji dolaze u Dubrovnik raditi s višom i visokom školom kao i s niskom stručnom spremom i polukvalifikacijom.

U skladu s time dnevni migranti zaposleni su u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu, a zatim slijedi rad u upravi, obrazovanju, financijama i zdravstvu. Od ostalih djelatnosti, još manji broj dnevnih migranata radi u industriji te u prometu i vezama.

Time se još jedanput ukazuje na glavne gospodarske djelatnosti Dubrovnika. Turizam, ugostiteljstvo, trgovina s administrativnim i upravnim funkcijama glavne su djelatnosti koje su se razvile u Dubrovniku i postižu najveće gospodarske efekte.

Revitalizacijom stare gradske jezgre, a i cijelog prostora, te djelatnosti će se i dalje zadržati kao one glavne, samo im se treba poboljšati njihova kvaliteta.

POTREBA ZA REVITALIZACIJOM I ZAŠTITOM DUBROVNIKA

Izuzetna važnost Dubrovnika, odnosno, njegove stare gradske jezgre koja je kako je poznato 1979.g. upisana u "Spisak svjetske kulturne baštine" pri UNESCO-u, te predstavlja spomeničku cjelinu najvišeg međunarodnog ranga, upozorava na činjenicu da je takvu staru gradsku jezgru potrebno revitalizirati, zaštititi i obnoviti. To se prvenstveno odnosi ne samo na kulturno - povijesna zdanja kojih je u starom Dubrovniku zaista mnogo, nego i na cjelokupan život u njemu.

Stara jezgra Dubrovnika ne propada kao neke druge takve cjeline, već stalno živi. Vrlo je privlačna za posjetitelje, koncentrirane su brojne funkcije u njoj, a ima i svoje stanovništvo, koje danas u odnosu na cjelokupni grad Dubrovnik baš i nije jako brojno, a ne zadovoljava ni prema svojim osobinama.

Kakvi se procesi odvijaju u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, i što oni uzrokuju? Da li je potrebna revitalizacija i zaštita stare gradske jezgre Dubrovnika?

KULTURNO - POVIJESNA VRIJEDNOST I ZAŠTITA STARE GRADSKE JEZGRE DUBROVNIKA

U ovim našim prostorima teško je naći grad koji je toliko privlačio pažnju domaćih i stranih povijesničara kao što je Dubrovnik.

Dubrovnik zauzima vrlo značajno ili neobično mjesto u povijesti izgradnje na jadranskoj obali. Na važnost tog položaja pridonosi i njegova urbana struktura koja je nastajala kao "materijalni izraz" povijesnog razvoja Dubrovnika. Dubrovnik je postao središtem posebne političko - teritorijalne organizacije "Republike", ishodište trgovačkih puteva koji su ga povezivali sa središtima gospodarskog života na Balkanu i Sredozemlju. Takav izuzetan položaj grada u privrednom životu Jadrana, Sredozemlja i dubokog kopnenog zaleđa odredio je značaj njegove izgradnje (Prelog, 1972.).

Dubrovnik je grad stilskih slojevitosti od ranosrednjovjekovnog preko gotičkog i renesansnog do baroknog stilskeg sloga, stvarajući unatoč divergentnosti stilova homogenu urbanu i arhitektonsku cjelinu.

Priroda i neprijatelji su uništavali, a čovjek je uporno gradio, pa u utvrđivanju tih vrijednosti posjeduje i značajnu prednost u odnosu prema srodnim povijesnim gradovima. Posjeduje bogatstvo i izvanrednu očuvanost arhitektonskih izvora u dugom vremenskom razdoblju od ranog srednjovjekovlja do 19. stoljeća. Na primjeru Dubrovnika, i to vrlo rano, prihvaćena je svijest da je kulturno nasljeđe skupocjena nacionalna riznica za strukturu i kulturni identitet naroda.

Kulturno - povijesna vrijednost Dubrovnika je velika, a to je i potvrđeno činjenicom da je Dubrovnik spomenička cjelina najvišeg međunarodnog ranga koji je UNESCO svrstao u registar svjetske baštine (1976. godine primio je Zlatnu medalju Europe ne samo zbog svoje izuzetne vrijednosti, već i zbog očuvanosti i izvornosti, a 1979.g.upisan je u "Spisak svjetske kulturne baštine" pri UNESCO-u).

Najvrjedniji dio kulturno - povijesnog dijela grada je bez sumnje stara gradska jezgra Dubrovnika, "grad unutar zidina", "Grad" koji je u cijelosti muzej; najvrjedniji dio grada sa svojim zdanjima, koji svaki za sebe ima svoju kulturno - povijesnu vrijednost (Sl. 11.).

Ipak se ne smiju zanemariti i ostali dijelovi grada, koji su, ili u njegovoj neposrednoj blizini ili podalje od njega s brojnim ljetnikovcima i palačama, kao i sa specifičnim vrtovima, izuzetno interesantni za cjelokupni ovaj prostor (Ploče, Pile, Lapad, Rijeka Dubrovačka, Župa Dubrovačka itd.).

Osim svoje izuzetno povijesne vrijednosti, Dubrovnik ima tradiciju izrazitog kulturnog centra; Dubrovačke ljetne igre, koje se odražavaju više od 40. godina na ovom prostoru, svjetskog su značenja.

S obzirom na takav kulturno - povijesni potencijal, staru gradsku jezgru je potrebno zaštititi od svih negativnosti koje bi je mogle ugroziti, bile one vanjske ili unutarnje.

Što se tiče arhitekture, potrebna je konzervacija i restauracija objekata pa i prostora kao i rekonstruiranje nestalih i dotrajalih zgrada i prostora. Postoji minimalna mogućnost za interpolaciju nove arhitekture.

Za vrijeme obnove u Dubrovniku (nakon potresa 1979.g.) ispražnjeno je pet palača u predjelu Pustijerne (Karmena) koje će se urediti za javne sadržaje. Osim vanjskog izgleda objekata, potrebno je sačuvati i unutrašnji karakter i prostor tih objekata prema čemu će se

3. CRKVA SIKHUNATA	39. CRKVA SV. JORJE
4. CRKVA SV. VID I VLAHO	40. CRKVA SV. VID
5. CRKVA SV. JAKOVA NA PELINAMA	41. ZORADA BIVSKEG UREDA "BLAGO DUKLE"
6. CRKVA ROZARIO	42. CRKVA SV. VLAHO
7. CRKVA SV. SEBASTIJAN	43. PALACA GUNDULIC I
8. DOMINIKANSKI SAMOSTAN	44. PALACA GUNDULIC II
9. CRKVA NAVJESTENJE	45. PALACA GUNDULIC III
10. CRKVA SV. LUKA	46. CRKVA SV. ROKO
11. CRKVA SV. NIKOLA	47. SAMOSTAN SV. KLARE
12. PALACA SPOEZA	48. NARODISTE
13. MALI ARSEVAL	49. PALACA NA PLACI
14. LOZA ZVONARA	50. PALACA GIORGIJI (17/18.ST.)
15. GRADSKI ZVONIK	51. PALACA ISUSOVIC (15.ST.)
16. GLAVNA STRAZA	52. STAMB. OBJEKT U ZUDIOSKOJ (15.ST.)
17. NARODNO KAZALISTE	53. SINAGOGA
18. KNEZEV DVOR	54. PALACA U ULICI M. KABOGA
19. RINISANSNA PALACA (KATIC)	55. PALACA U ZUZORINOJ ULICI
20. KATEDRALA	56. MUZEJ IKONA
21. BISKUPSKA PALACA	57. PALACA GIORGIJI - MAINERI
22. RUSEVINE SAMOSTANA SV. TOME	58. KUCA U UL. M. PRACATA 3
23. CRKVA GOSPE OD KAMENA	59. PALACA BONA - SORGO (16-17.ST.)
24. PALACA RANJINA	60. PALACA GOZZE
25. PALACA SKOSIBUHA - BIZZARIO	61. PALACA
26. PALACA RESTI	62. PALACA NATALI - KATIC
27. RUSEVINE CRKVE SV. STJEPANA	63. PALACA BONA
28. CRKVA SV. MARGARITE	64. KOMPLEKS VISE AMB. VRIJEDNOSTI
29. RUSEVINE CRKVE SV. LUCIJE	65. PALACA BASCOLI - GOZZE (15-18.ST.)
30. DUBROVACKI KOLEGIJ	66. PALACA S GEBOM U POBJIJANA 1
31. CRKVA SV. IGNACIJA	67. PALACA ROMANO (15-18.ST.)
32. CRKVA SV. KATARINE	68. GOTICKI WIZ (15-16.ST.)
33. BIVSI SAMOSTAN SV. MARIJE	69. PALACA BONA
34. MUZEJ RUPE	70. PALACA CABOGA
35. RUSEVINE SAMOSTANA SV. ANDRIJE	71. OSTACI LJETNIKOVCA GRADI (16-17.ST.)
36. BIVSI SAMOSTAN SV. MARIE	

- REGISTRIRANI I ZAŠTIĆENI OBJEKTI 1-47
- OSTALI ZNAČAJNI SPOMENICI 48-72

0 50m

Sl. 11. Značajni spomenici kulture

vršiti i rekonstrukcija cijelog objekta. Neki od njih će se pretvoriti ili u galerije, predstavništva ili u znanstvene ustanove, a neki u turističke apartmane.

Što se tiče stambenih objekata ide se na već uobičajenu njihovu namjenu. U prizemlju se nalaze neki sadržaji, a na katovima stambeni prostor koji bi morali zadovoljiti suvremene stambene kriterije. Do sada je iseljeno 90 stanova, a stanovnici su neki privremeno, neki trajno, premješteni u nove stanove izvan stare gradske jezgre. Dio stanova u jezgri se već obnovio, te su se pojedini stanovnici vratili u stari grad.

Što se tiče prometa unutar stare gradske jezgre, koji je dosta intenzivan bilo od pješaka, bilo od vozila, potrebno ga je na neki način dozirati. Promet se ne smije i ne može kompletno isključiti iz stare gradske jezgre, ali ga se zato može donekle ublažiti i kontrolirati. Interesantno je pogledati koliko je pješaka, a koliko vozila, ušlo i izašlo iz jezgre, odnosno, koliko je stari grad prometno opterećen. Brojenja prometa u godinama 1979., 1980. i 1981. g. su vršena na ulazima - izlazima u staru Gradsku jezgru, na Pilama, Pločama i na tzv. Buži (Iza Grada) (tab. 9.).

TAB. 9. BROJANJE PROMETA U STAROJ GRADSKOJ JEZGRI

DATUM	MJESTO BROJANJA	PROTOK PJEŠAKA (ulaz-izlaz)	PROTOK VOZILA (ulaz-izlaz)
22.06.1979. (petak)	Pile	31 915	
	Ploče	6 966	
	Buža	4 759	
UKUPNO		43 640	
02.08.1980. (subota)	Pile	21 635	
	Ploče	9 000	118
	Buža	5 000	
UKUPNO		35 635	118
02.02.1981. (subota)	Pile	9 331	
	Ploče	2 392	61
	Buža	1 884	
UKUPNO		13 607	61
18.02.1981. (srijeda)	Pile	14 559	
	Ploče	4 431	121
	Buža	2 953	
UKUPNO		21 943	121

Iz navedenih podataka proizlazi da je stara gradska jezgra najviše opterećena prometom, prvenstveno pješaka, u ljetnim mjesecima i radnim danom, dok su vikendi, a i zimski mjeseci, manje opterećeni. Naravno, da takva pješačka gužva u jezgri nije ni malo

poželjna za takvo obilježje prostorne strukture kao i za njezino značenje. Osim turista, koji su uvijek prisutni u Dubrovniku, ali su jačeg intenziteta samo u ljetnim mjesecima, u jezgri postoje brojne institucije koje pružaju razne usluge stanovništvu grada, pa i šire okolice, pa je zbog toga konstantan pješački promet u jezgri tijekom čitave godine. U budućnosti se predviđa da se neke upravne institucije isele iz stare jezgre, a da u njoj ostanu samo reprezentativne funkcije. Prvenstveno se misli iseliti iz jezgre inspekciju, upravu prihoda, službu platnog prometa, katastar, statistiku i dr..

Što se tiče potrebe opskrbe robom u staroj gradskoj jezgri predviđaju se uvesti u promet "akumulatorska vozila" - motore s prikolicama koji mogu doći do svih uličica u starom gradu. Na takav način bi se izbjegao promet kamiona, koji dosta ugrožavaju staru jezgru, kako ispušnim plinovima, tako i vibracijom.

Što se tiče prometa turista, razgledavanje i obilazak stare gradske jezgre trebalo bi biti grupno, da se izbjegnu velike gužve. Naročito u ljetnim mjesecima bilo je do sada trenutaka kada se teško ulazilo u stari grad. Čekalo se u redu da se može doći na Placu - Stradun.

S obzirom na daljnji razvoj turizma u Dubrovniku, predviđa se razvitak turizma visoke kvalitete, koji će imati posve drugačije tokove, a i odraz, ne samo na staru jezgru Dubrovnika već i na cjelokupan grad.

Ne smije se još zaboraviti da u zaštiti stare gradske jezgre trebaju sudjelovati i njegovi stanovnici, naročito oni koji žive u tom dijelu Dubrovnika. Bez stanovnika nema ni grada. Oni zajedno čine kompletnu sliku grada i specifičnosti koje posjeduje grad.

Ono o čemu se mora voditi računa jest činjenica da previše ograničen život u staroj jezgri je isto toliko opasan kao i prevelike životne aktivnosti. Opasan je i zahtjev za novim potrebama, prevelika posjeta gostiju i turista, kao i prevelika modernizacija.

NUŽNOST FUNKCIONALNE REVITALIZACIJE

Grad u procesu revitalizacije neće izgubiti svoje funkcije, neće se one sve preseliti izvan stare gradske jezgre i na takav način ju izolirati i isključiti iz cijele gradske aglomeracije Dubrovnika.

U jezgri se i dalje trebaju zadržati sve funkcije čije su odlike tradicionalnost, prosvjetni, znanstveni i umjetnički karakter, bilo da se radi o institucijama regionalnog do

međunarodnog značenja. Trebaju i dalje ostati gradske upravne funkcije odnosno neke županijske funkcije, ali samo one reprezentativnog karaktera, dok ostale koje pružaju usluge stanovništvu za cijelo utjecajno i gravitacijsko područje treba preseliti izvan stare jezgre. S obzirom da će se Dubrovnik i dalje razvijati u vrlo poznati turistički centar, u staroj gradskoj jezgri se trebaju povećavati turistički kapaciteti (hoteli apartmanskog tipa). Iz jezgre se sigurno ne smiju preseliti institucije kao što su muzeji, galerije, kazalište, kina, muzička i osnovna škola, Povijesni arhiv, Radničko sveučilište, Zavod za zaštitu spomenika kulture, razni klubovi.

U procesu revitalizacije, osim današnjih nabrojanih institucija, neke će se i povećati u objektima koji su do sada bili potpuno uništeni, kako vizuelno tako i namjenski. U takvim objektima planira se revitalizacija i obnova u smislu smještaja kulturnih sadržaja, starih dubrovačkih konzulata, ugostiteljskih radnji, hotela, itd.. U jezgri također i dalje trebaju ostati stambene funkcije i trgovačko - ugostiteljske funkcije koje moraju imati bolju kvalitetu.

Cijela revitalizacija stare gradske jezgre Dubrovnika, treba i nadalje zadržati polifunkcionalni karakter.

SOCIJALNO - GEOGRAFSKE OSNOVE REVITALIZACIJE

Izdvajanje prostornih cjelina istovrsnog reagiranja kao posljedica prostornih procesa osnovnih životnih funkcija pojedinih grupa (Vresk, 1986.) uočavaju se i na primjeru stare gradske jezgre Dubrovnika, odnosno gradske aglomeracije Dubrovnika.

Te prostorne cjeline istovrsnog reagiranja razlikuju se određenim stupnjem društveno - gospodarskog razvoja, socijalnom strukturom i demografskim obilježjima od kvantitete (brojnosti) do kvalitete (dobno - spolnog, gospodarskog i socioobrazovnog sastava), koje će prikazati stvarnu socio - demografsku sliku prostora, njegove procese u razvoju prostorne strukture grada, a isto tako će ukazati što treba učiniti u okviru cjelokupne revitalizacije prostora.

UNUTARGRADSKI PRERAZMJETAJ STANOVNIŠTVA

Do 19. stoljeća nema pouzdanih statističkih podataka o broju dubrovačkog stanovništva. Ipak, cijeli urbani razvitak, a naravno s tim u svezi i promjene broja stanovnika Dubrovnika po razvojnim fazama mogu se pratiti iz opisa Konstantina Porfirogeneta koji je bio nepotpun, a dopunio ga je Mate Suić¹⁰⁾.

¹⁰⁾ "Konstantin Porfirogenet je zapisao: "Izgradili su ga isprva MALENA, nakon toga opet VEĆEG i poslije toga ponovo povećao njegove bedeme do te mjere, da bi imali grad VELIK zbog njegova širenja i napučavanja" (Krivošić, 1990., 50). Onaj MALEN to je prvobitna jezgra Castel di Lave na kraju grebena, a kasnije je seksterij Kaštel koji je mogao imati 250 - 350 stanovnika. Područje oko crkve sv. Petra obuhvaća prvo proširivanje, kasniji seksterij sv. Petra tzv. SREDNJI GRAD utvrđen prvim bedemima koji je mogao imati 450 - 650 stanovnika. PUSTIJERNA to je drugo proširivanje i ujedno Porfirogenetov VELIKI GRAD koji je mogao imati 700 - 1 000 stanovnika. U vrijeme donošenja statuta, daljnje naseljavanje prostora između "starog grada" i močvarnog područja, koje je započeto ranije, nastavlja se stvaranje "više izgrađenih jezgri izvan starih zidova". Tako je nastao jedan "burgus", a drugi se razvijao na obrežju sjeverno od močvarnog područja. Takav razvitak grada izlazi iz zidina starog civitasa, i sve do 13. st. kada su gradske zidine i dovršene, dobiva se nova urbana površina današnje veličine (13 ha), koja je u početku mogla imati 2 000 stanovnika, da bi pred kraj 13. st. imala 3 500 stanovnika. Takvo širenje grada tj. povećavanje broja stanovnika (prema odluci su se vrtovi pretvarali u gradilišta) zabilježili su i kroničari Junije Ristić i Nikola Ranjina. Sredinom 14. st. dolazi do pada broja stanovnika izazvana epidemijama: 1348., 1357., 1361. i 1363. godine, od kojih je registrirana CRNA SMRT 1348. godine (europski pohod kuge). Broj stanovnika je najprije pao na oko 2 500 osoba, a tijekom idućih desetljeća vratilo se na prijašnji broj od 3 500 osoba. Osjetni pad broja stanovnika ublažen je doseljavanjem stanovništva iz šireg dubrovačkog zaleđa, a isto tako i iz Bosne 1371. god.). Sredinom 15. st. dolazi do širenja i oblikovanja novih predgrađa u Pilama i Pločama, a i Gružu koji postaju središta suknarstva. U vremenu od 15. i 16. st. tu je moglo živjeti oko 2 000 - 3 000 stanovnika. Grad je sredinom 15. st. mogao imati oko 6 000 stanovnika, s dodatkom od oko 500 stanovnika koji su bili u inozemstvu. Do sredine 16. st. ovaj već iskazani broj stanovnika se zadržao, da bi nakon toga počeo padati naročito u predgrađima zbog propadanja suknarstva. Potres 1667. g. je u Gradu dočekalo oko 5 000 stanovnika, a u predgrađima Pile i Ploče oko 1 000 stanovnika. U Gradu je zbog potresa poginulo oko 1 200 osoba, pa je nakon potresa u Gradu ostalo 3 600 stanovnika, a u predgrađima možda oko 600 stanovnika. Do sredine 18. st. broj stanovnika je stagnirao i smanjivao se, pa je Grad imao od 3 000 - 3 500 stanovnika. Slična obilježja imala su i predgrađa. Nakon pada Republike također dolazi do pada broja stanovnika kako u Gradu tako i na području bivše Republike.

Političko značenje i ekonomsko blagostanje nije u prošlosti Dubrovnika utjecalo na veći priliv stanovništva koji bi uvjetovao prenapučenost Grada.

Prvi službeni popisi stanovništva počinju 1857. godine, i kakve su promjene broja stanovnika u staroj gradskoj jezgri, u današnjem užem gradskom području Dubrovnika i na cjelokupnom teritoriju grada Dubrovnika od 1953 - 1991. godine vidi se iz tablice 10.

Iz priloženih podataka proizlazi da broj stanovnika stare gradske jezgre ne prelazi brojku od 6.000 stanovnika. Najveći broj stanovnika u staroj gradskoj jezgri bio je 1961.g., kada je u njoj živjelo 5 872 osobe.

Osnovne karakteristike promjene broja stanovnika stare gradske jezgre ukazuje na padove i uspone između popisnih godina. U poslijeratnom razdoblju tj. od 1953 - 1991. godine broj stanovnika stare gradske jezgre Dubrovnika se smanjio za 1 746 osoba ili za 33,1%, odnosno u zadnjih deset godina za 778 osoba ili 18,1%.

Pad broja stanovnika u zadnjem desetgodišnjem razdoblju imaju i pojedine manje cjeline - područja i popisni krugovi unutar jezgre, a taj intezitet pada vidi se iz slike 12.

U staroj gradskoj jezgri je 1991. godine živjelo 7,1% stanovništva cjelokupnog grada Dubrovnika.

Dakle, pad broja stanovnika uistinu je prisutan u jezgri Dubrovnika, i to u svim njegovim dijelovima. Zašto je to tako, i što je uvjetovalo takovom trendu pokazat će ostale analize stanovništva.

U užem gradskom području Dubrovnika u razdoblju od 1953 - 1991.g. broj stanovnika stalno raste samo različitim intezitetom između pojedinih popisa, da bi između dva zadnja popisa došlo do pada broja stanovnika. Unutargradski preraspored stanovništva iz stare jezgre i užeg gradskog područja u nove prostore grada u prigradskim urbaniziranim područjima Rijeke Dubrovačke i Župe Dubrovačke uvjetuje pad broja stanovnika u tom području, ali zato porast u ostalim dijelovima grada.

Cijeli grad Dubrovnik konstantno bilježi porast broja stanovnika, ali to ne znači, kao što se i vidi, da je taj porast evidentiran i unutar svih četvrti. To je uvjetovano nizom čimbenika od onih demografskih, pa do prostornih, stambenih itd., odnosno uvjetovano je

Sl. 12. Promjene broja stanovnika u razdoblju od 1981 -1991. godine (INDEKS)

TAB. 10. KRETANJE BROJA STANOVNIKA U POJEDINIM DIJELOVIMA GRADA PREMA SLUŽBENIM POPISIMA ¹⁾

DIJELOVI GRADA	BROJ STANOVNIKA PREMA POPISIMA					INDEKSI			
	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	$\frac{1961.}{1953.}$	$\frac{1971.}{1961.}$	$\frac{1981.}{1971.}$	$\frac{1991.}{1981.}$
JEZGRA	5.181	5.872	5.437	4.300	3.525	113,3	92,6	79,1	82,0
PLOČE	2.176	2.451	2.239	3.652	3.521	112,6	91,3	163,1	96,4
PILE	3.595	4.401	5.527	5.058	4.760	122,4	125,6	91,5	94,1
GRUŽ	3.662	4.384	6.722	8.771	8.319	119,7	153,3	130,5	94,8
LAPAD	1.594	2.900	5.895	6.884	6.411	181,9	203,3	116,8	93,1
MONTOVJERNA	1.618	1.788	3.959	8.273	7.963	110,5	221,4	209,0	96,2
BOSANKA	74	80	77	84	-	108,1	87,5	109,1	-
LOKRUM	90	23	10	3	-	25,5	43,5	30,0	-
DAKSA	9	16	4	-	-	177,8	25,0	-	-
GREBENI	8	-	-	-	-	-	-	-	-
UŽE PODR. DUBROVNIKA	18.007	21.915	29.870	37.025	34.499	121,7	136,3	123,9	93,2
DUBROVNIK	22.365	26.845	34.804	43.990	49.728	120,0	129,6	126,4	113,0

¹⁾ Za dijelove naselja za koja u pojedinim godinama nema podataka, uključeni su u podatke za neki drugi dio grada ili uopće nisu bili naseljeni i nisu imali stanovništva.

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popisi stanovništva 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine.

cjelokupnim društveno - gospodarskim razvojem i usmjeravanje stambene izgradnje prema novim prostorima gradske aglomeracije Dubrovnika.

POPULACIJSKO PRAŽNJENJE GRADSKJE JEZGRE

Nema grada kod kojega nije došlo do preseljavanja stanovništva. Ono se je doseljavalo u grad iz nekih drugih područja, ili se je iseljavalo iz grada, ili je došlo do unutargradskog preseljavanja. Ta unutargradska preseljavanja stanovništva vrlo su zanimljiva. S njima dolazi i do niza promjena kako socio - gospodarskih tako i do vjerskih, etničkih¹¹⁾ itd., a ovise od ekspulzivnih (push) i atraktivnih (pull) faktora.

Tako i prostorna kretanja stanovništva na primjeru stare gradske jezgre i cijelog grada Dubrovnika nisu novijeg datuma i nisu nova pojava za ovaj grad.

U Dubrovnik su dolazili obrtnici, trgovci, notari, liječnici, apotekari, učitelji i obični radnici koji su privremeno boravili ili su ostali zauvijek zasnivajući svoje obitelji i tako stekli dubrovačko građanstvo i pravo na zemljišne posjede na dubrovačkom području.

Dušanka Dinić-Knežević istraživala je migracije na ovom području pa tako u 14. stoljeću iznosi podatak o došljacima iz današnje Hercegovine i sjeverozapadnog dijela stare Zete. Po tadašnjim ugovorima to je uglavnom bila ženska radna snaga koje su radile kao sluškinje.

Po tim migracijama, autorica zaključuje da za migracije u Dubrovniku nije bila potreba za radnom snagom, već teško materijalno stanje stanovništva u zaleđu (Krivošić, 1990.). Uvjeti života po ugovorima bili su vrlo teški što se moglo vidjeti po odbjeglih sluškinjama.

Drugu skupinu imigranata činili su mladi ljudi koji su doselili u Dubrovnik radi učenja obrta. U 16.st. bilo je oko 205 ugovora između majstora i šegrta, a dolazili su iz

¹¹⁾ Ekspulzivni faktori mogu biti unutarnji (promjena društvenog statusa, ekonomskog statusa, etnička i rasna promjena, životni ciklus obitelji i drugi osobni razlozi) i vanjski (proizlaze iz prilika neposredne okoline: degradacija okoline, promjena socijalne, vjerske i etničke strukture sredine stanovanja, porast ili pad vrijednosti zemljišta itd.). Atraktivni faktori također mogu biti unutarnji (ponuda stanova, cijene stanova, odnosno visina njihove rente, veličina stanova, opremljenost stanova itd.) i vanjski (položaj u odnosu na ostale dijelove grada, otvaranje novih radnih mjesta, pristupačnost do radnog mjesta, otvaranje škola, opskrbnih centara itd.) (Vresk, 1986.).

Konavala, Popova, Trebinja, Nevesinja, Dračevica, Dabra i drugih mjesta. Vrijeme učenja trajalo je najčešće od 5 do 8 godina, nekada i 15 godina, iako je za učenje bilo dovoljno i 3 godine. Do danas nije poznato koliko je tih učenika stalno ostalo u Dubrovniku.

Osim sluškinja i šegrta u grad je u manjim i većim skupinama dolazilo siromašno stanovništvo također iz zaleđa, koje je tražilo utočište u gradu, kako zbog gladi, tako i od straha od Turaka. Taj sloj ljudi donosio je mnogo glavobolje dubrovačkim vlastima; donosili su odredbe protiv njih pa su ih čak i protjerivali. U 18. st. u Dubrovnik su dolazili sarajevski trgovci.

Migracije stanovništva prisutne su i u novije doba. Po zadnjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, u staroj gradskoj jezgri je živjelo 53,9% autohtonog stanovništva tj. stanovništva koje od rođenja živi u njoj, a 46,1% stanovništva se doselilo (tab. 11.). Od tih doseljenih, njih 32,0% se doselilo s područja bivše općine Dubrovnik, a 27,8% ih se doselilo iz drugih općina u Republici Hrvatskoj.

Iz republika i pokrajina bivše SFRJ doselilo se 35,6% stanovnika i to najviše iz BiH (318 osoba), a zatim iz Srbije (152 osobe) i iz Crne Gore (79 osoba). Iz ostalih stranih zemalja doselilo se 42 ili 2,6% osoba.

Najveći broj doseljenih, doselio se u poslijeratnom razdoblju i to od 1946 - 1960.g. (368 osoba), nešto manje u razdoblju od 1961 - 1970.g. (271 osoba), a zatim u razdoblju od 1971 - 1980.g. (231 osoba). U posljednjem razdoblju od 1981 - 1991.g. doselilo je približno isti broj osoba kao i u razdoblju 1961 - 1970. godine.

Broj doseljenih prije 1940. godine također nije zanemariv (215 osoba). Najmanji broj doseljenih bio je u ratnom razdoblju 1941 - 1945. godine (tab. 12.).

Slična je situacija s migracijama bila i u samom gradu Dubrovniku kao cjelini. U gradskoj aglomeraciji Dubrovnika iste je godine živjelo 52,2% autohtonog stanovništva, a 47,8% ih se doselilo u Dubrovnik. Od tih doseljenih, manji broj ili 26,1% ih se doselilo iz dubrovačke općine, a 22,2% ih se doselilo iz drugih općina u Republici Hrvatskoj (tab.11.), dok je veći broj doselio iz republika i pokrajina bivše SFRJ (49,1% stanovnika) i to najviše iz BiH (951 osoba), Srbije (1 491 osoba) i Crne Gore (902 osobe). Iz ostalih stranih zemalja doselilo se 355 ili 1,5% osoba.

TAB. 11. STANOVNIŠTVO PREMA MIGRACIJSKIM OBILJEŽJIMA 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO		OD ROĐENJA STANUJE U ISTOM MJESTU		DOSELJENJA U NASELJE STALNOG STANOVANJA									
					SVEGA		IZ ISTE OPĆINE		IZ DRUGE OPĆINE		IZ INOZEMSTVA			
											SVEGA		OD TOGA S POD- RUČJA BIVŠE SFRJ ¹⁾	
BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	
1	256	100,0	131	51,2	125	48,8	22	17,6	46	36,8	46	36,8	41	89,1
2	227	100,0	119	52,4	108	47,6	38	35,2	37	34,3	33	30,6	33	100,0
3	251	100,0	134	53,4	117	46,6	43	36,7	21	17,9	46	39,1	41	89,1
4	217	100,0	125	57,6	92	42,4	28	30,4	21	22,8	43	46,7	42	97,7
5	211	100,0	107	50,7	104	49,3	29	27,9	31	29,8	44	42,3	44	100,0
6	212	100,0	125	59,0	87	41,0	31	35,6	32	36,8	19	21,8	18	94,7
7	140	100,0	67	47,9	73	52,1	23	31,5	21	28,8	24	32,9	19	79,2
8	272	100,0	140	51,5	132	48,5	51	38,6	40	30,3	39	29,5	36	92,3
9	293	100,0	170	58,0	123	42,0	29	23,6	31	25,2	57	46,3	51	89,5
10	335	100,0	156	46,6	179	53,4	72	40,2	53	29,6	54	30,2	50	92,6
11	183	100,0	100	54,6	83	45,4	28	33,7	16	19,3	37	44,6	36	97,3
12	199	100,0	133	66,8	66	33,2	18	27,3	12	18,2	35	53,0	32	91,4
13	259	100,0	126	48,6	133	51,4	36	27,1	37	27,8	60	45,1	59	98,3
14	258	100,0	147	57,0	111	43,0	41	36,9	19	17,1	51	45,9	47	92,2
15	212	100,0	119	56,1	93	43,9	22	23,7	35	37,6	33	35,5	30	90,9
JEZGRA	3.525	100,0	1.899	53,9	1.626	46,1	521	32,0	452	27,8	621	38,2	579	93,2
DUBROVNIK	49.728	100,0	25.945	52,2	23.783	47,8	6.209	26,1	5.280	22,2	12.042	50,6	11.687	97,0

¹⁾ Postotak se odnosi na "svega iz inozemstva".

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

TAB. 12. DOSELJENO STANOVNIŠTVO U NASELJE STALNOG STANOVANJA
PO GODINAMA DOSELJENJA

POPISNI KRUGOVI	SVEGA	GODINE DOSELJENJA													
		1940. I PRIJE		1941-1945.		1946-1960.		1961-1970.		1971-1980.		1981-1985.		1986-1991.	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	125	21	16,8	6	4,8	23	18,4	15	12,0	12	9,6	15	12,0	19	15,2
2	108	12	11,1	6	5,6	34	31,5	19	17,6	17	15,7	5	4,6	8	7,4
3	117	11	9,4	7	6,0	31	26,5	19	16,2	16	13,7	8	6,8	12	10,3
4	92	11	12,0	3	3,3	29	31,5	18	19,6	13	14,1	10	10,9	4	4,3
5	104	13	12,5	10	9,6	17	16,3	20	19,2	18	17,3	7	6,7	11	10,6
6	87	16	18,4	4	4,6	21	24,1	13	14,9	13	14,9	9	10,3	5	5,7
7	73	15	20,5	6	8,2	12	16,4	8	11,0	15	20,5	4	5,5	3	4,1
8	132	13	9,8	6	4,5	25	18,9	31	23,5	12	9,1	17	12,9	23	17,4
9	123	10	8,1	6	4,9	35	28,5	25	20,3	24	19,5	5	4,1	5	4,1
10	179	23	12,8	5	2,8	22	12,3	19	10,6	17	9,5	9	5,0	33	18,4
11	83	6	7,2	1	1,2	20	24,1	15	18,1	11	13,2	2	2,4	11	13,2
12	66	5	7,6	3	4,5	19	28,8	16	24,2	9	13,6	8	12,1	5	7,6
13	133	19	14,3	8	6,0	27	20,3	23	17,3	22	16,5	7	5,3	14	10,5
14	111	23	20,7	7	6,3	27	24,3	9	8,1	20	18,0	4	3,6	7	6,3
15	93	17	18,3	6	6,4	26	28,0	21	22,6	12	12,9	2	2,1	6	6,4
JEZGRA	1.626	215	13,2	84	5,2	368	22,6	271	16,7	231	14,2	112	6,9	166	10,2
DUBROVNIK	23.783	1.381	5,8	795	3,3	4.928	20,7	5.895	24,8	5.527	23,2	1.952	8,2	2.030	8,5

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

Najveći broj doseljenih također se doselilo nakon rata i to u razdoblju od 1961-1970.g. (5 895) i od 1971 - 1980.g. (5 527), a nešto manje u razdoblju od 1946-1960. g. (4 928 osoba). U novije vrijeme broj doseljenih u grad Dubrovnik je dosta manji. Došlo je do usporavanja useljavanja novog stanovništva u grad Dubrovnik (tab. 12.).

Isto tako kao što su useljavali stanovnici u staru gradsku jezgru, bilo je i onih koji su odlazili iz nje i iz grada Dubrovnika.

Prisutnost i poslovanje Dubrovčana u balkanskim zemljama, kao i poslovanje u mediteranskim zemljama, samo ukazuju na njihovu emigraciju. Tamo su, osim trgovaca, bili i zakupnici carina, a bilo je i obrtnika kao i onih koji su ulagali svoj kapital u eksploataciju rudnika. Neki od njih bili su u konzularnim službama. Nakon propasti Republike i okupacijom Francuza, neki od pomoraca koji su plovili, naravno ne više pod dubrovačkom zastavom, nisu se više vraćali u svoj grad.

Emigracija, je prisutna i u novije vrijeme. Ne samo ona poslije II svj. rata već i sada. Privlačna moć velikih gradova prisutna je i među stanovništvom u ovom gradu. Naročito se to odnosi na ono mlado stanovništvo, koji nakon studiranja želi ostati tamo gdje su se školovali ili gdje su im bolji uvjeti rada i življenja. To je povezano i s gospodarskim razvojem, razvojem djelatnosti i traženjem novih stručnjaka.

U ovo ratno vrijeme, emigracija je još prisutnija u gradu Dubrovniku.

Društveno - gospodarski razvoj Dubrovnika koji, naročito nakon drugog svjetskog rata, doživljava snažan uspon, intenzivnije razvijajući neke grane kao što su pomorstvo, turizam, promet i uopće centralne funkcije, privlačilo je stanovništvo kako s područja bivše općine Dubrovnik, tako i stanovništvo iz drugih krajeva; to je također razdoblje širenja Grada od stare jezgre, Pila i Ploča prema novim predjelima na užem i širem gradskom području.

Današnji značaj Dubrovnika i njegove karakteristike nije potrebno posebno isticati. Svima je poznato da je to važno upravno - administrativno, kulturno - povijesno, turističko i prometno središte, kao i središte javnih centralnih funkcija čiji se utjecaji protežu na prostorno obalno područje i otoke, a manje na zaleđe, pa ima utjecaja na razvoj grada i na razvoj njegovog utjecajnog području, kao i na međusobne odnose.

Iako su deagrarijacija, urbanizacija, razvoj turizma itd. zahvatili i okolna područja, privlačna moć Dubrovnika ne slabi, pa su imigracije stanovništva još uvijek prisutne, ali su manjeg inteziteta.

Nešto manjeg su inteziteta doseljavanja stanovništva u staru gradsku jezgru kako zbog nedostatka stambenog prostora, tako i zbog lošije njihove kvalitete (nekomforno stanovanje) ili iziskivanje većih materijalnih ulaganja u njihovom uređenju. Do smanjenja stambenog fonda u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika dolazi zbog pretvaranja dijela ranijeg stambenog u poslovni prostor ili je dio stambenog fonda prenamijenjen za funkciju sekundarnog stanovanja (sezonski boravak).

STARENJE STANOVNIŠTVA

Dobna struktura stanovništva ukazuje na potencijalnu vitalnost i biodinamiku stanovništva. Ako se prikaže uz spolnu strukturu stanovništva, onda se vidi njegova prošlost i sadašnjost, a također se nazire i budućnost stanovništva.

Godine 1991. je u staroj gradskoj jezgri od ukupno 3 525 stalnih stanovnika bilo 1 542 ili 43,7% muškog i 1 983 ili 56,3% ženskog stanovništva. Na 1 000 žena je dolazilo svega 778 muškaraca.

Stanovništvo stare gradske jezgre pripada starom tipu populacije, odnosno **populacije duboke starosti**. Mlado stanovništvo (dobna skupina od 0 - 19 godina) zastupljeno je sa svega 22,0%, zrelo stanovništvo (dobna skupina od 20-59 godina) s 51,7%, a staro stanovništvo (dobna skupina od 60 i više godina) s čak 25,0% (tab. 14.). Takva obilježja stanovništva prisutna su podjednako u svim dijelovima jezgre što se vidi iz koeficijenta starosti (Sl. 13.).

U staroj gradskoj jezgri Dubrovnika već se duže vrijeme ističu navedene nepovoljne karakteristike dobne strukture stanovništva. U odnosu na 1981. godinu, smanjio se broj i udio mladog i starog stanovništva (tab. 13.). Ipak, danas je starost još više prisutna u staroj gradskoj jezgri, što se vidi i po koeficijentu starosti i dobno - spolnoj piramidi (Sl. 14.).

Na čitavom području gradske aglomeracije Dubrovnika nešto su drugačija obilježja dobne strukture stanovništva. **Starost** je i ovdje prisutna, samo je blažeg inteziteta uz

Sl. 13. Koeficijent starosti 1991. godine

DUBROVNIK

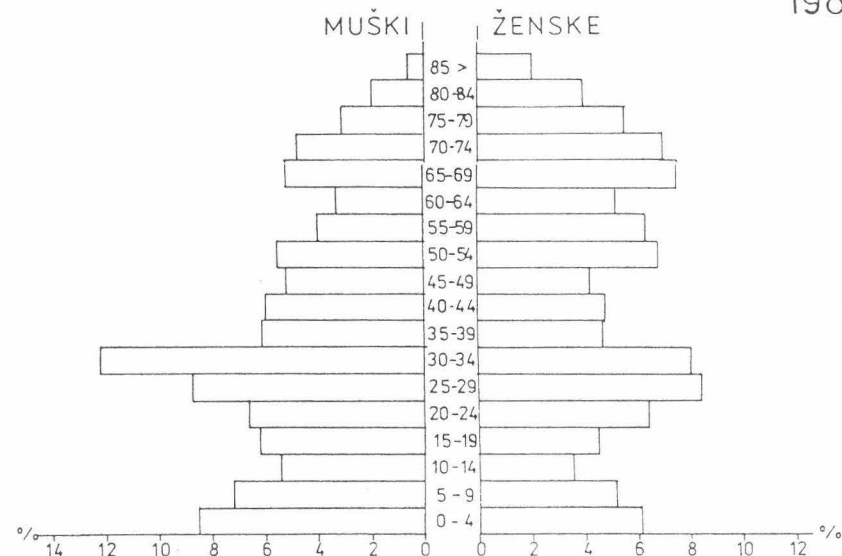
1981.*

19

STARA GRADSKA JEZGRA

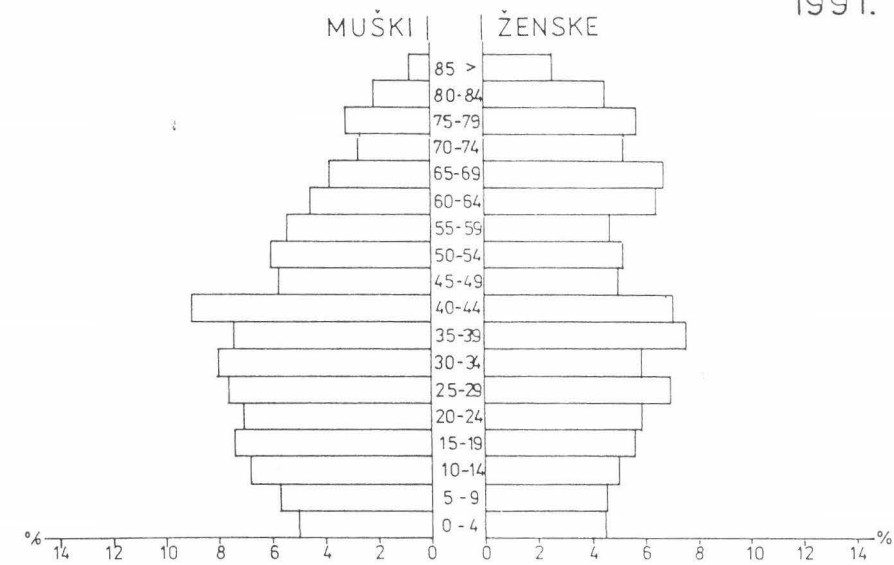
1981.*

1991.

1991.

* procjena broja stanovnika za dobne skupine od 75 i više godina

Sl. 14. Dobno spolna struktura stanovništva

TAB.13. DOBNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO	STANOVNIŠTVO PREMA GLAVNIM DOBNIM SKUPINAMA (GODINAMA STAROSTI)								KOEFI- JENT STAROSTI 60 I VIŠE G. 0 - 19 G.
		0-19		20-59		60 I VIŠE		NEPOZNATA STAROST		
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	
1	312	47	15,1	165	52,9	99	31,7	1	0,3	2,106
2	278	65	23,4	144	51,8	66	23,7	3	1,1	1,015
3	288	75	26,0	158	54,9	55	19,1	0	0,0	0,733
4	253	57	22,5	131	51,8	63	24,9	2	0,8	1,105
5	224	53	23,7	128	57,1	43	19,2	0	0,0	0,811
6	247	54	21,9	126	51,0	63	25,5	4	1,6	1,167
7	278	53	19,1	148	53,2	76	27,3	1	0,4	1,434
8	385	101	26,3	200	51,9	82	21,3	2	0,5	0,812
9	326	97	29,8	168	51,5	61	18,7	0	0,0	0,629
10	375	62	16,5	150	40,0	162	43,2	1	0,3	2,613
11	244	67	27,5	121	49,6	54	22,1	2	0,8	0,806
12	226	82	36,3	118	52,2	26	11,5	0	0,0	0,317
13	276	50	18,1	149	54,0	77	27,9	0	0,0	1,540
14	292	53	18,2	156	53,4	83	28,4	0	0,0	1,566
15	299	66	22,1	145	48,4	87	29,1	1	0,3	1,318
JEZGRA	4.303	982	22,8	2.207	51,3	1.097	25,5	17	0,4	1,117
DUBROVNIK	43.999	12.867	29,2	24.694	56,1	6.202	14,2	236	0,5	0,482

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 14. STANOVNIŠTVA 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO	STANOVNIŠTVO PREMA GLAVNIM DOBNIM SKUPINAMA (GODINAMA STAROSTI)								KOEFI- JENT STAROSTI 60 I VIŠE G. 0 - 19 G.
		0-19		20-59		60 I VIŠE		NEPOZNATA STAROST		
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	
1	256	52	20,3	133	52,0	70	27,3	1	0,4	1,346
2	227	44	19,4	128	56,4	55	24,2	0	0,0	1,250
3	251	72	28,7	124	49,4	47	18,7	8	3,2	0,653
4	217	48	22,2	109	50,2	60	27,6	0	0,0	1,250
5	211	41	19,4	124	58,8	46	21,8	0	0,0	1,122
6	212	45	21,3	109	51,4	52	24,5	6	2,8	1,156
7	140	32	22,8	68	48,6	35	25,0	5	3,6	1,094
8	272	72	26,6	147	54,0	48	17,6	5	1,8	0,667
9	293	67	22,9	162	55,3	56	19,1	8	2,7	0,836
10	335	63	18,8	133	39,7	139	41,5	0	0,0	2,206
11	183	35	19,1	101	55,2	43	23,5	4	2,2	1,228
12	199	53	26,6	119	59,8	24	12,1	3	1,5	0,453
13	259	51	19,6	139	53,7	67	25,9	2	0,8	1,314
14	258	51	19,8	133	51,5	73	28,3	1	0,4	1,431
15	212	50	23,6	94	44,3	65	30,7	3	1,4	1,300
JEZGRA	3.525	776	22,0	1.823	51,7	880	25,0	46	1,3	1,134
DUBROVNIK	49.728	13.555	27,3	28.203	56,7	7.549	15,2	421	0,8	0,557

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

znatno veći udjel zrelog za rad sposobnog stanovništva. Tako je 1991. g. bilo 13 555 ili 27,3% mladog stanovništva, 28 203 ili 56,7% zrelog i 7 549 ili 15,2% starog stanovništva.

U odnosu na 1981. godinu, vidi se, da je starost u novije doba nešto jače prisutna. To potvrđuje i podatak o koeficijentu starosti. Smanjio se udio mladog stanovništva, a porastao udio zrelog i starog stanovništva (tab. 13.i 14.). Na područje čitave gradske aglomeracije Dubrovnika 1991. godine je bilo 23 568 ili 47,4% muškog i 26 160 ili 52,6% ženskog stanovništva, tako da na 1 000 žena dolazi 901 muškarac.

Ako se usporede dobne skupine stanovništva (mlado, zrelo i staro) stare gradske jezgre i čitave gradske aglomeracije Dubrovnika, onda je vidljivo da je nepovoljnija dobna struktura stanovništva u staroj jezgri. U njoj je od ukupnog gradskog stanovništva živjelo svega 5,7% mladog, 6,5% zrelog i čak 11,7% starog stanovništva.

Doseljavanje stanovništva radnog i fertilnog kontigenta, zapravo onog mladog stanovništva zrele dobi, bez sumnje je utjecalo na ovakvu dobnu strukturu kako grada Dubrovnika tako i njegove stare jezgre. Od tuda je i ova dobna skupina stanovništva najviše zastupljena u novim gradskim područjima. Starije stanovništvo je pak najviše prisutno u starom gradu, tj. u jezgri Dubrovnika, što naravno ukazuje da se u ovom dijelu grada ne može računati na skoro poboljšanje dobne strukture stanovništva.

Stambeni prostor prisutan u tom dijelu grada (stara izgradnja, nekomfornost, stara infrastruktura, općenito neadekvatan stambeni standard koji zahtjeva dosta ulaganja za poboljšanje njegovog komfora) za sada neće privlačiti mlađe stanovništvo.

STRUKTURNE PROMJENE STANOVNIŠTVA I DOMAĆINSTVA

Struktura stanovništva može se analizirati s više aspekata, kako po aktivnostima i djelatnostima, radnoj snazi i zanimanju, tako i po nacionalnosti i obrazovanju.

Struktura stanovništva po aktivnostima kao i broju zaposlenih u pojedinim sektorima djelatnosti, mijenja se kako zbog promjene broja stanovnika, dobi i prirodnog priraštaja, tako i po društveno - gospodarskom razvoju.

U staroj gradskoj jezgri Dubrovnika 1991. godine je od ukupnog broja stanovnika, na aktivno stanovništvo otpalo 1 434 ili 42,4% odnosno 6,4% aktivnog stanovništva

cjelokupnog Dubrovnika, na osobe s osobnim prihodom 794 ili 23,5%, odnosno 11,0% osoba s osobnim prihodom Dubrovnika, i 1 151 ili 34,1% uzdržavanog stanovništva, odnosno 6,3% uzdržavanog stanovništva Dubrovnika (tab. 16.).

Uspoređujući podatke s prethodnim popisom (1981.g.), vidi se, da se u svim skupinama smanjio broj, ali se povećao udio aktivnog stanovništva, kao i osoba s osobnim prihodom i uzdržavanog stanovništva (tab. 15.). Prema tome struktura stanovništva po aktivnosti ne odudara od dobne strukture, kao ni od svih ostalih čimbenika koji su uvjetovali takve karakteristike stanovništva. Još uvijek je dosta visoki udio uzdržavanog stanovništva, kao i osoba s osobnim prihodom (umirovljenici).

U gradu Dubrovniku je po zadnjem popisu bila povoljnija struktura jer je utvrđeno 22 539 ili 46,8% aktivnog stanovništva, 7 211 ili 15,0% osoba s osobnim prihodom i 18 400 ili 38,2% uzdržavanog stanovništva. Vidi se, da je u odnosu na 1981. godinu porastao broj i udio aktivnog stanovništva i osoba s osobnim prihodom, a smanjio se udio uzdržavanog stanovništva (tab. 15. i 16.).

Stalna mogućnost rasta zaposlenih osoba prvenstveno u tercijarnim djelatnostima (najviše u ugostiteljstvu i turizmu) utjecali su na rast aktivnog stanovništva, dok vrlo ugodno podneblje i ambijent, naročito utječe na porast broja osoba s osobnim prihodom (prvenstveno se to odnosi na umirovljenike). Iako u Dubrovnik dolazi ono mlađe zrelo stanovništvo, koje je sposobno ne samo za rad već i za prirodnu reprodukciju, brojnost djece - natalitet nije u porastu već i dalje ostaje na jednom do dva djeteta (zato se smanjuje udio uzdržavanog stanovništva).

Jedan dio uzdržavanog stanovništva (misli se na dio mladog i zrelog stanovništva) je zapravo rezervni sezonski radni kontigent naročito u ljetnim mjesecima (turizam).

Zaposlenost stanovništva po pojedinim granama djelatnosti kao i mjestu njihovog rada, ukazuje na privredne i neprivredne funkcije grada, kao i na njegovu radnu privlačnost.

U staroj gradskoj jezgri je 1991. godine radilo više od 1 100 osoba. Najveći broj zaposlenih radio je u tercijarnom sektoru (54,5%- najviše je zastupljeno ugostiteljstvo i turizam, trgovina, te promet i veze), a zatim u kvartarnom sektoru (28,6% - najviše zastupljeno obrazovanje i znanost, kultura). Ostali sektori su slabo zastupljeni (tab. 17.).

TAB. 15. STANOVNIŠTVO U ZEMLJI PREMA AKTIVNOSTIMA 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO		AKTIVNO STANOVNIŠTVO		OSOBE S OSOBNIM PRIHODOM		UZDRŽAVANO STANOVNIŠTVO	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	305	100,0	133	43,6	81	26,6	91	29,8
2	274	100,0	104	38,0	71	25,9	99	36,1
3	285	100,0	118	41,4	57	20,0	110	38,6
4	247	100,0	99	40,1	53	21,4	95	38,5
5	217	100,0	101	46,5	44	20,3	72	33,2
6	241	100,0	102	42,3	65	27,0	74	30,7
7	270	100,0	105	38,9	78	28,9	87	32,2
8	382	100,0	164	42,9	72	18,9	146	38,2
9	322	100,0	128	39,8	59	18,3	135	41,9
10	373	100,0	127	34,0	147	39,5	99	26,5
11	242	100,0	92	38,0	57	23,6	93	38,4
12	224	100,0	92	41,1	28	12,5	104	46,4
13	274	100,0	102	37,2	86	31,4	86	31,4
14	280	100,0	112	40,0	74	26,4	94	33,6
15	288	100,0	92	31,9	93	32,3	103	35,8
JEZGRA	4.224	100,0	1.671	39,6	1.065	25,2	1.488	35,2
DUBROVNIK	42.884	100,0	18.737	43,7	5.799	13,5	18.384	42,8

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 16. STANOVNIŠTVO U ZEMLJI PREMA AKTIVNOSTIMA 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO		AKTIVNO STANOVNIŠTVO		OSOBE S OSOBNIM PRIHODOM		UZDRŽAVANO STANOVNIŠTVO	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	237	100,0	103	43,5	71	29,9	63	26,6
2	221	100,0	103	46,6	49	22,2	69	31,2
3	234	100,0	95	40,6	48	20,5	91	38,9
4	212	100,0	92	43,4	46	21,7	74	34,9
5	198	100,0	93	47,0	43	21,7	62	31,3
6	201	100,0	85	42,3	46	22,9	70	34,8
7	132	100,0	51	38,6	41	31,1	40	30,3
8	267	100,0	126	47,2	48	18,0	93	34,8
9	279	100,0	121	43,4	57	20,4	101	36,2
10	329	100,0	103	31,3	86	26,1	140	42,6
11	174	100,0	78	44,8	34	19,6	62	35,6
12	191	100,0	89	46,6	28	14,7	74	38,7
13	254	100,0	121	47,6	65	25,6	68	26,8
14	242	100,0	101	41,7	69	28,5	72	29,8
15	208	100,0	73	35,1	63	30,3	72	34,6
JEZGRA	3.379	100,0	1.434	42,4	794	23,5	1.151	34,1
DUBROVNIK	48.150	100,0	22.539	46,8	7.211	15,0	18.400	38,2

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

TAB. 17. RADNICI PREMA DJELATNOSTI I ŠKOLSKOJ SPREMI 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	SEKTORI DJELATNOSTI	UKUPNO		BEZ ŠKOLSKE SPREME	OD 1 DO 3 RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE	OD 4 DO 7 RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE	OSNOVNO OBRAZOVANJE	SREDNJE OBRAZOVANJE					VIŠE OBRAZOVANJE	VISOKO OBRAZOVANJE	NEPOZNATO
								SVEGA	ŠKOLE ZA KV I VKV RADNIKE I OSTALI STR KADAR	GIMNAZIJA	SREDNJE ŠKOLE ZA STRUČNI KADAR	SREDNJE USMJE-RENO OBRAZOVANJE			
		BROJ	%												
JEZGRA	UKUPNO	1.139	100,0	9	4	58	136	623	316	48	132	127	134	173	2
	I	1	0,1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
	II	141	12,4	2	1	5	23	81	52	4	13	12	12	16	1
	III	621	54,5	4	2	38	88	384	197	29	73	85	64	40	1
	IV	326	28,6	3	1	13	19	122	46	13	40	23	55	113	-
	NEPOZN.	50	4,4			2	6	35	21	1	6	7	3	4	-
DUBROVNIK	UKUPNO	19.217	100,0	112	98	1.441	2.392	11.010	4.630	680	2.566	3.134	1.887	2.267	10
	I	89	0,5	-	-	14	14	36	11	3	14	8	5	19	1
	II	2.997	15,6	26	24	378	588	1.642	872	62	338	370	127	209	3
	III	11.530	60,0	57	52	799	1.437	7.332	3.166	471	1.544	2.151	1.042	807	4
	IV	4.082	21,2	28	21	226	285	1.691	453	121	595	522	662	1.168	1
	NEPOZN.	519	2,7	1	1	24	68	309	128	23	75	83	51	64	1

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

SEKTORI DJELATNOSTI

PRIMARNA: POLJOPRIVREDA
ŠUMARSTVO
LOVSTVO

SEKUNDARNA: INDUSTRIJA
RUDARSTVO
GRAĐEVINARSTVO

TERCIJARNA: PROMET
TRGOVINA
UGOSTITELJSTVO
ZANATSTVO
KOMUNALNE DJELATNOSTI
FINANCIJSKE DJELATNOSTI

KVARTARNA: KULTURA
SOCIJALNA DJELATNOST
DRUŠTVENA DJELATNOST
DRŽAVNE DJELATNOSTI

Po školskoj spremi, većina zaposlenih je imala završeno srednje, visoko i tek zatim osnovno obrazovanje.

Ovakva obilježja ima stanovništvo i u pojedinim manjim jedinicama - popisnim krugovima unutar stare gradske jezgre.

Sličnu analizu zaposlenosti s osloncem na tercijarni (i kvartarni) sektor ima i grad Dubrovnik u cjelini. Od ukupnog broja zaposlenih (više od 20 000 osoba), najveći broj ih je radio u tercijarnom sektoru (60,0% - ugostiteljstvo i turizam, trgovina, promet i veze), zatim u kvartarnom (21,2% - obrazovanje i znanost, kultura) i u sekundarnom sektoru (15,6%). U primarnom sektoru gotovo nije bilo zaposlenih.

Po školskoj spremi većina zaposlenih imala je srednje obrazovanje, osnovno i visoko obrazovanje (tab. 17.).

Struktura zaposlenih po sektorima djelatnosti samo ukazuje, da cjelokupan društveno-gospodarski razvoj Dubrovnika nije nikada ovisio o razvoju industrije (industrijalizacije), nego je uvjetovan razvojem tercijarnih djelatnosti tj. pomorske i lučke gospodarske djelatnosti, trgovine, a napose turizma.

U staroj gradskoj jezgri je 1991. godine bilo 1 139 radnika ili 33,7% u ukupnom stanovništvu ili 79,4% u ukupnom aktivnom stanovništvu, odnosno 5,9% radnika grada Dubrovnika.

U samom gradu Dubrovniku radilo je 1 103 ili 96,8% radnika, dok je izvan njega radilo 36 ili 3,2% radnika. Od tih koji su radili u drugom mjestu, većina ih je radila u istoj općini (16 ili 44,4%), a nešto manje u drugoj općini Republike Hrvatske (9 ili 25,0%). Na privremenom radu u inozemstvu boravila su 2 radnika (tab. 19.).

U odnosu na 1981. godinu, kao i kod ukupnog broja stanovnika, smanjio se broj radnika, pa se smanjio i broj onih koji rade u mjestu stanovanja kao i onih koji rade u drugom mjestu. Slična razdioba unutar stare gradske jezgre po popisnim krugovima ne odstupa od ukupne analize stare gradske jezgre. Većina onih koji rade, zaposleni su u Dubrovniku (tab. 18.).

TAB. 18. RADNICI PREMA MJESTU RADA I MJESTU STALNOG STANOVANJA 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	R A D N I C I													
	S V E G A		RADE U MJESTU STANOVANJA		RADE U DRUGOM MJESTU								U INOZEMSTVU	
					S V E G A		U ISTOJ OPĆINI ¹⁾		U DRUGOJ OPĆINI REP HRVATSKE ¹⁾		NA PODRUČJU BIVŠE SFRJ ¹⁾			
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	124	100,0	118	95,2	6	4,8	3	50,0	3	50,0	-	-	-	-
2	91	100,0	86	94,5	4	4,4	2	50,0	1	25,0	1	25,0	1	1,1
3	112	100,0	110	98,2	2	1,8	2	100,0	-	-	-	-	-	-
4	85	100,0	82	96,4	3	3,5	2	66,7	1	33,3	-	-	-	-
5	83	100,0	78	94,0	5	6,0	4	80,0	1	20,0	-	-	-	-
6	93	100,0	93	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	98	100,0	92	93,9	6	6,1	4	66,7	-	-	2	33,3	-	-
8	139	100,0	138	99,2	1	0,7	-	-	-	-	1	100,0	-	-
9	114	100,0	114	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	115	100,0	113	98,3	2	1,7	1	50,0	-	-	1	50,0	-	-
11	72	100,0	71	98,6	1	1,4	-	-	-	-	1	100,0	-	-
12	80	100,0	78	97,5	2	2,5	2	100,0	-	-	-	-	-	-
13	88	100,0	86	97,7	2	2,3	-	-	1	50,0	1	50,0	-	-
14	101	100,0	98	97,0	3	3,0	2	66,7	-	-	1	33,3	-	-
15	82	100,0	76	92,7	3	3,7	-	-	1	33,3	2	66,7	3	3,7
JEZGRA	1.477	100,0	1.433	97,0	40	2,7	22	55,0	8	20,0	10	25,0	4	0,3
DUBROVNIK	16.799	100,0	16.200	96,4	578	3,4	307	53,1	164	28,4	107	18,5	18	0,1

¹⁾ Postotak se odnosi na "svega radi u drugom mjestu".

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 19. RADNICI PREMA MJESTU RADA I MJESTU STALNOG STANOVANJA 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	R A D N I C I													
	S V E G A		RADE U MJESTU STANOVANJA		RADE U DRUGOM MJESTU								U INOZEMSTVU	
					S V E G A		U ISTOJ OPĆINI ¹⁾		U DRUGOJ OPĆINI REP HRVATSKE ¹⁾		NA PODRUČJU BIVŠE SFRJ ¹⁾			
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	91	100,0	88	96,7	3	3,3	2	66,7	1	33,3	-	-	-	-
2	81	100,0	75	92,6	6	7,4	4	66,7	-	-	2	33,3	-	-
3	74	100,0	68	91,9	6	8,1	5	83,3	1	16,7	-	-	-	-
4	73	100,0	70	95,9	3	4,1	1	33,3	-	-	-	-	-	-
5	80	100,0	80	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	63	100,0	59	93,6	4	6,3	2	50,0	2	50,0	-	-	-	-
7	48	100,0	47	97,9	1	2,1	-	-	1	100,0	-	-	-	-
8	94	100,0	91	96,8	3	3,2	1	33,3	-	-	1	33,3	-	-
9	88	100,0	86	97,7	2	2,3	-	-	-	-	-	-	-	-
10	88	100,0	86	97,7	2	2,3	-	-	-	-	-	-	1	1,1
11	55	100,0	53	96,4	2	3,6	-	-	2	100,0	-	-	-	-
12	74	100,0	73	98,6	1	1,3	-	-	1	100,0	-	-	-	-
13	95	100,0	94	98,9	1	1,0	-	-	-	-	-	-	1	1,0
14	79	100,0	77	97,5	2	2,5	1	50,0	1	50,0	-	-	-	-
15	56	100,0	56	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
JEZGRA	1.139	100,0	1.103	96,8	36	3,2	16	44,4	9	25,0	3	8,3	2	0,2
DUBROVNIK	19.217	100,0	18.565	96,6	652	3,4	302	46,3	124	19,0	86	13,2	31	0,2

¹⁾ Postotak se odnosi na "svega radi u drugom mjestu".

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

Ako se usporede podaci dobiveni anketom 1986. godine, vidi se, da je većina zaposlenih radila u gradu Dubrovniku, u dijelovima kao što su Gruž, Lapad, Babin Kuk, a nešto manje zaposlenih je radilo u zonama oko starog grada, u centrima turističkih djelatnosti šireg Dubrovnika.

U Dubrovniku je iste godine bilo 19 217 radnika ili 39,9% u ukupnom stanovništvu ili 85,3% u ukupnom aktivnom stanovništvu.

Najveći broj zaposlenih radilo je u mjestu stanovanja (18 565 ili 96,6%), a u drugom mjestu radilo je 652 ili 3,4% radnika. Većina zaposlenih koja je radila u drugom mjestu, radila je u istoj općini (302 ili 46,3%), a nešto manje u drugoj općini Republike Hrvatske (124 ili 19,0). Na privremenom radu u inozemstvu radio je 31 radnik.

U odnosu na 1981. godinu povećao se broj radnika kao i onih koji rade u mjestu stanovanja i onih koji rade u drugom mjestu (tab.18).

Stanovništvo stare gradske jezgre kao i grada Dubrovnika je homogeno, što se vidi iz nacionalne strukture.

Struktura stanovništva po narodnosti 1991. godine (tab. 20.) u staroj gradskoj jezgri, ukazuje da se nacionalno izjasnilo 94,0% svih stalnih stanovnika jezgre, dok se nacionalno nije izjasnilo 4,8% svih stanovnika stare gradske jezgre.

Među stanovništvom stare gradske jezgre, najbrojniji su Hrvati 82,4%, zatim Srbi 4,0%, Muslimani 3,4%, neopredjeljeni 2,2%, Jugoslaveni 2,0% i Crnogorci 1,5%. Ostale narodnosti su dosta manje zastupljene.

Uspoređujući podatke sa 1981. godinom, vidi se, da je struktura narodnosti u staroj gradskoj jezgri zapravo ostala identična.

Kakav je odnos unutar stare gradske jezgre po popisnim krugovima vidi se iz tablice 20. On je zapravo podjednak onoj strukturi kakva je u cijeloj staroj gradskoj jezgri.

U Dubrovniku se iste godine nacionalno izjasnilo 94,4% svih stalnih stanovnika Dubrovnika, dok se nacionalno nije izjasnilo 4,5% svih stalnih stanovnika Dubrovnika (tab. 20.).

TAB. 20. STANOVNIŠTVO PO NARODNOSTI 1981. I 1991. GODINE

NARODNOST	1981. GODINA				1991. GODINA			
	JEZGRA		DUBROVNIK		JEZGRA		DUBROVNIK	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
UKUPNO	4.303	100,0	43.990	100,0	3.525	100,0	49.728	100,0
NACIONALNO SE IZJASNILI	3.770	87,6	38.511	87,5	3.313	94,0	46.952	94,4
HRVATI	3.329	77,4	31.843	72,4	2.906	82,4	38.521	77,5
ALBANCI	25	0,6	107	0,2	35	1,0	195	0,4
CRNOGORCI	34	0,8	507	1,2	53	1,5	609	1,2
MUSLIMANI	133	3,1	1.821	4,1	121	3,4	2.715	5,5
SRBI	180	4,2	3.721	8,5	142	4,0	4.342	8,7
TALIJANI	16	0,4	60	0,1	14	0,4	45	0,1
OSTALE NARODNOSTI	53	1,2	452	1,0	42	1,2	525	1,1
NISU SE NACIONALNO IZJASNILI	476	11,1	4.950	11,3	171	4,8	2.237	4,5
NEOPREDJELJENI	16	0,4	110	0,2	78	2,2	1.065	2,1
JUGOSLAVENI	452	10,5	4.971	10,9	72	2,0	1.026	2,1
REGIONALNA PRIPADNOST	8	0,2	49	0,1	21	0,6	146	0,3
NEPOZNATO	57	1,3	529	1,2	41	1,2	539	1,1

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. i 1991. godine.

I u Dubrovniku su najbrojniji Hrvati 77,5%, zatim Srbi 8,7%, Muslimani 5,5%, neopredjeljeni 2,1%, Jugoslaveni 2,1% i Crnogorci 1,2%.

Slično kao i u staroj gradskoj jezgri, narodnosna struktura Dubrovnika nije se puno promjenila u odnosu sa prethodni popis, samo su razlike u odnosu pojedinih struktura.

Iz narodnosne strukture stare gradske jezgre i Dubrovnika proizlazi zaključak da oba promatrana područja imaju iste dominirajuće nacionalne strukture stanovništva, samo su različiti udjeli što je i razumljivo s obzirom na obuhvat područja koji se promatra.

Kakva je struktura stanovništva starog 15 i više godina prema školskoj spremi u staroj gradskoj jezgri i cijelom Dubrovniku vidi se iz tablice 22.

U staroj gradskoj jezgri je 1991. godine bilo 113 ili 3,8% stanovništva bez školske spreme. Nepotpuno osnovno obrazovanje imalo je 370 ili 12,5% stanovništva.

Neki stupanj obrazovanja imalo je 2 427 ili 82,3% stanovništva starijeg od 15 godina. Među njima najbrojniji su stanovnici s priznatim srednjim obrazovanjem 55,4%, slijede oni s osnovnim obrazovanjem 24,6%, zatim oni s visokim obrazovanjem 10,9% i s višim obrazovanjem 9,1% stanovništva.

Analiza po spolu ukazuje da žensko stanovništvo dominira u grupaciji onih bez školske spreme, kao i onih s nezavršenim osnovnim obrazovanjem i srednjim obrazovanjem, dok muško stanovništvo dominira u grupaciji s višim i visokim obrazovanjem.

Uspoređujući podatke s prethodnim popisom (1981.g.), vidi se, da se u starom gradu smanjuje udio stanovnika bez školske spreme i onih s nezavršenim osnovnim obrazovanjem u korist onih sa nekim stupnjem obrazovanja (tab. 21.).

U gradskoj aglomeraciji Dubrovnika je 1991.godine bez školske spreme bilo 1 074 ili 2,7% stanovništva.

Nepotpuno osnovno obrazovanje imalo je 4 847 ili 12,3% stanovništva.

Stupanj obrazovanja imalo je 33 250 ili 84,2% stanovništva starijeg od 15 godina. Među njima, najbrojniji su oni s priznatim srednjim obrazovanjem (19 068 ili 57,3%),

TAB. 21. STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA ŠKOLSKOJ SPREMI 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO		BEZ ŠKOLSKE SPREME		NEPOTPUNO OSNOVNO OBRAZOVANJE		OSNOVNO OBRAZOVANJE		SREDNJE OBRAZOVANJE		VIŠE I VISOKO OBRAZOVANJE		NEPOZNATO	
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	274	100,0	12	4,4	77	28,1	30	10,9	109	39,8	43	15,7	3	1,1
2	224	100,0	7	3,1	60	26,8	38	17,0	90	40,2	26	11,6	3	1,3
3	225	100,0	9	4,0	54	24,0	56	24,9	90	40,0	16	7,1		
4	212	100,0	5	2,4	62	29,2	37	17,5	86	40,6	20	9,4	2	0,9
5	184	100,0	13	7,1	42	22,8	29	15,8	76	41,3	22	12,0	2	1,0
6	204	100,0	9	4,4	49	24,0	32	15,7	81	39,7	28	13,7	5	2,5
7	235	100,0	14	6,0	69	29,4	30	12,8	100	42,5	20	8,5	2	0,8
8	319	100,0	11	3,5	107	33,5	70	21,9	95	29,8	35	11,0	1	0,3
9	247	100,0	11	4,5	65	26,3	34	13,8	112	45,3	24	9,7	1	0,4
10	326	100,0	30	9,2	142	43,5	41	12,6	83	25,5	30	9,2		
11	190	100,0	21	11,1	57	30,0	28	14,7	73	38,4	10	5,3	1	0,5
12	160	100,0	9	5,6	51	31,9	34	21,3	54	33,7	9	5,6	3	1,9
13	235	100,0	10	4,3	55	23,4	30	12,8	107	45,5	32	13,6	1	0,4
14	257	100,0	8	3,2	63	24,5	34	13,2	106	41,2	46	17,9		
15	255	100,0	4	1,6	64	25,1	41	16,1	110	43,1	34	13,3	2	0,8
JEZGRA	3.547	100,0	173	4,9	1.017	28,7	564	15,9	1.372	38,7	395	11,1	26	0,7
DUBROVNIK	33.934	100,0	1.436	4,2	8.201	24,2	6.164	18,2	13.749	40,5	4.118	12,1	266	0,8

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

zatim oni s osnovnim obrazovanjem (8 054 ili 24,2%), zatim s visokim (9,6%) i višim obrazovanjem (8,8%).

Muško stanovništvo dominira u grupaciji onih s višim i visokim obrazovanjem, podjednako su zastupljeni muški i ženski što se tiče srednjeg obrazovanja, a žensko stanovništvo dominira u grupi onih bez školske spreme i s nezavršenim obrazovanjem.

Uspoređujući podatke sa 1981. godinom, proizlazi, da se smanjuje udio onih bez školske spreme kao i onih s nezavršenim osnovnim obrazovanjem u korist onih s nekim stupnjem obrazovanja (tab. 21. i 22.).

Ako se ova struktura stanovništva stare gradske jezgre stavi u odnos sa stanovništvom čitavog grada Dubrovnika onda proizlazi da je u jezgri bilo 10,5% osoba bez školske spreme, 7,6% osoba s nezavršenim osnovnim obrazovanjem i 7,3% osoba s nekim stupnjem obrazovanja od ukupnog broja stanovništva grada Dubrovnika.

Dakle, u staroj gradskoj jezgri izraženiji je udio stanovništva bez školske spreme ili s nezavršenim osnovnim obrazovanjem što je u neposrednoj vezi s dobnom strukturom stanovništva i statusa onih koji tu žive.

Većina stanovništva u starom gradu imaju ili završeno osnovno obrazovanje, školu za KV i VKV radnike ili srednje škole za stručni kadar. Manje je onih s višim ili visokim obrazovanjem. Iz ovakve strukture stanovništva proizlazi njihov materijalni i socijalni status.

U staroj gradskoj jezgri je među stanovništvom starijim od 10 godina 1991.g. bilo 75 ili 2,4% nepismenih stanovnika, što predstavlja čak 11,4% nepismenih u čitavom gradu Dubrovniku. Među njima brojnije su žene od muškaraca (68 ili 90,7%) (tab. 24.).

Među nepismenima nisu zastupljene sve dobne skupine stanovništva već one starije (najviše izražena dobna skupina od 60 i više godina njih 85,3%), dok je vrlo malen broj i udio nepismenih u mlađim dobnim skupinama.

Cjelokupan društveno - gospodarski razvoj i demografska obilježja stanovništva određenog prostora utječu na broj i sastav domaćinstva.

TAB. 22. STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA ŠKOLSKOJ SPREMI I PISMENOSTI 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO		BEZ ŠKOLSKE SPREME				NEPOTPUNO OSNOVNO OBRAZOVANJE		OSNOVNO OBRAZOVANJE		SREDNJE OBRAZOVANJE		VIŠE I VISOKO OBRAZOVANJE		NEPOZNATO	
			SVEGA		NEPISMENI ¹⁾		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%										
1	216	100,0	4	1,9	3	75,0	19	8,8	40	18,5	97	44,9	54	25,0	2	0,9
2	194	100,0	2	1,0	1	50,0	27	13,9	36	18,6	97	50,0	32	16,5	-	-
3	208	100,0	5	2,4	2	40,0	25	12,0	47	22,6	96	46,2	27	13,0	8	3,8
4	181	100,0	-	-	-	-	30	16,6	34	18,8	92	50,8	25	13,8	-	-
5	179	100,0	7	3,9	5	71,4	13	7,3	28	15,6	88	49,2	43	24,0	-	-
6	175	100,0	3	1,7	3	100,0	24	13,7	29	16,6	85	48,6	29	16,6	5	2,8
7	118	100,0	4	3,4	1	25,0	13	11,0	26	22,0	54	45,8	16	13,6	5	4,2
8	215	100,0	4	1,9	1	25,0	18	8,4	68	31,6	93	43,2	31	14,4	1	0,5
9	244	100,0	6	2,4	2	33,3	22	9,0	50	20,5	128	52,5	31	12,7	7	2,9
10	285	100,0	46	16,2	40	87,0	54	18,9	69	24,2	83	29,1	32	11,2	1	0,4
11	154	100,0	5	3,2	3	60,0	25	16,2	34	22,1	72	46,8	16	10,4	2	1,3
12	162	100,0	5	3,2	3	60,0	26	16,0	37	22,8	76	46,9	14	8,6	4	2,5
13	220	100,0	8	3,6	3	37,5	28	12,7	39	17,7	99	45,0	45	20,5	1	0,5
14	221	100,0	6	2,7	5	83,3	29	13,1	33	14,9	96	43,5	57	25,8	-	-
15	178	100,0	8	4,5	3	37,5	17	9,6	27	15,2	89	50,0	33	18,5	4	2,2
JEZGRA	2.950	100,0	113	3,8	75	66,4	370	12,5	597	20,2	1.345	45,6	485	16,5	40	1,4
DUBROVNIK	39.475	100,0	1.074	2,7	644	60,0	4.847	12,3	8.054	20,4	19.068	48,3	6.128	15,5	304	0,8

¹⁾ Postotak se odnosi na "svega bez školske spreme".

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

TAB. 23. STANOVNIŠTVO STARO 10 I VIŠE GODINA, PREMA SPOLU, A NEPISMENI I PREMA STAROSTI 1981. GODINE

PODRUČJA	SPOL	UKUPNO	NEPISMENI PREMA STAROSTI									
			SVEGA		10 - 19		20 - 59		60 I VIŠE		NEPOZNATO	
			BROJ NEPISMENIH	UDIO U UKUPNOM %	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
JEZGRA	SVEGA	3.735	117	3,1	4	3,4	21	18,0	92	78,6	-	-
	MUŠKI	1.554	13	0,8	1	7,7	4	30,8	8	61,5	-	-
	ZENSKJE	2.181	104	4,8	3	2,9	17	16,3	84	80,8	-	-
DUBROVNIK	SVEGA	37.032	893	2,4	16	1,8	227	25,4	643	72,0	7	0,8
	MUŠKI	17.213	118	0,7	8	6,8	27	22,9	82	69,5	1	0,8
	ZENSKJE	19.819	775	3,9	8	1,0	200	25,8	561	72,4	6	0,8

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

76

TAB. 24. STANOVNIŠTVO STARO 10 I VIŠE GODINA, PREMA SPOLU, A NEPISMENI I PREMA STAROSTI 1991. GODINE

PODRUČJA	SPOL	UKUPNO	NEPISMENI PREMA STAROSTI									
			SVEGA		10 - 19		20 - 59		60 I VIŠE		NEPOZNATO	
			BROJ NEPISMENIH	UDIO U UKUPNOM %	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
JEZGRA	SVEGA	3.153	75	2,4	-	-	11	14,7	64	85,3	-	-
	MUŠKI	1.359	7	0,5	-	-	2	28,6	5	71,4	-	-
	ZENSKJE	1.794	68	3,8	-	-	9	13,2	59	86,8	-	-
DUBROVNIK	SVEGA	43.278	659	1,5	4	0,6	124	18,8	529	80,3	2	0,3
	MUŠKI	20.309	63	0,3	1	1,6	21	33,3	41	65,1	-	-
	ZENSKJE	22.969	596	2,6	3	0,5	103	17,3	488	81,9	2	0,3

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

Godine 1991. u staroj gradskoj jezgri je bilo 1 286 domaćinstava što čini 8,1% domaćinstava čitavog grada Dubrovnika.

U odnosu na 1981.g., broj domaćinstava, slično kao i stanovništva opada, pa je indeks kretanja broja domaćinstava u zadnjem međupopisnom razdoblju iznosio 82,1. (tab. 25. i 26.). To izrazito pokazuje proces iseljavanja čitavih obitelji iz stare gradske jezgre prema novim stambenim četvrtima grada Dubrovnika.

Od ukupnog broja domaćinstava, obiteljskih je bilo 831 ili 64,6% i neobiteljskih 455 ili 35,4% od čega su samačka brojnija (351 ili 77,1%).

Gotovo podjednako su bila zastupljena tročlana (234), dvočlana (232) i četveročlana domaćinstva (227). Prosječna veličina domaćinstava je 2,7 članova.

Za razliku od starog grada, u čitavoj gradskoj aglomeraciji Dubrovnika se povećao broj domaćinstava, kao i stanovništva, pa je 1991. g. bilo ukupno 15 925 domaćinstava, a indeks iznosi 115,4.

Obiteljskih je bilo znatno više (12 512 ili 78,6%), a neobiteljskih manje (3 413 ili 21,4%), od čega su također samačka najbrojnija (2 844 ili 83,3%).

Najviše su zastupljena četveročlana domaćinstva (4 326), zatim tročlana (3 066), dvočlana (2 661) i peteročlana (1 675), dakle obitelji s djecom.

Prosječna veličina domaćinstva je 3,3 člana (tab. 25. i 26.).

Rezultati popisa iz 1991.godine i detaljnija analiza domaćinstava, odnosno domaćina svakog domaćinstva s još nekim pokazateljima za staru gradsku jezgru iz 1981.g. (Rogić, Kovačević, 1986.), ukazuju da u starom gradu prevladavaju staračka domaćinstva s prosječnim brojem članova ne većim od 3 člana. Svoje prihode ta domaćinstva ostvaruju od mirovina, a malo je onih koji imaju još neke dodatne izvore prihoda. Malo je i onih koji su zaposleni, a ti koji rade zaposleni su u tercijarnim, a manje u kvartarnim djelatnostima. Ni broj članova domaćinstva nije ništa veći, jer zbog svoje dobne strukture stanovništva i životnog standarda ograničavaju potomstvo na jedno do dva djeteta.

TAB. 25. DOMAĆINSTVA PREMA POSJEDOVANJU GOSPODARSTVA BROJU ČLANOVA I OBITELJI PREMA SASTAVU 1981. GODINE

PODRUČJA	POSJEDOVANJE GOSPODARSTVA	DOMAĆINSTVA										OBITELJI				
		UKUPNO	OBITELJI PREMA BROJU ČLANOVA					NISU		SVEGA	BRAČNI PAR BEZ DJECE	BRAČNI PAR S DJECOM	MAJKA S DJECOM	OTAC S DJECOM		
			SVEGA	2	3	4	5 I VIŠE	8 I VIŠE							OBITELJSKA	
								BROJ DOMAĆINSTAVA	UKUPNO ČLANOVA						SAMAČKA	VIŠEČLANA
JEZGRA	SVEGA	1.567	1.005	289	282	248	177	9	81	472	90	1.094	282	603	186	23
	IMA	6	2	-	1	1	-	-	-	3	1	2	-	1	1	-
	NEMA	1.561	1.003	289	281	247	177	9	81	469	89	1.092	282	602	185	23
DUBROVNIK	SVEGA	13.798	10.929	2.246	2.762	3.692	2.108	121	1.043	2.393	476	11.887	2.558	7.966	1.184	179
	IMA	535	465	81	82	118	158	26	220	55	15	546	141	361	36	8
	NEMA	13.263	10.464	2.165	2.680	3.574	1.950	95	823	2.338	461	11.341	2.417	7.605	1.148	171

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

78

TAB. 26. DOMAĆINSTVA PREMA POSJEDOVANJU GOSPODARSTVA, BROJU ČLANOVA I OBITELJI PREMA SASTAVU 1991. GODINE

PODRUČJA	POSJEDOVANJE GOSPODARSTVA	DOMAĆINSTVA										OBITELJI				
		UKUPNO	OBITELJI PREMA BROJU ČLANOVA					NISU		SVEGA	BRAČNI PAR BEZ DJECE	BRAČNI PAR S DJECOM	MAJKA S DJECOM	OTAC S DJECOM		
			SVEGA	2	3	4	5 I VIŠE	8 I VIŠE							OBITELJSKA	
								BROJ DOMAĆINSTAVA	UKUPNO ČLANOVA						SAMAČKA	VIŠEČLANA
JEZGRA	SVEGA	1.286	831	232	234	227	130	8	66	351	104	897	201	485	176	35
	IMA	20	17	3	1	7	6	-	-	1	2	20	4	14	2	-
	NEMA	1.266	814	229	233	220	124	8	66	350	102	877	197	471	174	35
DUBROVNIK	SVEGA	15.925	12.512	2.661	3.066	4.326	2.382	77	667	2.844	569	13.411	2.675	8.928	1.532	276
	IMA	728	633	135	131	154	203	10	94	69	26	724	178	473	59	14
	NEMA	15.197	11.879	2.526	2.935	4.172	2.179	67	573	2.775	543	12.687	2.497	8.455	1.473	262

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

Na temelju svih dosadašnjih analiza o staroj gradskoj jezgri Dubrovnika može se zaključiti da:

- broj stanovnika u staroj gradskoj jezgri opada u zadnjih deset godina (1981 - 1991 g.) za 778 osoba ili 18,1%;
- migracije stanovništva u staroj gradskoj jezgri su također prisutne. U njoj je 1991.g. živjelo 53,9% autohtonog stanovništva, a 46,1 stanovništva se u nju doselilo.

Osim imigracije stanovništva, prisutne su i emigracije kako iz stare gradske jezgre tako i iz grada Dubrovnika;

- po dobnoj strukturi stanovništva stare gradske jezgre proizlazi da ono pripada populaciji **duboke starosti**.

U odnosu na 1981.godine **starost je sve izraženija**.

U staroj gradskoj jezgri je živjelo 11,7% starog stanovništva grada Dubrovnika;

- što se tiče aktivnosti stanovništva, vidi se, da je sve manje osoba s osobnim prihodom kao i uzdržavanog stanovništva, a ni aktivni nisu baš u povoljnom položaju. Dakle, aktivitet je onakav kakva je i dobna struktura stanovništva;
- najveći broj zaposlenih u starom gradu je radilo u tercijarnom sektoru (ugostiteljstvo i turizam, trgovina i promet i veze 54,5%), zatim u kvartarnom sektoru (obrazovanje i znanost, kultura 28,6%), dok je udio zaposlenih u sekundarnom sektoru dosta manji (12,4%).

Ovakva struktura ne odudara od gospodarskog razvoja Dubrovnika koji nije nikada ovisio o razvoju industrije već o razvoju tercijarnih djelatnosti.

Većina zaposlenih je radila u mjestu stanovanja, tj. u Dubrovniku odnosno u njegovim dijelovima kao što su Gruž, Lapad, Babin Kuk, a nešto manje ih je radilo u zonama oko starog grada;

- struktura stanovništva po narodnosti 1991. godine ukazuje da su u starom gradu najbrojniji Hrvati (82,4%), a zatim slijede Srbi (4,0%), Muslimani (3,4%). Ostale strukture su manje zastupljene;
- analiza stanovništva starog 15 i više godina prema školskoj spremi u starom gradu ukazuje, da većina stanovništva koja ima stupanj obrazovanja (njih 82,3%) imaju završeno osnovno obrazovanje, školu za KV i VKV radnike ili srednje škole za stručni kadar. Dosta je manje onih sa višim i visokim obrazovanjem.

U zadnjih deset godina smanjuje se udio onih bez školske spreme i sa nezavršenim obrazovanjem, što je u vezi s dobnim obilježjima stanovnika i statusu onih koji tu žive.

Bez školske spreme je 1991. g. bilo 3,8% stanovništva, a nezavršeno obrazovanje je imalo 12,5% stanovništva i to većinom žensko stanovništvo.

Broj nepismenih u starom gradu i nije baš zanemariv, što ukazuje na sadašnji socijalni status stanovništva stare gradske jezgre;

- broj domaćinstava također opada u zadnjem desetgodišnjem razdoblju. Prevladavaju tročlana i dvočlana domaćinstava, a zatim četveročlana. Prosječna veličina domaćinstva je 2,7 članova. To su uglavnom staračka domaćinstva, koji svoje prihode ostvaruju od mirovina, a manje iz radnog odnosa.

U staroj gradskoj jezgri je bilo 8,1% svih domaćinstava grada Dubrovnika.

Ovakva obilježja stanovništva dosta odskaču od grada u cjelini, i vrlo su nepovljna za buduću revitalizaciju stare gradske jezgre. To je zapravo enklava koja ima stanovništvo s brojnim problemima od onih starosnih pa do socijalnih.

Izuzetno jeftini način stanovanja, što proizlazi iz nekomfortnosti stanova, primamljuje dio doseljenog stanovništva slabog imovinskog statusa. Oni naravno imaju jedan drugačiji odnos prema toj jezgri dok se autohtono mlado stanovništvo iselilo. Ostali su najčešće njihovi roditelji koji ne mogu zamisliti život bez starog grada i bez svojih susjeda i navika.

U procesu revitalizacije i zaštite stare gradske jezgre, pokušat će se obnoviti stambene prostore kako bi mogli zadovoljiti današnje uvjete stanovanja i na takav način

omogućiti da se u starom gradu zadrži mlađe autohtono stanovništvo. Takvo stanovništvo zajedno s kulturno - povijesnim zdanjima daju onaj pravi identiteta starog grada. Jer nema grada i revitalizacije bez stanovništva i obrnuto. Ne smije se dopustiti da takve jezgre zamiru, a da starost i nemoć prevladavaju.

FIZIONOMSKO - MORFOLOŠKE OSNOVE REVITALIZACIJE

Svaki grad osim svoje funkcionalne i populacijsko - demografske strukture ima i svoju morfološku strukturu.

Pod morfološkom strukturom podrazumijeva se prostorni raspored i međusobni odnos morfoloških elemenata u gradskom prostoru, a to su: ulice, trgovi, parcele, javne površine, blokovi zgrada itd. (Vresk, 1986.). Svaki od ovih elemenata ima i svoje specifičnosti koji daju identitet određenog prostora, pa se pri revitalizaciji mora voditi računa o morfološkim elementima grada, jer njihovim narušavanjem narušiti će se izgled prostora u cjelini; narušiti će se njegov identitet.

Dubrovnik zauzima izuzetni položaj u sklopu europskih srednjovjekovnih gradova. Sačuvao je svoju srednjovjekovnu urbanu strukturu nastalu na osnovu Statuta iz 1272. godine (u petoj knjizi iznosi odredbe i principe urbanističkog karaktera), pojasa zidova izgrađenih otprilike u isto vrijeme, te brojne arhitektonske spomenike svih povijesnih razdoblja i stilskih obilježja.

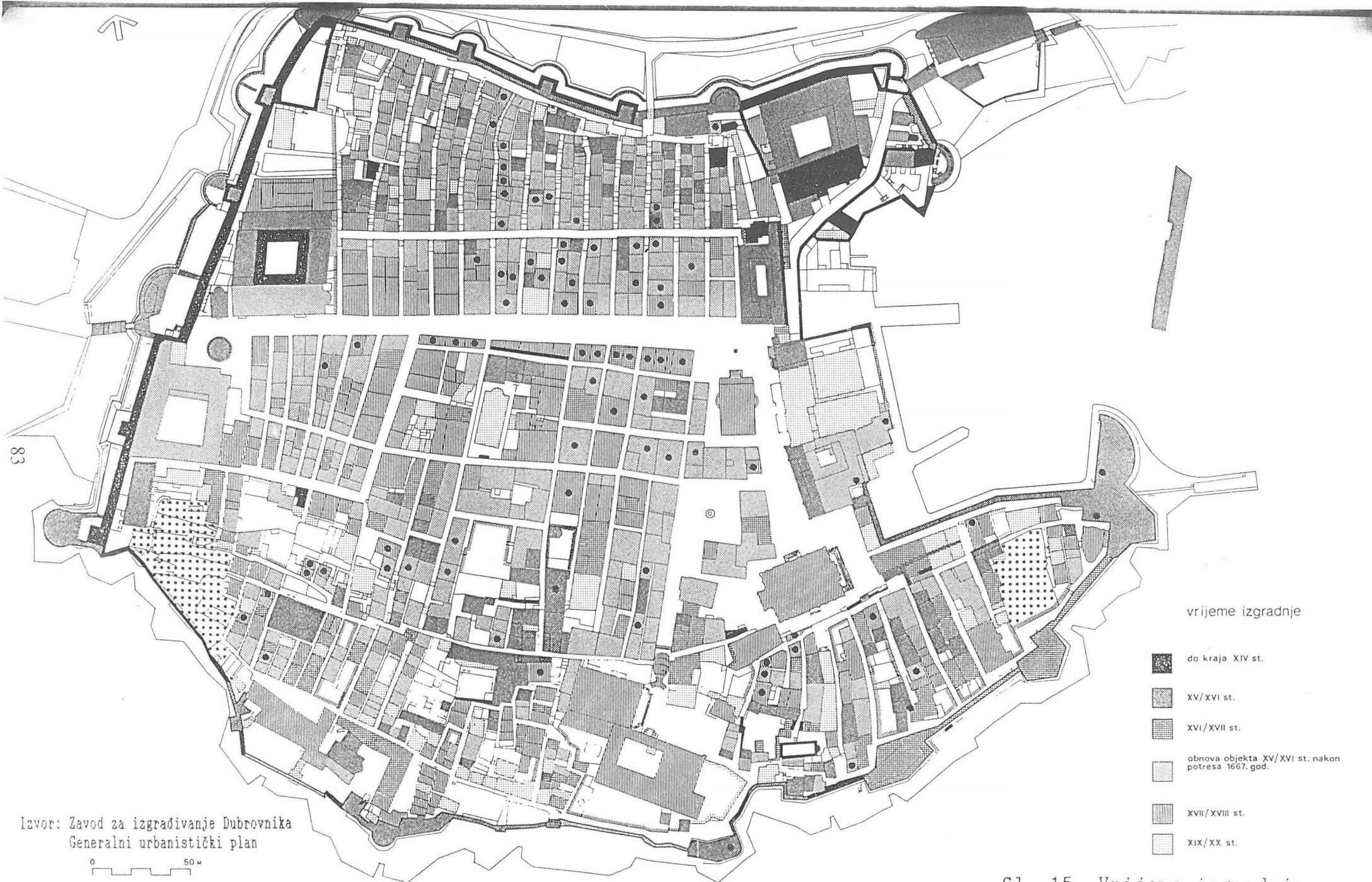
U starom gradu prevladavaju oblici njegova zlatna doba 15. i 16. stoljeća: gotičko-renesansni, te kasniji, barokni. Ima sačuvanih svjedočanstava iz starijih vremena (Sl. 15.).

Oblik stare gradske jezgre Dubrovnika ima karakteristike nepravilnog peterokuta s ortogonalnom shemom ulica, obrubljenom izlomljenom linijom zidina građenih kroz stoljeća (od najranijeg kaštela u 7.st. izgrađenog na kamenitom otočiću, preko svih etapa proširenja Grada do posljednjeg bastiona u 14.st.).

Od Pila i od Ploča (dvostruka gradska vrata) dolazi se na Placu- Stradun (omeđen s franjevačkim na sjevernoj i gradskim tornjem na južnoj strani) koja urbanistički naglašava osovinu Grada i stvara središnji prostor koji ga dijeli na dva dijela.

Cijeli prostor Grada može se podijeliti na područja; ona su i vidljiva kada se gleda tlocrt Grada. To su: Sv. Marija (Kaštel), Karmen (Pustijerna), Kod Dvora, Centar (Uz Placu) i Prijeko.

Longitudinalne ulice i to Prijeko sa sjeverne strane Place i ulice Između Polača, Od Puča, Za Rokom i Strossmayerova s južne strane Place, jedine su koje prate Placu, glavnu

vrijeme izgradnje

- do kraja XIV st.
- XV/XVI st.
- XVI/XVII st.
- obnova objekta XV/XVI st. nakon potresa 1667. god.
- XVII/XVIII st.
- XIX/XX st.

Izvor: Zavod za izgradivanje Dubrovnika
 Generalni urbanistički plan

0 50 m

Sl. 15. Vrijeme izgradnje

ulicu stare gradske jezgre. Ostale ulice su uglavnom uske, spuštaju se stepenasto i okomito na Placu sa sjevernih i južnih gradskih zidina i ujedno ukazuju na razvedeni nezaravljani prostor starog grada smještenog unutar zidina. To su uglavnom zbijene gradske ulice, s uskim kućama i njihovim pročeljima u kasnogotičkom i renesansnom stilu.

Placa, ulica - trg, jedna je od najljepših urbanističkih prostora u starom gradu, koja je prije potresa bila izgrađena renesansnim palačama, danas je uokvirena jednoličnim objektima skromnije obrade. I pored svega, ona je jedna od najljepših urbanističkih prostora u Dubrovniku, koja se na svom početku i kraju proširuje u trgove formirane javnim i stambenim objektima, s fontanama koje im daju osnovne vitalne sadržaje.

Placa - Stradun u kojoj su smještene brojne funkcije od uslužnih do stambenih, s brojnim reprezentativnim zdanjima, predstavlja i ulicu i trg, na kojoj se odvija život starog grada; koja zapravo daje prvi dojam o staroj gradskoj jezgri kada se uđe u nj i na kojoj se mogu susresti žitelje Dubrovnika jer se obično kaže: Ako nekoga tražiš pođi na Placu (Stradun) i tamo ćeš ga sigurno naći.

Takav tip izgradnje ulice -trga je jedinstveni pothvat srednjevjekovne izgradnje uopće.

Cijeli stari grad, kao što se već iz položaja ulica može vidjeti, nije na zaravnjenom terenu. Od Place koja se nalazi na zaravnjenom nasutom terenu, sjeverni i južni dijelovi starog grada se izdižu, naročito sjeverni dio na dijelu prisojne padine Srđa (Sl. 16.).

Povezivanjem prostora na Gundulićevoj poljani u središtu stare jezgre širokim stubištem s najstarijim dijelom starog grada na povišenim južnim stijenama (grebenima), spada u najljepša barokna ostvarenja kod nas.

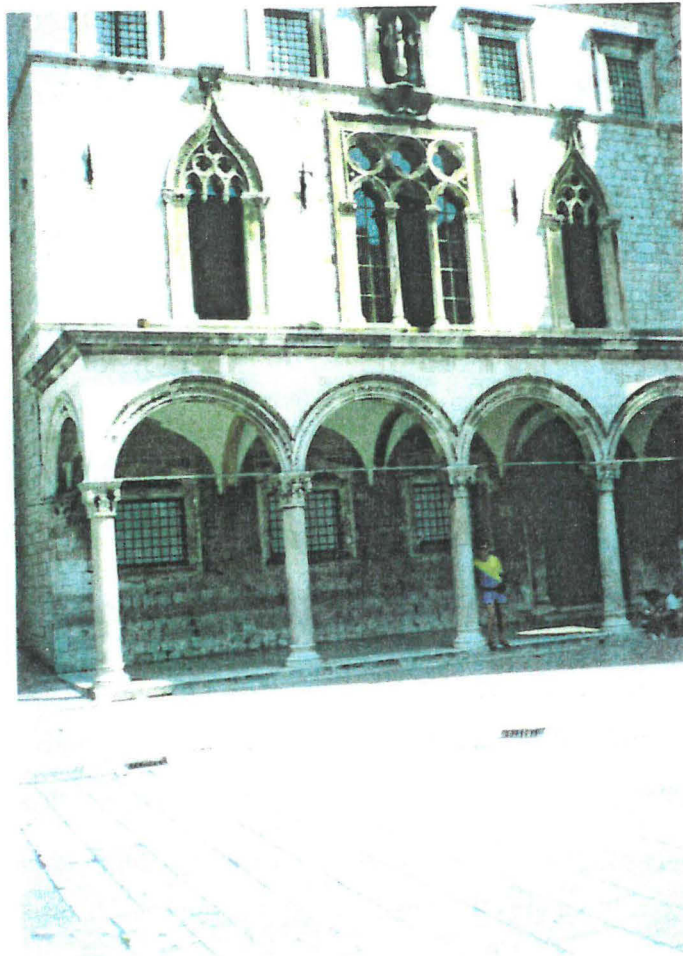
Dubrovnik je stalno gradio i pregrađivao privatne i javne objekte u staroj gradskoj jezgri, s tim da je održavao strogu urbanu disciplinu (tek ponegdje narušena). Tako se i sačuvao veliki broj građevina nastalih u razdoblju od 14 - 18.st. baš u tom izgrađenom tkivu starog grada. S obzirom na ekonomsku snagu Grada, građevine su rađene na visokoj razini stilova, od rane gotike do kasne renesanse i ranog baroka.

Sadašnji objekti u starom gradu građeni su od tvrdog materijala- kamena. Takav tip gradnje započeo je nakon odredbe iz 1406.g.(do tada objekti su bili građeni iz drveta,

Izvor: Zavod za izgrađivanje Dubrovnika
Generalni urbanistički plan

Sl. 16. Karakteristike ulica

Fot. 2. Sponza

Fot. 3. Stradun (Placa)

podložni požarima kao što je bio 1296.g.). Odredba je donijeta da se poruši po 25 drvenih kuća svake godine sistemom kocke.

Potres 1667. godine, narušio je na mnogim mjestima srednjovjekovni sustav izgradnje, a i uništio neke vrlo važne građevine javnog sadržaja (katedrala, crkva sv. Vlaha). Slijedila je rekonstrukcija gradskog tkiva i gradnja novih objekata gdje su ostvareni barokni zahvati.

Prostorna rješenja kuća, te obrada pročelnih zidova daju visinsku izgrađenost objekata - niski polukat između dućana i prizemlja i glavne stambene etaže, te isto tako niski završni kat ispod krova i tavana. Takav način izgradnje uvjetovao je današnji izgled građevina s pretežno dvokatnim i trokatnim objektima (Sl. 17.).

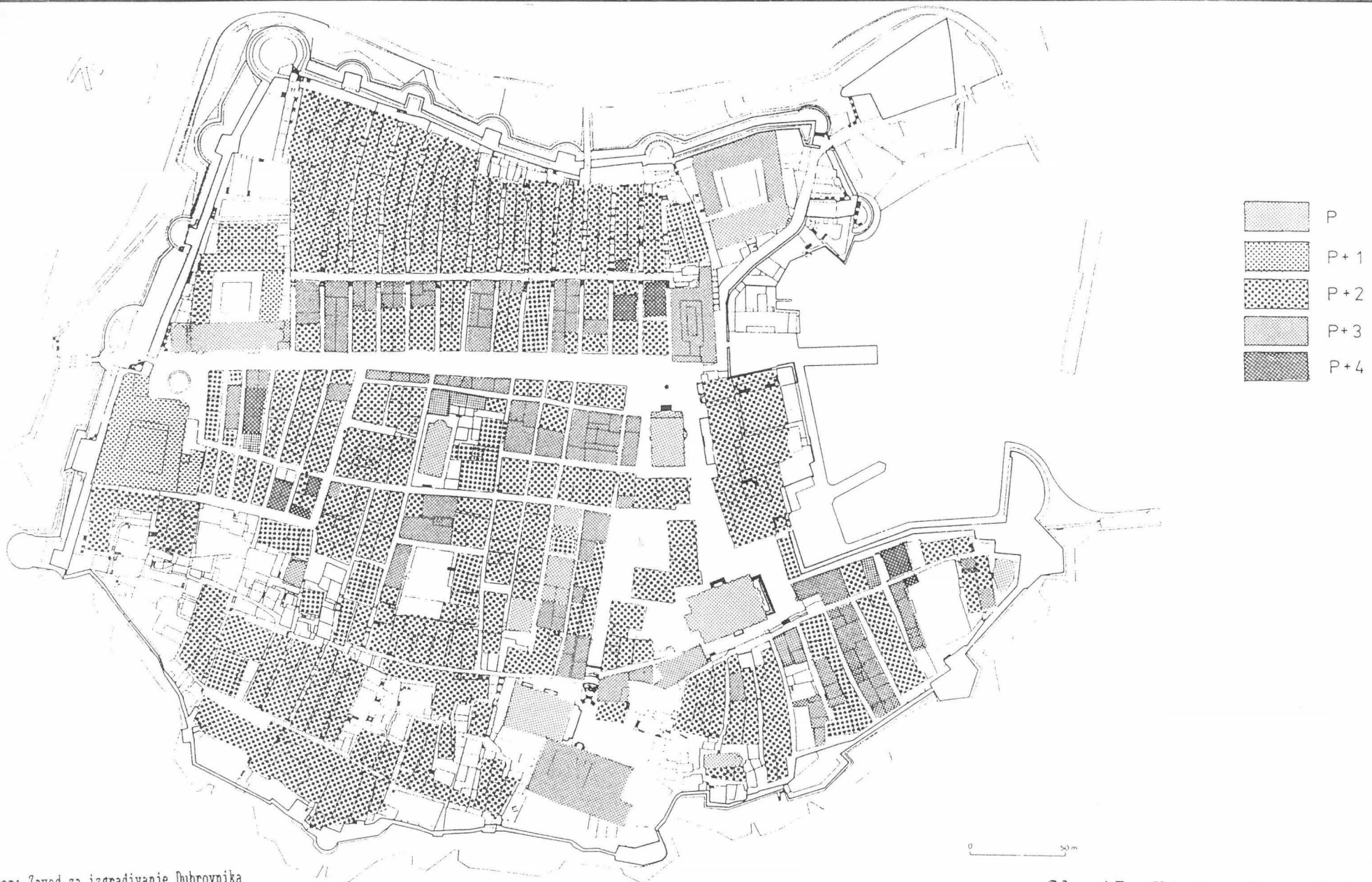
Intervencije u starom gradu koje su se odvijale u prošlom i ovom stoljeću nisu grubo narušile njegovu cjelinu. Rano razvijena svijest o potrebi zaštite starog grada, naprosto ga je očuvala od raznih tzv. nasilnih intervencija, ali ipak nije mogla spriječiti neke manje procese degradacije koji su zahvatili cijelo tkivo i to u njegovom južnom dijelu (prilagođavanjem starih struktura novim potrebama). U starom gradu se mogu primjetiti sadržaji koji u njega ne spadaju, a mnoga su zdanja grubo pregrađena i nadograđena.

Osim toga, zbog nedovoljnog održavanja objekata, mnogi od njih danas imaju obilježja neodržavanosti (srednje stanje), a ima i onih zanemarenih koji su u lošem i ruševnom stanju (Sl. 18.).

MOGUĆNOST REVITALIZACIJE I NUŽNOST ZAŠTITE GRADSKE CJELINE I ZGRADA

Na primjeru Dubrovnika prihvaćena je svijest da kulturno nasljeđe predstavlja skupocijenu nacionalnu riznicu za strukturni i kulturni identitet naroda, kojeg treba čuvati i štiti; takva svijest bi se trebala i dalje razvijati.

Današnja revitalizacija ili zaštita cjelokupne gradske cjeline treba početi od činjenice da je povijesna jezgra Dubrovnika - grad u zidinama - stari grad, kao cjelina spomenik kulture najviše kategorije. S tim u svezi kod svih mogućih rekonstrukcija, uređenja i revitalizacija u bilo kojem dijelu starog grada ili na bilo kojem objektu postupci moraju biti jednako vrijedni uz stručnu kontrolu s ciljem konzervatorske zaštite. To je proces koji će

Izvor: Zavod za izgradivanje Dubrovnika
Generalni urbanistički plan

Sl. 17. Visina izgradnje

Izvor: Zavod za izgradivanje Dubrovnika
 Generalni urbanistički plan

Sl. 18. Stanje objekata

dugo trajati i koji će biti temeljen na pažljivom studiranju ne samo čitavog starog grada, nego i na pojedinim objektima u starom gradu.

Revitalizacija i uređenje stare jezgre Dubrovnika, dosta je drugačija od nekih ostalih starih jezgara koje su pretežno dotrajale građevne strukture i dosta osiromašene sadržajima i stanovništvom. U starom gradu Dubrovnika život se i dalje nastavlja, nije toliko zapušten i osiromašen sadržajima, pa se uz pojam revitalizacije vrlo često govori o asanaciji i obnovi njegove cjelokupne strukture, naročito nakon oštećenja jezgre u ratu 1991. godine (Sl. 19.).

Mnoge građevine starije stambene arhitekture koje su nekada imale reprezentativni karakter, danas nisu samo zapuštene, već se obezvređuju načinom njihovog korištenja. Interpoliranjem novih sadržaja one i dalje mogu zadržati svoju vrijednost. Neke od građevina bi se već prema njihovim vanjskim i unutrašnjim karakteristikama i rasporedu prostorija mogle preurediti u prostore javne namjene.

Stambene objekte bi trebalo revitalizirati na način da su u prizemlju lokali, a u gornjim katovima stanovi. Trebaju se otvoriti prizemni prostori i pretvoriti ih u ekskluzivne dućane, umjesto dosadašnjeg skladišnog prostora.

Isto tako, mnoge ulice u starom gradu su tzv. "mrtve ulice" koje služe samo kao pristupi do stanova. Oživljavanjem tih ulica uvođenjem novih sadržaja u te blokove - objekte, smanjila bi se velika koncentracija ljudi sa današnjih vrlo prometnih ulica (Place-Straduna i još dvije - tri paralelne ulice) i na takav način bi se oživili i ostali dijelovi starog grada.

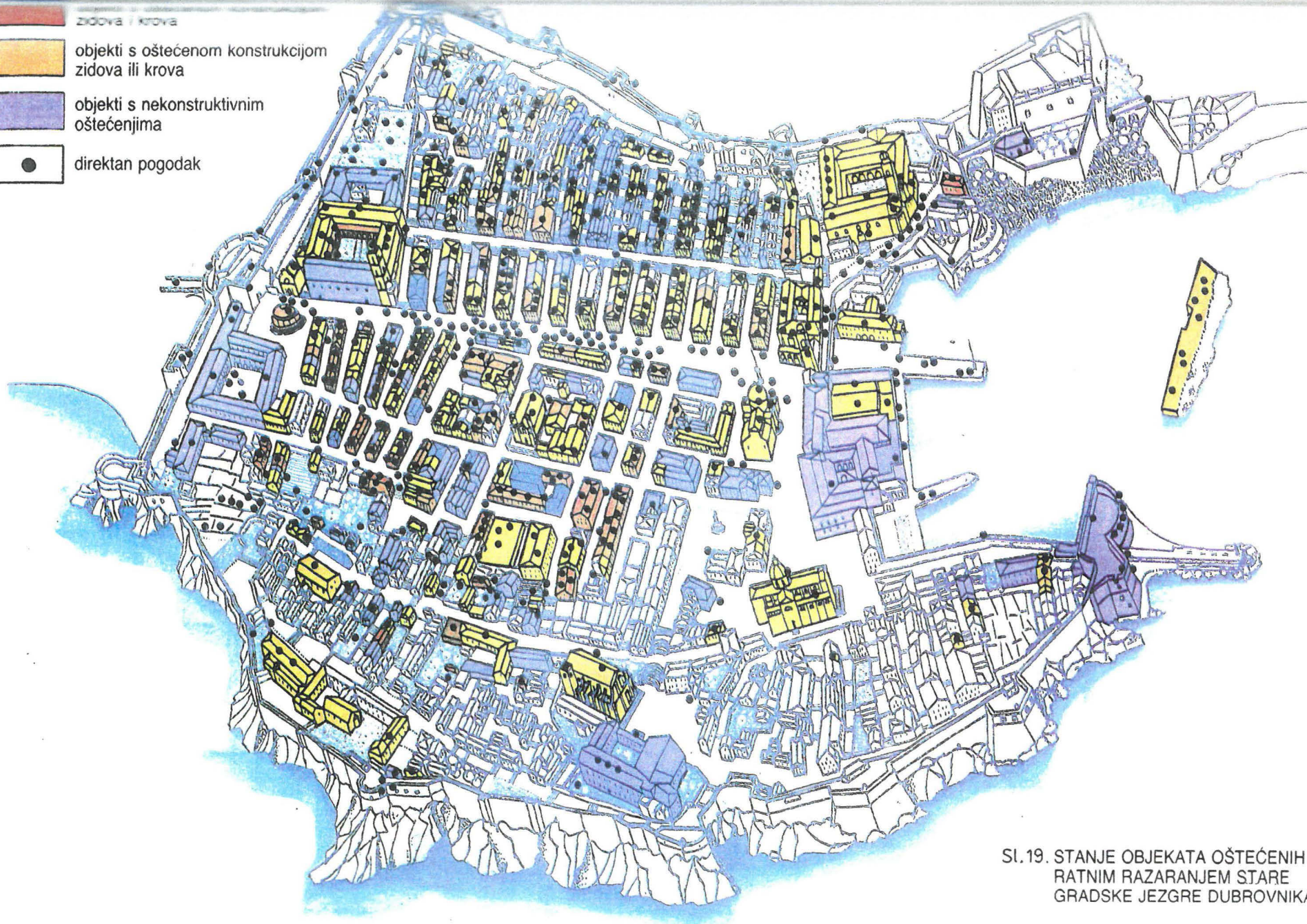
Poboljšanje standarda stanovanja kao i pratećih sadržaja i funkcija također su jedan od vrlo važnih elemenata za revitalizaciju i uređenju jezgre.

U revitalizaciji starih jezgara, pa i u slučaju Dubrovnika, potrebno je zadržati stanovništvo u jezgrama, a ne ga isključiti i na takav način stvoriti "muzej" od grada. Živost starim jezgrama daju njegovi stanovnici i to naročito oni autohtoni.

Treba se održati ravnoteža između stambenih i javnih sadržaja uz valoriziranje povijesnih i kulturnih vrijednosti i to u smislu grada kao cjeline.

Morfološka struktura grada ovisi o njegovom planu, o načinu korištenja gradskog zemljišta, odnosno o značenju i razmještanju funkcionalnih dijelova u gradu, a isto tako i o razvoju grada u prošlosti i sadašnjosti (Vresk, 1986.).

- zidova / krova
- objekti s oštećenom konstrukcijom zidova ili krova
- objekti s nekonstruktivnim oštećenjima
- direktan pogodak

SI. 19. STANJE OBJEKATA OŠTEĆENIH
RATNIM RAZARANJEM STARE
GRADSKJE JEZGRE DUBROVNIKA 1991.

FUNKCIONALNO - PROSTORNA STRUKTURA STARE GRADSKE JEZGRE DUBROVNIKA

Pod funkcionalno - prostornom strukturom grada podrazumijeva se prostorni raspored i prostorno različite koncentracije i kombinacije gradskih djelatnosti tj. korištenje zemljišta ili "urban land- use". S toga se gradski prostor može razlikovati s obzirom na njegovu namjenu, odnosno, kategorije iskorištavanja kao što su: stanovanje, proizvodnja, cirkulacija (trgovina, poslovne djelatnosti, prometna infrastruktura), organizacija (uprava, školstvo, zdravstvo, kultura, javne službe), rekreacija (parkovi, igrališta, plaže, bazeni), neiskorišteno zemljište. Najčešće se izdvajaju stambene, industrijske i poslovne zone, a s njima i javne površine i neizgrađeno zemljište (Vresk, 1986.).

NAČIN KORIŠTENJA GRADSKOG ZEMLJIŠTA

Način korištenja gradskog zemljišta u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, odnosno, njegova namjena, iskorištena je kako za stanovanje, tako i za cirkulaciju, organizaciju i rekreaciju. Ono ima karakteristike prvenstveno stambene, a zatim poslovne i javne namjene.

Objekti s javnim sadržajima pretežno su locirani u nižem centralnom dijelu Grada uz i oko Place - Straduna.

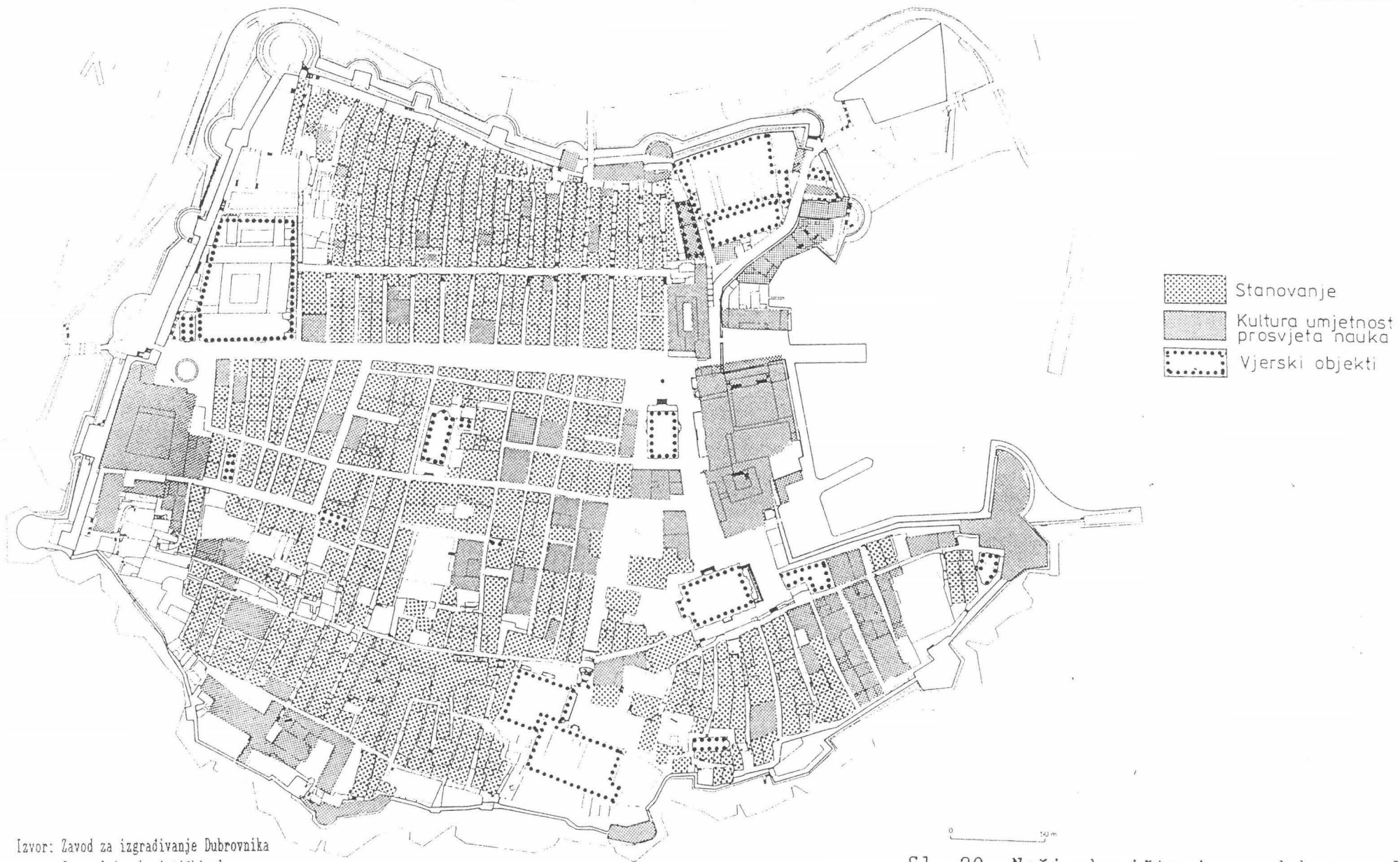
Osim tog nizinskog dijela, objekata javnih sadržaja ima i na uzvišenim dijelovima Grada (Sv. Marija - Kaštel, Karmen - Pustijerna i Prijeko).

Većina javnih sadržaja nalazi se u prizemnim dijelovima objekata, a stanovanje je na višim katovima (Sl. 20. i 21.).

FUNKCIJA STANOVANJA

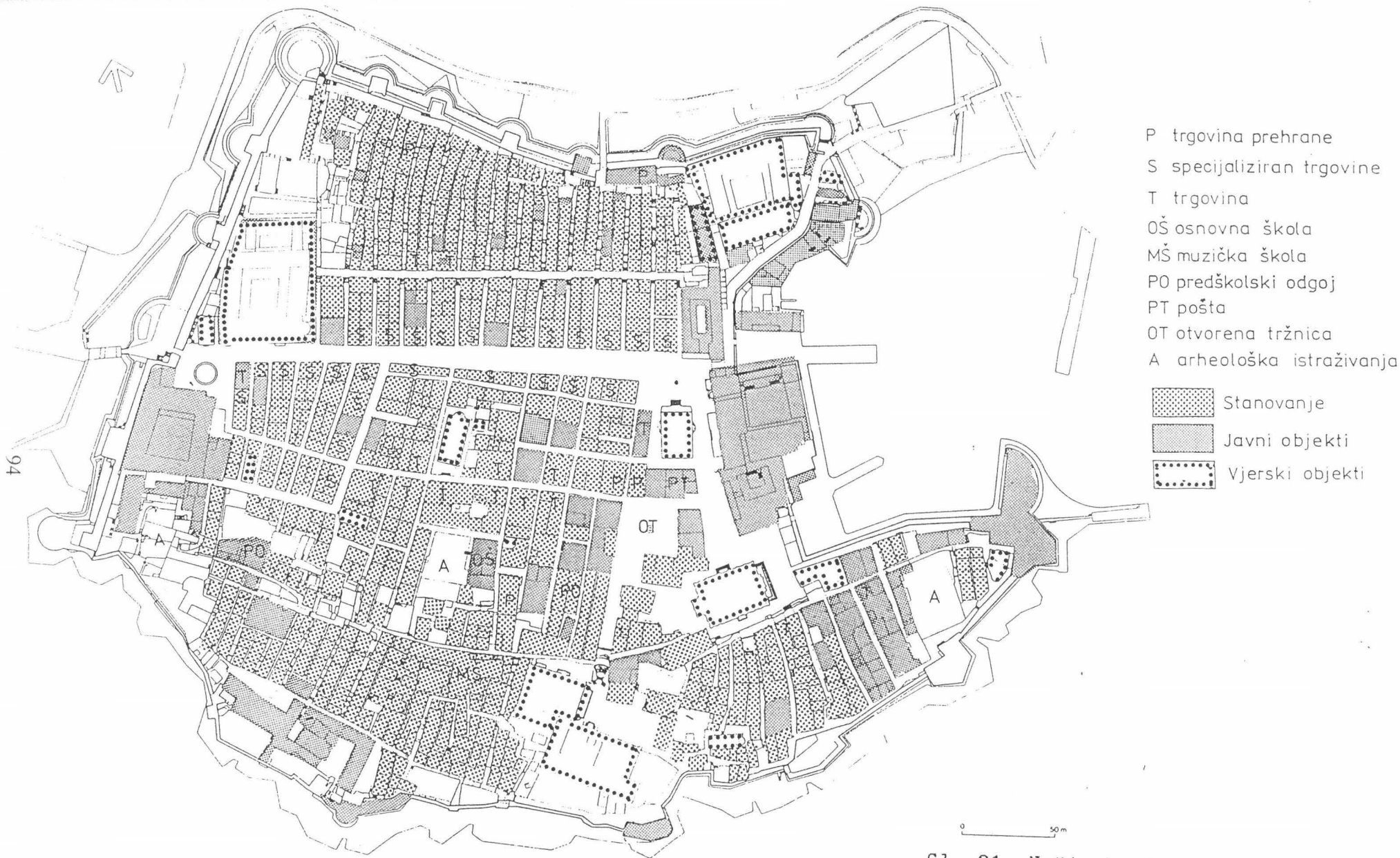
Po podacima iz 1991. godine proizlazi da je u starom gradu bilo ukupno 1 255 stanova za stalno stanovanje s površinom od 79 764 m², odnosno, s prosječnom površinom stana od 63,56 m². U njima je prosječno živjelo 2,6 osoba (tab. 28.).

Nastanjenih stanova je bilo 1 149 ili 91,6%, a nenastanjenih 106 ili 8,5% (privremeno nenastanjenih 93 ili 87,7% i napuštenih 13 ili 12,3%).

Izvor: Zavod za izgrađivanje Dubrovnika
Generalni urbanistički plan

Sl. 20. Način korištenja gradskog zemljišta
- PLAN NAMJENE

Izvor: Zavod za izgrađivanje Dubrovnika
 Generalni urbanistički plan

Sl. 21. Način korištenja gradskog zemljišt
 - PLAN NAMJENE PRIZEMLJA

Osim stanova za stalno stanovanje, evidentirani su i stanovi koji se koriste povremeno¹²⁾ (njih 70 s ukupnom površinom od 4 310 m²) i stanovi u kojima se isključivo obavljaju neke djelatnosti (njih 3 s ukupnom površinom od 187 m²).

U odnosu na 1981. godinu, broj stanova se u staroj gradskoj jezgri smanjio kao i njihova površina. Tako je 1981. g. bilo 1 451 stan s površinom od 84 756 m², odnosno s prosječnom površinom stana od 58,44 m² (tab. 27.).

To smanjenje broja stanova odnosi se na iseljavanje stanovništva iz pojedinih objekata - palača, i njihovo preseljenje u područje izvan zidina, koje je započelo nakon potresa 1979. g. u sklopu "Obnove stare jezgre Dubrovnika".

Analizirajući prosječnu površinu stanova unutar starog grada po popisnim krugovima, vidi se, da se ona kreće od 53,0 do 77,75 m².

Uspoređujući stari grad s cjelokupnom gradskom aglomeracijom Dubrovnika, proizlazi, da je u starom gradu bilo 7,8% stanova, koji su zauzimali 7,2% stambene površine Dubrovnika.

Na području gradske aglomeracije Dubrovnika je godine 1991. bilo 16 166 stanova s ukupnom površinom od 1 109 678 m², odnosno s prosječnom površinom stanova od 68,64 m², što ukazuje da su novi stanovi s većom površinom od onih iz stare gradske jezgre.

Što se tiče odnosa privatni/društveni stanovi, u staroj gradskoj jezgri proizlazi da od ukupno stanova za stalno stanovanje (1 255 stanova), 559 ili 44,5% ih je u društvenom vlasništvu s ukupnom površinom od 34 050 m² ili s prosječnom površinom od 60,91 m² u kojima je živjelo 1 686 osoba (prosječno 3,01 osoba), odnosno 51,0% stanovništva Grada je živjelo u društvenim stanovima (tab. 32.).

Dakle, veći je udio privatnih stanova u staroj gradskoj jezgri, a i u cijelom Dubrovniku.

Iz analize podataka iz 1981.g. i ankete iz 1986.g. proizlazi, da su društveni stanovi po pravilu bolje opremljeni od privatnih, dok privatni stanovi imaju nešto veću prosječnu površinu.

¹²⁾ Stanovi za odmor i rekreaciju

TAB. 27. STANOVI I POVRŠINA STANOVA PREMA KORIŠTENJU, DRUGE NASTANJENE PROSTORIJE I OSOBE U NJIMA 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	BROJ I POVRŠINA STANOVA	STANOVI ZA STALNO STANOVANJE								DRUGE NASTANJENE PROSTORIJE	BROJ OSOBA U		STANOVI KOJI SE KORISTE PUVREMENO ZA				
		UKUPNO		NASTANJENI		NENASTANJENI					STANO-VIMA	DRUGIM PROSTO-RIJAMA	ODMOR I REKREACIJU			RADOVE U POLJOPRI- VREDI	
						PRIVREMENO		NAPUŠTENI					UKUPNO		OD TOGA U PORODIČNIM KUĆAMA		
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ
1	STANOVA m ²	123 6.699	100,0 100,0	111 6.187	90,2 92,4	12 512	9,8 7,6	- -	- -	- -	284 -	- -	4 145	100,0 100,0	4 145	100,0 100,0	- -
2	STANOVA m ²	94 5.267	100,0 100,0	91 5.160	96,8 98,0	3 107	3,2 2,0	- -	- -	- -	275 -	- -	1 42	100,0 100,0	- -	- -	- -
3	STANOVA m ²	95 5.784	100,0 100,0	92 5.626	96,8 97,3	3 158	3,2 2,7	- -	- -	3 46	251 -	5 -	- -	- -	- -	- -	- -
4	STANOVA m ²	101 6.020	100,0 100,0	90 5.527	86,1 91,9	10 442	9,9 7,3	1 51	1,0 0,8	- -	245 -	- -	7 345	100,0 100,0	7 345	100,0 100,0	- -
5	STANOVA m ²	75 5.074	100,0 100,0	70 4.746	93,3 93,5	5 328	6,7 6,5	- -	- -	2 40	212 -	5 -	1 46	100,0 100,0	1 46	100,0 100,0	- -
6	STANOVA m ²	94 5.117	100,0 100,0	91 4.994	96,8 97,6	3 123	3,2 2,4	- -	- -	1 25	231 -	1 -	3 132	100,0 100,0	3 132	100,0 100,0	- -
7	STANOVA m ²	101 5.759	100,0 100,0	100 5.723	99,0 99,4	1 36	1,0 0,6	- -	- -	- -	272 -	- -	- -	- -	- -	- -	- -
8	STANOVA m ²	107 6.432	100,0 100,0	103 6.192	96,3 96,3	4 240	3,7 3,7	- -	- -	2 53	338 -	7 -	2 116	100,0 100,0	1 86	50,0 74,1	- -
9	STANOVA m ²	96 5.382	100,0 100,0	96 5.382	100,0 100,0	- -	- -	- -	- -	1 40	318 -	1 -	- -	- -	- -	- -	- -
10	STANOVA m ²	92 5.579	100,0 100,0	89 5.505	96,7 98,8	1 58	1,1 1,0	2 16	2,2 0,2	- -	261 -	- -	1 56	100,0 100,0	- -	- -	- -
11	STANOVA m ²	83 4.223	100,0 100,0	79 4.036	95,2 95,6	3 133	3,6 3,1	1 54	1,2 1,3	1 17	226 -	2 -	1 50	100,0 100,0	- -	- -	- -
12	STANOVA m ²	62 3.322	100,0 100,0	58 3.058	93,6 91,8	2 57	3,2 1,7	2 215	3,2 6,5	2 75	200 -	9 -	1 45	100,0 100,0	- -	- -	- -
13	STANOVA m ²	111 6.779	100,0 100,0	100 6.201	90,1 91,5	2 139	1,8 2,0	9 439	8,1 6,5	1 31	257 -	2 -	- -	- -	- -	- -	- -
14	STANOVA m ²	109 7.405	100,0 100,0	107 7.253	98,2 97,9	2 152	1,8 2,1	- -	- -	1 45	296 -	1 -	3 126	100,0 100,0	1 28	33,3 22,2	- -
15	STANOVA m ²	108 5.914	100,0 100,0	108 5.914	100,0 100,0	- -	- -	- -	- -	1 21	292 -	1 -	- -	- -	- -	- -	- -
JEZGRA	STANOVA m ²	1.451 84.756	100,0 100,0	1.385 81.496	95,5 96,2	51 2.485	3,5 2,9	15 775	1,0 0,9	15 393	3.958 -	34 -	24 1.103	100,0 100,0	17 782	70,8 70,9	- -
DUBROVNIK	STANOVA m ²	12.605 811.019	100,0 100,0	12.301 792.642	97,6 97,7	245 14.493	1,9 1,8	59 3.884	0,5 0,5	197 5.103	41.396 -	498 -	215 13.170	100,0 100,0	62 4.025	28,8 30,6	2 140

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 28. STANOVI I POVRŠINA STANOVA PREMA KORIŠTENJU, DRUGE NASTANJENE PROSTORIJE I OSOBE U NJIMA 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	BROJ I POVRŠINA STANOVA	STANOVI ZA STALNO STANOVANJE								DRUGE NASTANJENE PROSTORIJE	BROJ OSOBA U		STANOVI KOJI SE KORISTE POVREMENO		STANOVI U KOJIMA SE ISKLJUČIVO OBAVLJA DJELATNOST
		UKUPNO		NASTANJENI		NENASTANJENI		PRIVREMENO	NAPUŠTENI		STANOVI-	DRUGIM PROSTORIJAMA	ZA ODMOR I REKREACIJU	ZA RADOVE U POLJOPRIVREDI	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%								
1	STANOVA m ²	107 7.016	100,0 100,0	93 6.061	87,0 86,4	13 899	12,1 12,8	1 56	0,9 0,8	1 31	234 -	2 -	11 616	- -	1 56
2	STANOVA m ²	92 5.436	100,0 100,0	85 4.970	92,4 91,5	4 241	4,3 4,4	3 225	3,3 4,1	1 18	230 -	2 -	3 145	- -	- -
3	STANOVA m ²	83 5.576	100,0 100,0	80 5.389	96,4 96,6	3 187	3,6 3,4	- -	- -	3 93	253 -	4 -	7 430	- -	- -
4	STANOVA m ²	87 5.191	100,0 100,0	82 4.816	94,3 92,8	3 225	3,4 4,3	2 150	2,3 2,9	- -	216 -	- -	12 824	1 56	- -
5	STANOVA m ²	84 5.464	100,0 100,0	69 4.497	82,1 82,3	15 967	17,9 17,7	- -	- -	- -	197 -	- -	3 206	- -	- -
6	STANOVA m ²	68 5.287	100,0 100,0	62 4.882	91,2 92,3	6 405	8,8 7,7	- -	- -	4 143	208 -	6 -	2 106	- -	1 75
7	STANOVA m ²	58 3.631	100,0 100,0	54 3.388	93,1 93,3	4 243	6,9 6,7	- -	- -	- -	137 -	- -	3 225	- -	- -
8	STANOVA m ²	93 5.278	100,0 100,0	77 4.298	82,8 81,4	9 586	9,7 11,1	7 394	7,5 7,5	3 101	252 -	7 -	5 274	- -	- -
9	STANOVA m ²	88 5.459	100,0 100,0	87 5.409	98,9 99,1	1 50	1,1 0,9	- -	- -	6 195	279 -	18 -	4 224	- -	- -
10	STANOVA m ²	77 5.328	100,0 100,0	72 5.069	93,5 95,1	5 259	6,5 4,9	- -	- -	5 167	228 -	16 -	2 131	- -	- -
11	STANOVA m ²	58 3.135	100,0 100,0	56 3.023	96,6 96,4	2 112	3,4 3,6	- -	- -	1 32	172 -	5 -	11 711	- -	1 56
12	STANOVA m ²	52 2.756	100,0 100,0	52 2.756	100,0 100,0	- -	- -	- -	- -	4 135	186 -	9 -	2 150	- -	- -
13	STANOVA m ²	99 6.616	100,0 100,0	98 6.576	99,0 99,4	1 40	1,0 0,6	- -	- -	2 72	255 -	6 -	1 56	- -	- -
14	STANOVA m ²	109 8.052	100,0 100,0	98 7.366	89,9 91,5	11 686	10,1 8,5	- -	- -	1 -	254 -	4 -	- -	- -	- -
15	STANOVA m ²	94 5.209	100,0 100,0	78 4.558	83,0 87,5	16 651	17,0 12,5	- -	- -	3 87	206 -	8 -	2 100	- -	- -
JEZGRA	STANOVA m ²	1.255 79.764	100,0 100,0	1.149 73.388	91,6 92,0	93 5.551	7,4 7,0	13 825	1,0 1,0	34 1	3 -	87 -	69 4.254	1 56	3 187
DUBROVNIK	STANOVA m ²	16.166 1.109.678	100,0 100,0	14.786 1.018.948	91,5 91,8	1.250 81.289	7,7 7,3	130 9.441	0,8 0,9	217 6.400	48.463 -	541 -	530 34.620	13 881	54 3.574

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

U Dubrovniku je od ukupno stanova za stalno stanovanje (16 166 stanova), bilo 5 676 ili 35,1% stanova u društvenom vlasništvu, s ukupnom površinom od 322 158 m² ili s prosječnom površinom od 56,76 m² u kojima je živjelo 17 454 osobe (prosječno 3,07 osoba).

U odnosu na 1981. godinu, broj stanova u društvenom vlasništvu je u porastu.

U starom gradu 1991. godine dominiraju dvosobni stanovi (41,7% u ukupnom fondu za stalno stanovanje), a zatim slijede trosobni (26,5%), garsonjere i jednosobni stanovi (12,9%), te četverosobni stanovi (11,4%). Najmanje je onih s peterosobnim i višesobnim stanovima (6,8%) (tab. 30.).

Razdioba po vrsti stana - sobnosti, po popisnim krugovima ukazuje na slične karakteristike unutar cijelog starog grada. Jedina iznimka je u dijelu Sv. Marije i u centru starog grada gdje postoje stanovi koji imaju posebne sobe - stan koji se sastoji od jedne sobe bez kuhinje i kupaonice, eventualno s predsobljem, zahodom ili ostavom, ukoliko je ukupna površina svih pomoćnih prostorija manja od 6 m².

U desetgodišnjem razdoblju (1981-1991.g.) u starom gradu se smanjio broj posebnih soba, garsonjera i jednosobnih stanova, dvosobnih stanova i trosobnih stanova, a povećao se broj četverosobnih i više sobnih stanova (tab. 29.).

Karakteristike sobnosti stanova u starom gradu ne odstupaju ni od sličnih za cijelo područje grada Dubrovnika.

U Dubrovniku je 1991. godine najviše bilo dvosobnih stanova (33,7%) i trosobnih stanova (31,0%). Zatim je manji udio četverosobnih stanova (13,2%), garsonjera i jednosobnih stanova (11,0%), te od peterosobnih i višesobnih stanova (10,8%) (tab. 30.).

Dakle, koliko je stan višesobni toliko je vjerojatnije da je privatni; u kategorijama stanova trosobni, četverosobni itd. raste udio privatnih stanova. U kategorijama dvosobni i nižih, udio društvenih stanova je veći, a opada udio privatnih stanova. Sve to ukazuje kako je društveni kapital više ulagao u manje, a privatni kapital u veće stanove.

TAB. 29. STANOVI ZA STALNO STANOVANJE I NASTANJENE OSOBE PREMA VRSTI STANA 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	BROJ STANOVA I OSOBA	UKUPNO	VRSTA STANA ¹⁾											
			POSEBNE SOBE		GARSONJERE I 1 SOBNI		2 SOBNI		3 SOBNI		4 SOBNI		5 I VIŠE SOBNI	
			BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	STANOVA	123	1	0,8	23	18,7	50	40,7	36	29,3	11	8,9	2	1,6
	OSOBE	284	3	-	33	-	110	-	104	-	29	-	5	-
2	STANOVA	94	1	1,0	20	21,3	42	44,7	17	18,1	12	12,8	2	2,1
	OSOBE	275	1	-	43	-	111	-	53	-	50	-	17	-
3	STANOVA	95	-	-	12	12,6	47	49,5	21	22,1	8	8,4	7	7,4
	OSOBE	251	-	-	29	-	130	-	58	-	15	-	19	-
4	STANOVA	101	-	-	14	13,9	50	49,5	22	21,8	10	9,9	5	4,9
	OSOBE	245	-	-	19	-	120	-	63	-	32	-	11	-
5	STANOVA	75	-	-	14	18,7	28	37,3	18	24,0	11	14,7	4	5,3
	OSOBE	212	-	-	30	-	77	-	50	-	36	-	19	-
6	STANOVA	94	1	1,1	28	29,8	33	35,1	23	24,4	8	8,5	1	1,1
	OSOBE	231	1	-	54	-	83	-	59	-	30	-	4	-
7	STANOVA	101	2	2,0	25	24,7	41	40,6	15	14,9	12	11,9	6	5,9
	OSOBE	272	2	-	48	-	109	-	46	-	43	-	24	-
8	STANOVA	107	-	-	17	15,9	45	42,1	26	24,3	13	12,1	6	5,6
	OSOBE	338	-	-	40	-	137	-	76	-	54	-	31	-
9	STANOVA	96	2	2,1	13	13,5	38	39,6	36	37,5	2	2,1	5	5,2
	OSOBE	318	8	-	36	-	132	-	110	-	12	-	20	-
10	STANOVA	92	1	1,1	14	15,2	42	45,6	21	22,8	9	9,8	4	4,3
	OSOBE	261	1	-	33	-	105	-	65	-	32	-	25	-
11	STANOVA	83	1	1,2	20	24,1	37	44,6	18	21,7	4	4,8	3	3,6
	OSOBE	226	1	-	49	-	99	-	49	-	14	-	14	-
12	STANOVA	62	3	4,8	13	21,0	32	51,6	11	17,8	3	4,8	-	-
	OSOBE	200	4	-	33	-	118	-	41	-	4	-	-	-
13	STANOVA	111	2	1,8	16	14,5	52	46,8	22	19,8	14	12,6	5	4,5
	OSOBE	257	2	-	37	-	112	-	61	-	32	-	13	-
14	STANOVA	109	1	0,9	13	11,9	40	36,7	32	29,4	16	14,7	7	6,4
	OSOBE	296	1	-	26	-	105	-	94	-	37	-	33	-
15	STANOVA	108	-	-	21	19,5	54	50,0	24	22,2	5	4,6	4	3,7
	OSOBE	292	-	-	43	-	143	-	76	-	16	-	14	-
JEZGRA	STANOVA	1.451	15	1,0	263	18,2	631	43,5	342	23,6	138	9,5	61	4,2
	OSOBE	3.958	24	-	553	-	1.691	-	1.005	-	436	-	249	-
DUBROVNIK	STANOVA	12.605	68	0,5	1.644	13,0	4.264	33,8	4.175	33,1	1.600	12,7	841	6,7
	OSOBE	41.396	151	-	3.860	-	12.917	-	14.655	-	6.199	-	3.578	-

¹⁾ Zbroj podataka po vrsti stana može se razlikovati od "ukupno" za broj stanova "nepoznate vrste" (nepoznatog broja soba).

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

POPISNI KRUGOVI	BROJ I POVRŠINA STANOVA I OSOBE	UKUPNO	VRSTA STANA											
			POSEBNE SOBE		GARSONJERE I 1 SOBNI		2 SOBNI		3 SOBNI		4 SOBNI		5 I VIŠE SOBNI	
			BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	STANOVA m ²	107	-	-	15	14,0	38	35,5	33	30,8	14	13,2	7	6,5
	OSOBE	7.016	-	-	460	-	1.935	-	2.451	-	1.196	-	974	-
2	STANOVA m ²	92	-	-	13	14,2	35	38,0	24	26,1	15	16,3	5	5,4
	OSOBE	5.436	-	-	356	-	1.796	-	1.417	-	1.294	-	573	-
3	STANOVA m ²	83	-	-	11	13,3	34	41,0	25	30,1	5	6,0	8	9,6
	OSOBE	5.576	-	-	332	-	1.925	-	1.587	-	447	-	1.285	-
4	STANOVA m ²	87	-	-	15	17,2	42	48,4	18	20,7	5	5,7	7	8,0
	OSOBE	5.191	-	-	474	-	2.198	-	1.292	-	415	-	812	-
5	STANOVA m ²	84	-	-	9	10,7	33	39,3	26	30,9	12	14,3	4	4,8
	OSOBE	5.464	-	-	337	-	1.750	-	1.754	-	1.110	-	513	-
6	STANOVA m ²	68	-	-	6	8,8	26	38,2	22	32,4	10	14,7	4	5,9
	OSOBE	5.287	-	-	231	-	1.448	-	1.768	-	1.054	-	786	-
7	STANOVA m ²	58	-	-	9	15,5	26	44,8	16	27,6	6	10,4	1	1,7
	OSOBE	3.631	-	-	216	-	1.381	-	1.272	-	632	-	130	-
8	STANOVA m ²	93	-	-	15	16,1	34	36,6	31	33,3	9	9,7	4	4,3
	OSOBE	5.278	-	-	432	-	1.694	-	2.020	-	738	-	391	-
9	STANOVA m ²	88	-	-	9	10,2	45	51,2	20	22,7	8	9,1	6	6,8
	OSOBE	5.459	-	-	304	-	2.293	-	1.376	-	860	-	626	-
10	STANOVA m ²	77	-	-	9	11,7	31	40,2	16	20,8	12	15,6	9	11,7
	OSOBE	279	-	-	24	-	134	-	70	-	34	-	17	-
11	STANOVA m ²	58	1	1,7	8	13,8	27	46,5	15	25,9	4	6,9	3	5,2
	OSOBE	3.135	18	-	265	-	1.329	-	926	-	313	-	284	-
12	STANOVA m ²	52	-	-	10	19,2	30	57,8	10	19,2	2	3,8	-	-
	OSOBE	2.756	-	-	340	-	1.509	-	768	-	139	-	-	-
13	STANOVA m ²	99	1	1,0	5	5,1	28	28,3	29	29,3	24	24,2	12	12,1
	OSOBE	6.616	12	-	155	-	1.336	-	1.808	-	2.036	-	1.269	-
14	STANOVA m ²	109	-	-	11	10,1	44	40,4	31	28,4	13	11,9	10	9,2
	OSOBE	8.052	-	-	299	-	2.443	-	2.544	-	1.273	-	1.493	-
15	STANOVA m ²	94	7	7,4	15	16,0	47	50,0	16	17,0	3	3,2	6	6,4
	OSOBE	5.209	175	-	448	-	2.409	-	1.158	-	291	-	728	-
JEZGRA	STANOVA m ²	1.255	9	0,7	162	12,9	523	41,7	332	26,5	143	11,4	86	6,8
	OSOBE	79.764	205	-	4.972	-	27.306	-	23.254	-	12.908	-	11.119	-
DUBROVNIK	STANOVA m ²	3.304	4	-	336	-	1.315	-	875	-	448	-	326	-
	OSOBE	16.166	47	0,3	1.778	11,0	5.442	33,7	5.017	31,0	2.135	13,2	1.747	10,8
	OSOBE	1.109.678	878	-	56.073	-	288.790	-	346.697	-	189.518	-	227.722	-
	OSOBE	48.463	64	-	3.582	-	14.912	-	16.000	-	7.357	-	6.548	-

U starom gradu je vrlo povoljna opremljenost stanova instalacijama. Električnu struju, vodovod i kanalizaciju ima 98,5% stanova, a 1,5% stanova imaju čak i centralno grijanje (tab. 32.).

Što se tiče opremljenosti pomoćnim prostorijama, vidi se, da 83,3% stanova imaju kupaonicu, a 99,3% ima zahod.

Stalno se poboljšava slika opremljenosti stanova instalacijama i pomoćnim prostorijama u starom gradu što se može zaključiti i u usporedbi s podacima iz popisa 1981. godine (tab. 31.).

Iako je opremljenost instalacijama u starom gradu vrlo povoljna, ne smije se zanemariti činjenica da je ona stara i dotrajala za današnje uvjete.

Dobru opremljenost instalacijama ima i grad Dubrovnik u cjelini.

Osim stanova za stalno stanovanje u starom gradu su prisutni i stanovi za odmor i rekreaciju koji su zadnjih godina sve više prisutni.

Tako je 1981. godine bilo 24 stana za odmor i rekreaciju s ukupnom površinom od 1 103 m² (to su stanovi s površinom od 21-40 m² i 41 - 60 m²), većinom dvosobni, a nalazili su se u obiteljskim kućama (tab. 33.).

Godine 1991. bilo je već evidentirano 69 takvih stanova s ukupnom površinom od 4 254 m² (to su stanovi s površinom od 41 - 60 m² a ima i onih od 61 - 80 m²), većinom dvosobnih, a ima i trosobnih koji su se nalazili u vikend kućama, ili u naslijeđenim obiteljskim kućama (tab. 34.).

Zastupljeni su skoro u svim dijelovima starog grada, osim u jednom dijelu centra.

Najveći broj stanova izgrađen je do 1918. godine tj. prije te godine, što je i razumljivo za stari grad. Sigurno da takav podatak ni slučajno ne može odgovarati za cijelo gradsko područje Dubrovnika, gdje je najveći broj stanova izgrađen u razdoblju od 1946 - 1970.g., a nešto manje u razdoblju od 1971 - 1980.godine (tab. 35. i 36.).

Ono na što se mora upozoriti kada se govori o starosti stanova jest činjenica da ubilježena starost u osnovi, odnosi se na starost zgrade u kojoj se stan nalazi. Međutim

TAB. 31. STANOV I ZA STALNO STANOVANJE I NASTANJENE OSOBE PREMA OPREMLJENOSTI STANOVA INSTALACIJAMA I POMOĆNIM PROSTORIJAMA, VRSTI MATERIJALA, BROJ I POVRŠINI STANOVA U DRUŠTVENOM VLASNIŠTVU 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	BROJ STANOVA I OSOBA	UKUPNO		OPREMLJENOST INSTALACIJAMA ¹⁾				OPREMLJENOST POMOĆNIM PROSTORIJAMA				STANOV I U ZGRADI OD TVRDOG MATERIJALA		STANOV I U DRUŠTVENOM VLASNIŠTVU		
				BEZ INSTALACIJA		VODOVOD KANALIZACIJA EL. ENERGIJA		KUPAONA		ZAHOD				BROJ		POVRŠINA U m ²
				BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%			BROJ	%	
1	STANOVA	123	100,0	-	-	122	99,2	81	65,9	119	96,7	123	100,0	36	29,3	1.954
	OSOBA	284	100,0	-	-	283	99,6	202	71,1	275	96,8	284	100,0	84	29,6	
2	STANOVA	94	100,0	-	-	92	97,9	64	68,1	92	97,9	94	100,0	37	39,4	2.022
	OSOBA	275	100,0	-	-	274	99,6	208	75,6	274	99,6	275	100,0	108	39,3	
3	STANOVA	95	100,0	-	-	95	100,0	78	82,1	95	100,0	95	100,0	32	33,7	1.535
	OSOBA	251	100,0	-	-	251	100,0	215	100,0	251	100,0	251	100,0	97	38,6	
4	STANOVA	101	100,0	-	-	101	100,0	75	74,3	99	98,0	101	100,0	35	34,7	2.177
	OSOBA	245	100,0	-	-	245	100,0	201	82,0	245	100,0	245	100,0	112	45,7	
5	STANOVA	75	100,0	-	-	75	100,0	49	65,3	75	100,0	75	100,0	38	50,7	2.375
	OSOBA	212	100,0	-	-	212	100,0	149	70,3	212	100,0	212	100,0	112	52,8	
6	STANOVA	94	100,0	-	-	94	100,0	68	72,3	90	95,7	94	100,0	34	36,2	1.709
	OSOBA	231	100,0	-	-	231	100,0	177	76,6	225	97,4	231	100,0	76	32,9	
7	STANOVA	101	100,0	-	1,0	100	99,0	61	60,4	98	97,0	101	100,0	67	66,3	3.631
	OSOBA	272	100,0	-	0,4	271	99,6	187	68,7	268	98,5	272	100,0	191	70,2	
8	STANOVA	107	100,0	-	-	107	100,0	80	74,8	106	99,1	107	100,0	42	39,2	2.717
	OSOBA	338	100,0	-	-	338	100,0	265	78,4	335	99,1	338	100,0	118	34,9	
9	STANOVA	96	100,0	-	-	96	100,0	62	64,6	85	88,5	96	100,0	54	56,2	3.138
	OSOBA	318	100,0	-	-	318	100,0	219	68,9	289	90,9	318	100,0	174	54,7	
10	STANOVA	92	100,0	-	-	92	100,0	65	70,6	91	98,9	92	100,0	46	50,0	2.976
	OSOBA	261	100,0	-	-	261	100,0	206	78,9	258	98,8	261	100,0	148	56,7	
11	STANOVA	83	100,0	-	-	82	98,8	51	61,4	81	97,6	83	100,0	21	25,3	1.101
	OSOBA	226	100,0	-	-	225	99,6	145	64,2	224	99,1	226	100,0	60	26,5	
12	STANOVA	62	100,0	-	-	62	100,0	35	56,4	50	80,6	62	100,0	51	82,3	2.856
	OSOBA	200	100,0	-	-	200	100,0	127	63,5	171	85,5	200	100,0	178	89,0	
13	STANOVA	111	100,0	-	-	111	100,0	71	64,0	108	97,3	111	100,0	53	47,7	3.130
	OSOBA	257	100,0	-	-	257	100,0	175	68,1	252	98,0	257	100,0	136	52,9	
14	STANOVA	109	100,0	-	-	109	100,0	84	77,1	106	97,2	109	100,0	60	55,0	4.001
	OSOBA	296	100,0	-	-	296	100,0	238	80,4	292	98,6	296	100,0	173	58,4	
15	STANOVA	108	100,0	1	0,9	107	99,1	60	55,5	101	93,5	108	100,0	65	60,2	3.273
	OSOBA	292	100,0	8	2,7	284	97,3	171	58,6	270	92,5	292	100,0	180	61,2	
JEZGRA	STANOVA	1.451	100,0	2	0,1	1.445	99,6	984	67,8	1.396	96,2	1.451	100,0	671	46,2	38.595
	OSOBA	3.958	100,0	9	0,2	3.946	99,7	2.885	72,9	3.841	97,0	3.958	100,0	1.947	49,2	
DUBROVNIK	STANOVA	12.605	100,0	46	0,4	12.402	98,4	10.764	85,4	11.831	93,9	12.575	99,8	5.089	40,4	281.668
	OSOBA	41.396	100,0	90	0,2	40.754	98,4	36.277	87,6	39.108	94,5	41.300	99,8	16.445	39,7	

¹⁾ Zbroj opremljenosti ne mora odgovarati "ukupno" zbog stanova koji su s drugačijim kombinacijama opremljenosti.
Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 32. STANOVI ZA STALNO STANOVANJE I NASTANJENE OSOBE PREMA OPREMLJENOSTI STANOVA INSTALACIJAMA I POMOĆNIM PROSTORIJAMA, VRSTI MATERIJALA, BROJ I POVRŠINI STANOVA U DRUŠTVENOM VLASNIŠTVU 1991. GODINE

POPIŠNI KRUGOVI	BROJ STANOVA I OSOBA	UKUPNO		OPREMLJENOST INSTALACIJAMA				OPREMLJENOST POMOĆNIM PROSTORIJAMA				STANOVI U ZGRADI OD TVRDOG MATERIJALA		STANOVI U DRUŠTVENOM VLASNIŠTVU		
				CENTRALNO GRIJANJE VODOVOD KANALIZACIJA EL. ENERGIJA		VODOVOD KANALIZACIJA EL. ENERGIJA		KUPAONA		ZAHOD				BROJ		POVRŠINA U m ²
				BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%			BROJ	%	
1	STANOVA	107	100,0	2	1,9	105	98,1	80	74,8	105	98,1	107	100,0	26	24,3	1.661
	OSOBA	234	100,0	3	1,3	231	98,7	207	88,5	230	98,3	234	100,0	74	31,6	
2	STANOVA	92	100,0	1	1,1	91	98,9	78	84,8	91	98,9	92	100,0	30	32,6	1.693
	OSOBA	230	100,0	1	0,4	229	99,6	217	94,3	229	99,6	230	100,0	77	33,5	
3	STANOVA	83	100,0	1	1,2	82	98,8	81	97,6	82	98,8	83	100,0	35	42,2	1.837
	OSOBA	235	100,0	4	1,7	231	98,3	233	99,1	234	99,6	235	100,0	110	46,8	
4	STANOVA	87	100,0	3	3,4	84	96,6	71	81,6	87	100,0	87	100,0	33	37,9	2.100
	OSOBA	218	100,0	8	3,7	210	96,3	198	90,8	218	100,0	218	100,0	108	49,5	
5	STANOVA	84	100,0	1	1,2	83	98,8	74	88,1	84	100,0	84	100,0	29	34,5	1.691
	OSOBA	197	100,0	4	2,0	193	98,0	178	90,4	197	100,0	197	100,0	84	42,6	
6	STANOVA	68	100,0	-	-	68	100,0	54	79,4	68	100,0	68	100,0	39	57,3	2.896
	OSOBA	208	100,0	-	-	208	100,0	177	85,1	208	100,0	208	100,0	130	62,5	
7	STANOVA	58	100,0	1	1,7	57	98,3	52	89,7	57	98,3	58	100,0	33	56,9	1.960
	OSOBA	137	100,0	1	0,7	136	99,3	125	91,2	134	97,8	137	100,0	91	66,4	
8	STANOVA	93	100,0	1	1,1	92	98,9	78	83,9	93	100,0	93	100,0	25	26,9	1.155
	OSOBA	252	100,0	1	0,4	251	99,6	210	83,3	252	100,0	252	100,0	83	32,9	
9	STANOVA	88	100,0	1	1,1	87	98,9	75	85,2	86	97,7	88	100,0	44	50,0	2.814
	OSOBA	279	100,0	3	1,1	276	98,9	247	88,5	272	97,5	279	100,0	147	52,7	
10	STANOVA	77	100,0	1	1,3	76	98,7	65	84,4	77	100,0	77	100,0	46	59,7	3.129
	OSOBA	228	100,0	4	1,7	224	98,2	204	89,5	228	100,0	228	100,0	144	63,2	
11	STANOVA	58	100,0	1	1,7	57	98,3	50	86,2	57	98,3	58	100,0	19	32,8	892
	OSOBA	172	100,0	2	1,2	170	98,8	160	93,0	172	100,0	172	100,0	61	35,5	
12	STANOVA	52	100,0	-	-	52	100,0	38	73,1	52	100,0	51	98,1	44	84,6	2.352
	OSOBA	186	100,0	-	-	186	100,0	141	75,8	186	100,0	182	97,8	163	87,6	
13	STANOVA	99	100,0	-	-	99	100,0	80	80,8	99	100,0	99	100,0	44	44,4	2.838
	OSOBA	255	100,0	-	-	255	100,0	220	86,3	255	100,0	255	100,0	120	47,1	
14	STANOVA	109	100,0	4	3,7	105	96,3	92	84,4	109	100,0	109	100,0	55	50,5	3.954
	OSOBA	254	100,0	12	4,7	242	95,3	231	90,9	254	100,0	254	100,0	148	58,3	
15	STANOVA	94	100,0	1	1,1	93	98,9	72	76,6	93	98,9	94	100,0	55	58,5	3.014
	OSOBA	206	100,0	3	1,5	203	98,5	188	91,3	204	99,0	206	100,0	140	68,0	
JEZGRA	STANOVA	1.255	100,0	19	1,5	1.236	98,5	1.046	83,3	1.246	99,3	1.254	99,9	559	44,5	34.050
	OSOBA	3.304	100,0	48	1,4	3.256	98,5	2.949	89,3	3.286	99,5	3.300	99,9	1.686	51,1	
DUBROVNIK	STANOVA	16.166	100,0	1.512	9,4	14.654	90,6	15.071	93,2	15.822	97,9	16.138	99,8	5.676	35,1	322.158
	OSOBA	48.463	100,0	4.962	10,2	43.501	89,8	46.170	95,3	47.811	98,6	48.391	99,8	17.454	36,0	

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

TAB. 33. STANOV I ZA ODMOR I REKREACIJU PREMA VRSTI ZGRADE U KOJOJ SE NALAZE I POVRŠINI 1981. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO			STANOV I U					
	BROJ		POVRŠINA m ²	VIKEND KUĆAMA		NASLJEĐENIM OBITELJSKIM KUĆAMA		OSTALIM ZGRADAMA	
	BROJ	%		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	4	100,0	145	-	-	4	100,0	-	-
2	1	100,0	42	1	100,0			-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	7	100,0	345	-	-	7	100,0	-	-
5	1	100,0	46	-	-	1	100,0	-	-
6	3	100,0	132	-	-	3	100,0	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	2	100,0	116	-	-	1	50,0	1	50,0
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	1	100,0	56	-	-	-	-	1	50,0
11	1	100,0	50	1	50,0	-	-	-	-
12	1	100,0	45	1	50,0	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	3	100,0	126	-	-	1	33,3	2	66,7
15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
JEZGRA	24	100,0	1.103	3	12,5	17	70,8	4	16,7
DUBROVNIK	215	100,0	1.317	118	54,9	62	28,8	35	16,3

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 34. STANOV I ZA ODMOR I REKREACIJU PREMA VRSTI ZGRADE U KOJOJ SE NALAZE I POVRŠINI 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	UKUPNO			STANOV I U					
	BROJ		POVRŠINA m ²	VIKEND KUĆAMA		NASLJEĐENIM OBITELJSKIM KUĆAMA		OSTALIM ZGRADAMA	
	BROJ	%		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	11	100,0	616	10	90,9	-	-	1	9,1
2	3	100,0	145	3	100,0	-	-	-	-
3	7	100,0	430	7	100,0	-	-	-	-
4	12	100,0	824	3	25,0	9	75,0	-	-
5	3	100,0	206	2	66,7	1	33,3	-	-
6	2	100,0	106	1	50,0	-	-	1	50,0
7	3	100,0	225	3	100,0	-	-	-	-
8	5	100,0	274	5	100,0	-	-	-	-
9	4	100,0	224	4	100,0	-	-	-	-
10	2	100,0	131	2	100,0	-	-	-	-
11	11	100,0	711	11	100,0	-	-	-	-
12	2	100,0	150	2	100,0	-	-	-	-
13	1	100,0	56	1	100,0	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	2	100,0	100	2	100,0	-	-	-	-
JEZGRA	69	100,0	4.254	56	81,2	10	14,5	2	4,3
DUBROVNIK	530	100,0	34.620	447	84,3	57	10,8	26	4,9

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

TAB. 35. STANOVI ZA STALNO STANOVANJE I BROJ OSOBA PREMA GODINI IZGRADNJE 1981. GODINA

POPISNI KRUGOVI	BROJ STANOVA I OSOBE	UKUPNO		GODINA IZGRADNJE ¹⁾					
				DO 1918.		1919 - 1970.		1971 - 1985.	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	STANOVA	123	100,0	114	92,7	8	6,5	1	0,8
	OSOBA	284	100,0	255	89,8	24	8,4	5	1,8
2	STANOVA	94	100,0	93	98,9	-	-	1	1,1
	OSOBA	275	100,0	274	99,6	-	-	1	0,4
3	STANOVA	95	100,0	93	97,9	1	1,1	-	-
	OSOBA	251	100,0	249	99,2	1	0,4	-	-
4	STANOVA	101	100,0	100	99,0	1	1,0	-	-
	OSOBA	245	100,0	244	99,6	1	0,4	-	-
5	STANOVA	75	100,0	73	97,3	1	1,3	-	-
	OSOBA	212	100,0	208	98,1	-	-	-	-
6	STANOVA	94	100,0	94	100,0	-	-	-	-
	OSOBA	231	100,0	231	100,0	-	-	-	-
7	STANOVA	101	100,0	101	100,0	-	-	-	-
	OSOBA	272	100,0	272	100,0	-	-	-	-
8	STANOVA	107	100,0	105	98,1	-	-	1	0,9
	OSOBA	338	100,0	332	98,2	-	-	5	1,5
9	STANOVA	96	100,0	92	95,8	2	2,1	-	-
	OSOBA	318	100,0	310	97,5	6	1,9	-	-
10	STANOVA	92	100,0	90	97,8	2	2,2	-	-
	OSOBA	261	100,0	260	99,6	1	0,4	-	-
11	STANOVA	83	100,0	83	100,0	-	-	-	-
	OSOBA	226	100,0	226	100,0	-	-	-	-
12	STANOVA	62	100,0	62	100,0	-	-	-	-
	OSOBA	200	100,0	200	100,0	-	-	-	-
13	STANOVA	111	100,0	111	100,0	-	-	-	-
	OSOBA	257	100,0	257	100,0	-	-	-	-
14	STANOVA	109	100,0	96	88,1	12	11,0	1	0,9
	OSOBA	296	100,0	265	89,6	30	10,1	1	0,3
15	STANOVA	108	100,0	103	95,4	2	1,8	1	0,9
	OSOBA	292	100,0	274	93,8	6	2,0	8	2,7
JEZGRA	STANOVA	1.451	100,0	1.410	97,2	29	2,0	5	0,3
	OSOBA	3.958	100,0	3.857	97,4	69	1,7	20	0,5
DUBROVNIK	STANOVA	12.605	100,0	3.632	28,8	4.934	39,1	3.618	28,7
	OSOBA	41.396	100,0	107.722	25,9	16.521	39,9	12.855	31,0

¹⁾ Zbroj podataka od ukupnog broja stanova se može razlikovati za broj stanova s nepoznatom godinom izgradnje, kao i za broj nastanjenih, ali još nezavršenih stanova.
Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine.

TAB. 36. STANOVI ZA STALNO STANOVANJE I BROJ OSOBA PREMA GODINI IZGRADNJE 1991. GODINE

POPISNI KRUGOVI	BROJ STANOVA I OSOBE	UKUPNO		GODINA IZGRADNJE ¹⁾							
				DO 1918.		1919 - 1970.		1971 - 1985.		POSLIJE 1985.	
		BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%	BROJ	%
1	STANOVA	107	100,0	102	95,3	2	1,9	2	1,9	1	0,9
	OSOBA	234	100,0	216	92,3	8	3,4	3	1,3	7	3,0
2	STANOVA	92	100,0	91	98,9	-	-	-	-	1	1,1
	OSOBA	230	100,0	228	99,1	-	-	-	-	2	0,9
3	STANOVA	83	100,0	79	95,2	-	-	2	2,4	2	2,4
	OSOBA	235	100,0	231	98,3	-	-	-	-	4	1,7
4	STANOVA	87	100,0	85	97,7	-	-	-	-	2	2,3
	OSOBA	218	100,0	214	98,2	-	-	-	-	4	1,8
5	STANOVA	84	100,0	69	82,1	3	3,6	4	4,8	8	9,5
	OSOBA	197	100,0	158	80,2	8	4,1	13	6,6	18	9,1
6	STANOVA	68	100,0	68	100,0	-	-	-	-	-	-
	OSOBA	208	100,0	208	100,0	-	-	-	-	-	-
7	STANOVA	58	100,0	54	93,1	-	-	3	5,2	1	1,7
	OSOBA	137	100,0	137	100,0	-	-	-	-	-	-
8	STANOVA	93	100,0	77	82,8	3	3,2	12	12,9	1	1,1
	OSOBA	252	100,0	206	81,7	8	3,2	36	14,3	2	0,8
9	STANOVA	88	100,0	88	100,0	-	-	-	-	-	-
	OSOBA	279	100,0	279	100,0	-	-	-	-	-	-
10	STANOVA	77	100,0	64	83,1	7	9,1	5	6,5	1	1,3
	OSOBA	228	100,0	197	86,4	21	9,2	9	4,0	1	0,4
11	STANOVA	58	100,0	46	79,3	9	15,5	3	5,2	-	-
	OSOBA	172	100,0	142	82,5	23	13,4	7	4,1	-	-
12	STANOVA	52	100,0	51	98,1	1	1,9	-	-	-	-
	OSOBA	186	100,0	184	98,9	2	1,1	-	-	-	-
13	STANOVA	99	100,0	95	96,0	2	2,0	-	-	2	2,0
	OSOBA	255	100,0	247	96,8	5	2,0	-	-	3	1,2
14	STANOVA	109	100,0	95	87,2	3	2,7	10	9,2	1	0,9
	OSOBA	254	100,0	223	87,8	7	2,7	22	8,7	2	0,8
15	STANOVA	94	100,0	93	98,9	1	1,1	-	-	-	-
	OSOBA	206	100,0	205	99,5	1	0,5	-	-	-	-
JEZGRA	STANOVA	1.255	100,0	1.162	92,6	32	2,5	41	3,3	20	1,6
	OSOBA	3.304	100,0	3.087	93,4	84	2,5	90	2,7	43	1,4
DUBROVNIK	STANOVA	16.166	100,0	3.603	22,3	5.080	31,4	5.815	36,0	1.636	10,1
	OSOBA	48.463	100,0	9.421	19,4	15.437	31,8	19.100	39,4	4.387	9,0

¹⁾ Zbroj podataka od ukupnog broja stanova se može razlikovati za broj stanova s nepoznatom godinom izgradnje, kao i za broj nastanjenih, ali još nezavršenih stanova.

Izvor: Državni zavod za statistiku. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1991. godine.

statistički popis nije bilježio starost stana kao organizacijske jedinice u zgradi kojoj je starost poznata. Mnogi stanovi su u tim starim zgradama obnovljeni i preuređeni u novije vrijeme.

Do 1918.g., izgrađeno je 92,6% stanova u starom gradu Dubrovnika, a 61 ili 4,9% ih je građeno kasnije (najviše u razdoblju od 1971 - 1985.g što se pretežno odnosi na nadogradnju). I podaci iz 1981. godine ukazuju na slične procese.

I prije nego što se zaključi ovo poglavlje o stanovanju, ne bi bilo na odmet još jedanput ukratko podsjetiti na odgovore u anketi o stanovanju u starom gradu iz 1986.godine.

Osnovno nezadovoljstvo građana bilo je upućeno na mali stan, buku, starost i dotrajalost objekata, vlažnost, nedostatak kupaonice, svjetlosti, slab raspored prostorija. Od vanjskih momenata, nezadovoljstvo je bilo zbog buke izazvane od kafića i drugih ugostiteljskih radnji.

Ovakav poredak nezadovoljstva građana o stanovanju i stambenim uvjetima u biti izražava stvarne stambene karakteristike jezgre. Očito, da takav tip stanovanja ne zadovoljava potrebnu kvalitetu koja bi osigurala zadovoljstvo i standard stanovanja što se u skoroj budućnosti treba hitno mijenjati. To znači da se stanovanje mora prilagoditi onom modernom - suvremenom, uz prilagodbu da se očuva autentičnost stanovanja u jezgri. Ono što je potrebno u smislu stanovanja učiniti je da se sanira vlažnost objekata, da se pruži adekvatna sanitarna i ostala komunalna oprema stanova, da se izjednači broj stambenih jedinica i broja domaćinstava, a prije svega da se riješe imovinsko - pravni odnosi stanova. Takav tip stanovanja uz dosta skupu obnovu sigurno neće moći koristiti stanari slabog imovinskog statusa, već imućniji srednji sloj ljudi, vjerojatno mlađi, koji neće protestirati na buku kafića i drugih ugostiteljskih radnji, a standard stanovanja će im biti zadovoljavajući.

FUNKCIONALNO ZNAČENJE STARE GRADSKJE JEZGRE U AGLOMERACIJI DUBROVNIKA

Stari grad se u aglomeraciji Dubrovnika uvijek isticao svojim značenjem. Za bivše Dubrovačke republike bio je središte života, a danas je "city" gradske aglomeracije. Ima izvanrednu i zanimljivu kulturno - povijesnu vrijednost, obavlja funkcije od trgovačkih do upravnih, kulturnih i stambenih s institucijama od gradskog i regionalnog do međunarodnog značenja. Stari grad ima polifunkcionalni značaj kojeg treba i dalje zadržati, a ne ga izolirati iz gradske aglomeracije Dubrovnika.

Takav stari grad, koji ima izuzetno značajnu kulturno - povijesnu vrijednost i institucije koje su se uklopile kako po namjeni tako i po funkciji u takav ambijent, čine jednu posebnu zajedničku sliku starog grada. Naravno, da neke funkcije nisu baš poželjne za takvu staru gradsku jezgru i ambijent, jer ga preopterećuju (već su se neke iselile, a još će se neke iseliti), ali trebaju ostati sve one reprezentativne od kulturnog, znanstvenog, umjetničkog do upravnog, trgovačkog i turističkog karaktera. Osim ovih funkcija, ostat će naravno i funkcija stanovanja, jer bez te funkcije nema života ne samo u ovom starom gradu nego općenito u naseljenim prostorima.

MOGUĆNOSTI REVITALIZACIJE I ZAŠTITE

Što učiniti sa starim gradskim jezgrama, kako ih najbolje očuvati, revitalizirati, regenerirati ili obnoviti u funkcionalnom i estetskom smislu? Jedini odgovor za to je izbjegavanje svih krajnosti u njima.

Suviše ograničen život je isto opasan kao i suviše života; opasan je pritisak novih potreba kao i nezainteresiranost i suviše miran život. Opasna je i prevelika posjeta gostiju i turista kao i prenatrpana modernizacija (Hruza, 1970.).

Iz ovoga već proizlaze dvije mogućnosti kako i na koji način postupiti s povijesnom jezgrom i čitavim područjem naslijeđenih vrijednosti hrvatskih gradova u koje spada i stara gradska jezgra Dubrovnika.

To su:

1. uklopiti i adaptirati povijesni urbani centar za današnje potrebe, odnosno uporabu novih funkcija i nove izgradnje, kao i potrebe prometa i profita;
2. razumno uklopiti ili adaptirati potrebe današnjeg života u prostorne i estetske mogućnosti i kapacitete povijesnog urbanog zdanja.

Ove dvije tendencije su međusobno vrlo često povezane, ali ipak između njih postoje razlike.

Prva utječe na vizualni dojam bez ikakve pomoći i nije joj potrebna pomoć. Značenje joj je ne samo rekonstrukcija jezgre i cjelokupna promjena karaktera i ambijenta pod jakim pritiscima, već i propadanje kako ono društveno tako i fizičko. Zapravo se postavlja pitanje, da li takve jezgre služe hendikepiranim ljudima i hendikepiranim funkcijama i uređajima.

Druga tendencija zahtijeva pomoć i ne može se razvijati bez nje. Njezin značaj je u tome da ona ukazuje ne na strogu zaštitu jezgri od novog života i njegovih potreba, već potrebno prilagođavanje novom životu koje treba biti pravilno i pažljivo izvedeno s puno obzira na estetiku, prostornu i funkcionalnu komponentu.

Problemi i potrebe povijesne jezgre i regeneracije moraju i trebaju biti riješeni u smislu integralnog grada; u smislu grada kao cjeline.

Na savjetovanju Stalne konferencije gradova 1967.g. održane u Ohridu, koje je bilo posvećeno zaštiti spomenika kulture u gradovima, iskristalizirale su se među ostalim i tri temeljne mogućnosti revitalizacije¹³⁾.

U to doba je maksimalni domet revitalizacije bio taj, da se revitalizacijom smatralo dovodjenje muzeja, galerija, škola i nekih sličnih sadržaja u staru gradsku jezgru. Tek se nakon toga javlja tendencija razvijanja interesa privrede.

Ekonomski interes učinio je da su se stare gradske jezgre, ulaganjem novčanih sredstava u atraktivne prostore, počele nanovo razvijati.

Osim ovih funkcionalnih izmjena, ne smije se zaboraviti da je za svaku revitalizaciju potrebno održati ravnotežu između stambenih i javnih sadržaja (Maroević, 1978.).

Nema revitalizacije bez ljudi, nema revitalizacije bez stanovanja kao ni revitalizacije s isključivo javnim sadržajima.

Treba naročito zadržati autohtono stanovništvo u jezgri, jer je ono jedino pravo koje će dati obilježje i identitet jezgre.

Stambena funkcija trebala bi biti onakva kako to zahtijeva suvremeno stanovanje, prilagođeno mogućnostima starih jezgara i da se očuva autentičnost stanovanja u jezgri. Treba omogućiti stanovanje sa svim njegovim sadržajima i funkcijama što je negdje i nemoguće, a ukazuje da taj prostor ne može funkcionirati onako kako bi trebao.

Javne funkcije bi trebale biti zajedničke za staru gradsku jezgru i za grad u cjelini tj. da se navika sakupljanja u staroj gradskoj jezgri zadrži ne isključujući stanovnike koji u njoj žive.

Život u staroj gradskoj jezgri trebao bi se ravnomjerno razvijati kako bi se osigurala cirkulacija života i obnova tzv. odumrlih stanica gradskog tkiva.

¹³⁾ 1. stimulirati interes privrede (misli se privrede u širem smislu angažiranjem raznolikih privrednih aktivnosti da uđu u atraktivne lokacije starih gradskih središta),
2. čuvati takve prostore kao dokumente prošlosti,
3. unositi sadržaje kulture i prosvjete u stare gradske jezgre (Maroević, 1986., 79-80).

Intervencije za primanje novog života u staroj gradskoj jezgri mogu se sistematizirati i to :

a) u arhitekturi:

- restauracija i konzervacija ne samo objekata već i prostora,
- rekonstrukcija dotrajalih i nestalih zgrada i prostora,
- interpolacija nove arhitekture koja ne bi vizualno ugrožavala cjelokupni prostor.

Interpoliranjem nove arhitekture treba dati mogućnost da se novo vrijeme osjeća ravnopravnim s onim prethodnim.

Jer, kada se govori o arhitekturi treba dobro razmisliti do koje je to mjere zaštita spomenika kulture, a do koje je to mjere ambijentalna zaštita ili slika grada ili sveukupni dojam grada.

b) u urbanizmu:

Treba uspostaviti odnos okolina - grad - jezgra kao i planiranje svih sadržaja koji mogu utjecati na staru gradsku jezgru, prometa i infrastrukture kao i definiranje javnih sadržaja. Urbanističko planiranje se izražava u javnim prostorima koji se kreću u rasponu od stubišta zgrade, ulice, dvorišta, trga pa sve do ostalog što grad kao prostorni organizam može pružiti.

c) u prometu:

Što se tiče prometa, on se mora dozirati u starim gradskim jezgrama. Ako se isključi tzv. krvotok u staroj gradskoj jezgri onda smo je na neki način odrezali od ostalih dijelova grada. Promet treba omogućiti funkcioniranje svih sadržaja u jezgri bez obzira da li je promet u mirovanju ili kretanju, trebaju se prilagoditi zahtjevima i potrebama stare gradske jezgre.

d) u turizmu:

Potrebno je turističko razgledavanje starog grada organizirati u grupama - grupno razgledavanje prostora starog grada, da se izbjegnu maksimalna opterećenja i gužve.

Ovdje zapravo započinje i pitanje koji se turizam javlja u tim gradovima jer turizam visoke kvalitete usluga ima i neki drugi stav prema tim jezgrama.

e) zelenilo:

U starim gradskim jezgrama se ne smije zaboraviti na zelenilo, na oplemenjivanju struktura i na sve ono što se zelenilom može riješiti.

I na kraju treba napomenuti da odgađanje rješenja u smislu odluke što učiniti i napraviti sa starim gradskim jezgrama, znači i odgađanje života u njima, odnosno, pomoći ubrzanom njihovom propadanju.

S procesom revitalizacije ne rješava se dotrajalost zgrada, prometa ili sadržaja, nego se ti problemi rješavaju u takvom procesu. To je vrlo bitna činjenica kada se govori o procesu revitalizacije i njenom značenju.

Revitalizacija i regeneracija povijesnih gradskih centara, treba biti kontinuirana i stalna. Treba obuhvatiti široko područje društvenih, funkcionalnih, materijalnih i estetskih aspekata, koji će omogućiti da se stare gradske jezgre uključe u suvremeni život gradova usklađujući postojeće i nove funkcije s mogućnostima i kapacitetima starih dijelova grada.

Problemi starih jezgara, kao i njihova revitalizacija, trebaju biti riješeni u okviru grada u cjelini, odnosno, njihovog integralnog prostora, da se ne dogodi udaljavanje starih gradskih jezgara od živog organizma i ugrožavanje njihove budućnosti.

Revitalizaciju treba shvatiti kao kontinuiran i trajan proces prilagođavanja novim potrebama, koje trebaju biti u skladu s postojećim mogućnostima.

Bitna je činjenica da su stare gradske jezgre najvrjedniji dio gradskih centara koji su zadržali dobar dio svojih funkcija ili ih prilagodili potrebama grada. Njihovo isključivanje iz tih funkcija dovelo bi do propadanja i pasivizacije jezgara.

OBLICI REVITALIZACIJE I ZAŠTITE

Stara gradska jezgra Dubrovnika, stari grad, ima svoje stanovništvo ima svoje funkcije, a što učiniti da to stanovništvo živiu dobnije, kako ih zadržati ili privući u staru jezgru, koje funkcije oživjeti?

Stara gradska jezgra Dubrovnika - stari grad tretira se kao centar polifunkcionalnog izrazito kulturnog sadržaja te kao privlačan turistički centar i ono što se ne smije zaboraviti da je spomenik kulture najviše kategorije.

Poboljšanje standarda stanovanja, te utvrđivanje i valorizacija povijesnih, kulturnih, te tradicionalnih vrijednosti, sadržaja i funkcija, predstavljaju važne elemente za utvrđivanje ciljeva razvoja i uređenja jezgre.

Cijeli proces revitalizacije i obnove starog grada Dubrovnika neće se u kratkom roku riješiti. To će biti dugotrajan proces koji treba temeljiti na pažljivom studiranju čitavog tkiva grada i pojedinih objekata. Ono što je potrebno realizirati u procesu revitalizacije i zaštite starog grada je:

1. cijelu jezgru treba revitalizirati, zaštititi i očuvati kao jedinstvenu prostornu cjelinu sa svojom strukturom i sadržajem jezgre;
2. jezgra zbog svoje polivalentne funkcije, treba zadržavati funkcije stanovanja, kulture, turističko - ugostiteljske, administrativno - upravne, trgovačke i sakralne;
3. u jezgri treba zadržati stanovništvo i funkciju stanovanja s tim da se podigne kvaliteta i obujam stambenog fonda tamo gdje je interpolacija potrebna. Do sada je već učinjena takva interpolacija stambenog prostora. Što se tiče stanovništva, treba voditi računa da ostane autohtono stanovništvo Dubrovnika;
4. u sklopu obnove i revitalizacije jezgre, čitav urbani prostor je potrebno angažirati kako u vertikalnom tako i u horizontalnom smislu;
5. u jezgri i dalje trebaju ostati neke upravne funkcije grada, odnosno županije, barem one reprezentativne, dok se trebaju dislocirati upravne službe koje pružaju usluge;
6. u jezgri trebaju biti i dalje zastupljene institucije tradicionalnog, kulturno - prosvjetnog, znanstvenog i umjetničkog središta koje će zadovoljavati potrebe od regionalnog do međunarodnog značenja;
7. u jezgri trebaju ostati svi javni sadržaji koje je jezgra dosada imala, a koristili su je stanovnici jezgre i ostali. Neke sadržaje treba i dopuniti kao male trgovine i druge ponude usluga (na potezu Široke ulice locirati obrte) i ugostiteljske radnje. Placa - Stradun treba imati reprezentativne trgovine;

8. što više javnih sadržaja trebaju se locirati po obodu gradskog tkiva, uz južni i sjeverni rub Grada; monofunkcionalne ulice preći će u polifunkcionalne;
9. neadekvatne sadržaje potrebno je dislocirati iz starog grada (tiskara), a u njih smjestiti adekvatne sadržaje koji će omogućiti realizaciju osnovnih funkcija (dislokacija skladišnog prostora iz prizemnih dijelova objekata, zamijeniti u obrtničko - uslužne djelatnosti);
10. sve funkcije i sadržaji moraju omogućiti život starog grada tijekom cijele godine;
11. pošto će se gospodarski razvoj Dubrovnika i dalje razvijati u turističkom smislu, najvjerojatnije u turistički centar visoke kvalitete usluga, potrebno je u starom gradu povećavati razne turističke kapacitete (hoteli apartmanskog tipa);
12. što se tiče prometnog rješenja u starom gradu, potrebno ga je dozirati. To će se moći postići "akumulatorskim vozilima"- motori s prikolicama koji mogu doći do svake uličice u starom gradu i tako ukinuti promet kamiona. Centralno skladište bi se formiralo na kontaktnom području (Ploče) na kojem bi se organizirala racionalna distribucija roba odgovarajućim vozilima. Također je potrebno postići ravnomjerniji protok pješaka na svim ulazima u stari grad;
13. što se tiče infrastrukture, potrebno je urediti vodovod, kanalizaciju, centralna grijanja, veći broj telefonskih priključaka itd.;
14. u realizaciji i zaštiti starog grada Dubrovnika ne smije se zaboraviti kontaktna područja Pile, Ploče i Iza Grada koji su funkcionalno i prostorno neposredno vezani za procese u starom gradu Dubrovniku.

ZAKLJUČAK

Revitalizacija i zaštita stare gradske jezgre Dubrovnika, njezin razvoj u vremenu i prostoru, odnosno, uključivanje stare gradske jezgre u suvremeni život grada i njezin značaj, predmet je ovog magistarskog rada.

Kakvo je stanje u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika, kako se ona razvija, stagnira ili propada, što je s njezinim funkcijama, kakav je njezin izgled, što je s njezinom populacijom, što je sa stambenim prostorom, da li se uklapa u suvremene društvene procese cjelokupne aglomeracije Dubrovnika; sve su to elementi, odnosno pitanja koja su se analizirala kako bi što efikasnije i bolje mogli sudjelovati u procesu revitalizacije i zaštite stare gradske jezgre Dubrovnika.

Iz svih dosadašnjih analiza može se zaključiti da stara gradska jezgra Dubrovnika još uvijek ima značajnu ulogu u cjelokupnoj aglomeraciji Dubrovnika. To je "city" Dubrovnika s polifunkcionalnim karakterom, a ima i vrlo značajnu povijesnu i turističku ulogu. To je jezgra koja živi, koja ima svoj identitet, za razliku od nekih drugih starih jezgara.

Tu je počeo razvoj grada Dubrovnika pa naravno i razvoj gradskih funkcija koje su se do današnjih dana zadržale za cijelo područje županije.

Ova jezgra predstavlja spomeničku cjelinu najvišeg međunarodnog ranga koja je 1979. godine upisana u "Spisak svjetske kulturne baštine pri UNESCO-u".

Iako je stara gradska jezgra Dubrovnika ne baš zanemarujući dio cijeloga dubrovačkog prostora, ona je ipak zapuštena, a i uništena.

Uništavali su je ne samo prirodni elementi (potresi), već i društveni (rat), koji su i u današnje vrijeme na žalost dosta upropastili cijelu jezgru. Osim tih elemenata, i društveno - gospodarski razvoj također je doprinio njezinoj neodržavanosti i zapuštenosti. S toga i nije čudno da su objekti dosta zapušteni, da u njoj živi staro stanovništvo jer se ono mlado iselilo, da živi stanovništvo slabije ekonomske moći, da je u njoj jeftino stanovanje, da sadrži neadekvatne sadržaje, odnosno, da cjelokupni izgled stare gradske jezgre nije onakav kakav bi trebao biti tj. nije adekvatan statusu kakav ima jezgra.

Da bi se vratila vrijednost stare gradske jezgre tj. da se spriječi daljnje propadanje i zapuštenost, potrebno ju je zaštititi i revitalizirati. Potrebno je obuhvatiti široko područje društvenih, funkcionalnih, materijalnih i estetskih aspekata koji će omogućiti uključivanje jezgre u suvremeni život grada s tim da se usklade postojeće i nove funkcije s mogućnostima i kapacitetima starih dijelova grada. Jer revitalizaciju treba shvatiti kao kontinuiran i trajan proces prilagođavanja novim potrebama, koje trebaju biti u skladu s postojećim mogućnostima društva. Svako odgađanje zaštite i revitalizacije jezgre znači i odgađanje "života" u njoj, odnosno, ubrzava njeno daljnje propadanje. Stare gradske jezgre su najvrjedniji dio gradskih centara, koje su zadržale dobar dio svojih funkcija ili su ih prilagodili potrebama grada. Njihovo isključivanje znači i njihovo propadanje.

SAŽETAK

Predmet istraživanja ovog rada je zaštita i revitalizacija stare gradske jezgre Dubrovnika ili "Grada", te njezin utjecaj na cjelokupnu aglomeraciju Dubrovnika.

To je prostor omeđen zidinama. Obuhvaća površinu od 13,38 ha u kojoj je živjelo 1991. godine 3 525 stanovnika. Upravo tu je počeo razvoj grada Dubrovnika, razvoj svih gradskih funkcija koje su se zadržale i do danas.

Jezgra je "city" Dubrovnika s polifunkcionalnim karakterom i s vrlo važnom povijesnom i turističkom ulogom. Predstavlja spomeničku cjelinu najvišeg međunarodnog ranga; spomenik kulture najviše kategorije pri UNESCO-u.

Cilj rada bio je da se pomoću različitih statističkih podataka analiziraju demografske, funkcionalne, morfološke, stambene, fizionomske, gospodarske i druge karakteristike stare gradske jezgre Dubrovnika kako bi se uočio njezin razvoj, stagnaciju ili propadanje, a isto tako i njezin izgled i ulogu u cjelokupnoj aglomeraciji Dubrovnika.

Iz svih dosadašnjih analiza proizlazi da je stara gradska jezgra ipak zapuštena, a i uništena, što prirodnim, a što društvenim čimbenicima, a isto tako i gospodarskim razvojem. To se vidi i po stanovništvu, objektima, stanovanju, sadržajima itd.. Da se izbjegnu ti negativni procesi, odnosno da se zaustavi njezino daljnje propadanje potrebno ju je zaštititi i revitalizirati. To je dugotrajan proces koji zahtjeva različite subjekte koji mogu pridonijeti što boljoj realizaciji zaštite i revitalizacije. Jer stare gradske jezgre su najvrjedniji dio grada, "duša grada", i svako odgađanje zaštite i revitalizacije znači i odgađanje "života" u njima, odnosno, pospješuje njihovo propadanje.

Stoga u zadnjem poglavlju predložene su preporuke u svezi zaštite i revitalizacije stare gradske jezgre Dubrovnika.

SUMMARY

This work deals with the protection and revitalization of the old city nucleus of Dubrovnik or "city", and its influence on the whole agglomeration of Dubrovnik.

It's a walled in tract including the area of 13,38 ha (or 33,45 acres) where 3 525 inhabitants lived in 1991. It's exactly here that the development of the city of Dubrovnik started, development of all city functions which are still present in this area.

The nucleus is "city" of Dubrovnik with polyfunctional character and with a very important historical and touristical role. It represents a monumental entirety of the greatest international rank; a culture monument of the highest category in UNESCO.

The purpose of this work was to analyze demographic, functional, morphological, housing, physiognomic, economic and other characteristics of the old city nucleus of Dubrovnik in order to observe its development, stagnation or decline, and also its outlook and role in the whole agglomeration of Dubrovnik.

All former analyses show that the old city nucleus is, after all, uncared - for and destroyed by natural and social (i.e. the recent war) factors and by economic development as well. This can be seen by its population, buildings, lodging, contents etc.. It's necessary to protect and revitalize this nucleus in order to avoid these negative processes, respectively to stop the continuation of this decline. It's a long process which requires various subjects which could contribute to better realization of protection and revitalization. Because the old city nucleus is the most worthy part of the city, "the soul of the city", and every delay of its protection and revitalization means delay of "life" in it, respectively hastens its decline.

That's why some recommendations dealing with protection and revitalization of the old city nucleus of Dubrovnik are suggested in the last chapter.

LITERATURA

- BERITIĆ, Lukša: Urbanistički razvitak Dubrovnika, Zavod za arhitekturu i urbanizam instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
- BERITIĆ, Lukša: Utvrđenja grada Dubrovnika, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
- BERITIĆ, Dubravka (4/1970.,5/1979.): Potres u Dubrovniku 1979. godine, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Zagreb, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske
- ELAKOVIĆ, Dragan (1986.): Obnova povijesne jezgre Dubrovnika - multidisciplinirani izazov, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 10/1984., 11/1985., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Zagreb
- FRIGANOVIĆ, Mladen (1987.): Demogeografija - Stanovništvo svijeta, treće dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb
- HRUZA, Jiri (1987.): Zaštita historijskih gradskih centara, Problemi i tehnika zaštite historijskih gradskih centara, Međunarodni simpozij URBS, Split
- KRIVOŠIĆ, Stjepan (1990.): Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti, Zavod za povijesne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik
- LUČIĆ, Josip (1988.): Dubrovački ljetopis od osnutka do danas, Društvo dubrovčana i prijatelja dubrovačke starine - Zagreb, Zagreb
- MACAN, Trpimir (1983.): U povodu istraživanja u dubrovačkoj katedrali, Dubrovački horizonti br. 23, Društvo dubrovčana i prijatelja dubrovačke starine u Zagrebu, Zagreb, 1983.
- MAKSIMOVIĆ, Branko (1972.): Istorija urbanizma stari i srednji vijek, Univerzitet u Beogradu, Beograd
- MARASOVIĆ, Tomislav (1983.): Zaštita graditeljskog nasljeđa, Povijesni pregled s izborom tekstova i dokumenata, Društvo konzervatora Hrvatske - Zagreb, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet u Zadru, OOUR Split, Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Postdiplomski studij graditeljskog nasljeđa Split, Zagreb - Split
- MARASOVIĆ, Tomislav(1985.): Aktivni pristup graditeljskom nasljeđu, Sveučilište u Splitu - Filozofski fakultet u Zadru, OOUR Prirodoslovno - matematičkih znanosti i studija odgojnih područja u Splitu, Društvo konzervatora Hrvatske - Zagreb, Arhitektonski fakultet sveučilišta - Zagreb, Postdiplomski studij graditeljskog nasljeđa u Splitu, Split
- MARINOVIĆ, Antun (1958.): Urbanistički razvoj staroga Dubrovnika i potreba asanacija i rekonstrukcija, Prilozi urbanizmu historijskih ambijenata, URBS - grada za VIII savjetovanje urbanista Jugoslavije, Split

- MAROEVIĆ, Ivo (1986.): Revitalizacija starih gradskih jezgri, Zbornik zaštite spomenika kulture, knjiga XXVI- XXVII tomes 1977 - 78., Savez društava konzervatora Jugoslavije, Beograd
- NENADOVIĆ, S. M. (1980.): Zaštita graditeljskog nasljeđa, Univerzitet u Beogradu - postdiplomske studije iz zaštite revitalizacije i proučavanja graditeljskog nasljeđa, Beograd
- OBAD, Stijepo (1960.): Stanovništvo Dubrovnika u doba pada Republike, Poseban otisak iz Beritićeva zbornika, Dubrovnik
- PERIĆ, Ivo (1984.): Dubrovačko pomorstvo u 19. i 20. stoljeću, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- PERIĆ, Ivo (1983.): Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine, Zavod za povijesne znanosti istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik
- PLANIĆ - LONČARIĆ, Marija (1986.): O načinu korištenja nekih obnovljenih stambenih objekata u Dubrovniku, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 10/1984 - 11/1985., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb
- PRELOG, Milan (4/1978 - 5/1979.): Uz problematiku vrednovanja i revitalizacije povijesnih središta, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske
- PRELOG, Milan (1986.): Bilješke uz radove na obnovi Dubrovnika, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 10/1984 - 11/1985., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb
- PRELOG, Milan (1972.): Dubrovnik - Radovi instituta za povijest umjetnosti sveučilišta u Zagrebu, godina 1., broj 1/2, Zagreb
- PROSPEROV NOVAK, Slobodan (1987.): Dubrovnik iznova, Sveučilišna naklada Liber, Međunarodni slavistički centar SRH, Zagreb
- RADICA, Tonko (1977.): Prostorna i funkcionalna diferencija gradske aglomeracije Dubrovnika - Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu - Prirodoslovno - matematički fakultet, Zagreb
- ROGIĆ, Ivan i KOVAČEVIĆ, Rafaela (1986.): Dubrovnik - stara gradska jezgra - sociologijska studija, Urbanistički institutu Hrvatske - Zagreb, Zavod za prostorno planiranje, Zagreb
- SEFEROVIĆ, Sonja (1986.): Kulturno - povijesna analiza - primarni proces u definiranju karaktera sanacijskih zahvata na spomenicima kulture, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 10/1984 - 11/1985., Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb
- STEPINAC, Davorin (1976.): Problem asanacije i revitalizacije povijesne jezgre u Dubrovniku - Magistarski rad, Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb

- VRESK, Milan (1986.): Osnove urbane geografije, treće prerađeno i prošireno izdanje, Školska knjiga, Zagreb
- Centar za povijesne znanosti (1984.): Osnovne postavke provedbenog urbanističkog plana, Zagreb
- Enciklopedija Jugoslavije - 3 D i P, H i Đ, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, 1958.
- Institut za geografiju sveučilišta u Zagrebu (1974.): Geografija SR Hrvatske - Južno Hrvatsko Primorje, Školska knjiga, Zagreb
- Izvještaj o obnovi spomenika kulture na dubrovačkom području 1979 - 1987. Zavod za obnovu Dubrovnika, 1987.
- Likovna enciklopedija Jugoslavije 1 A - J, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1984.
- Naše more, godište 40. broj 5 - 6, Pomorski fakultet Dubrovnik, 1993.
- Obnova Dubrovnika 1979 - 1989. (1989.): Zavod za obnovu Dubrovnika
- Pomorska enciklopedija 2 CH - HY, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1975.
- Popis stanovništva i domaćinstava 1981. i 1991. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb
- Spomenica trgovačko - obrtničke komore u Dubrovniku o potrebi željezničkog spoja Ustrpača - Foča - Gacko Trebinje, Dubrovnik, 1922.
- Statut grada Dubrovnika
- Stručna savjetodavna komisija saborskog odbora za praćenje obnove Dubrovnika: Revitalizacija povijesne jezgre Dubrovnika (prilog za rasprave), Dubrovnik, 1985.
- Turistički savez općine - Dubrovnik (1991.): Analiza turističkog prometa na području općine Dubrovnik u 1990. godini, Dubrovnik, 1991.
- Urbanistički institut SR Hrvatske Zagreb (1969.): Dubrovnik - Generalni plan, Prostorni plan razvoja regije Južni Jadran, Izvještaj je pripremljen za Ujedinjene nacije od Izvršnog tijela Ujedinjenih nacija programa za razvoj, Dubrovnik
- Zlatno doba Dubrovnika XV I XVI stoljeće, Muzejski prostor Zagreb i Dubrovački muzej Dubrovnik, 1987.
- Život umjetnosti 39 -40. Časopis za pitanja likovne kulture i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti sveučilišta u Zagrebu (Centar za povijesne znanosti - Odjel za povijest umjetnosti), 1985.

POPIS SLIKA

- Sl. 1. Pregled popisnih krugova u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika
- Sl. 2. Osnivanje grada u 7. st.
- Sl. 3. Izgradnja Pustijerne (Karmen)
- Sl. 4. Izgradnja prema regulacionom planu iz 1272. g.
- Sl. 5. Izgradnja Prijekog
- Sl. 6. Grad današnjeg opsega 14. st.
- Sl. 7. Ukupan broj turista u Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1991. godine
- Sl. 8. Ukupan broj noćenja u Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1991. godine
- Sl. 9. Promet putnika u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1990. godine
- Sl. 10. Promet robe u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1990. godine
- Sl. 11. Značajni spomenici kulture
- Sl. 12. Promjene broja stanovnika u razdoblju od 1981 -1991. godine (INDEKS)
- Sl. 13. Koeficijent starosti 1991. godine
- Sl. 14. Dobno spolna struktura stanovništva
- Sl. 15. Vrijeme izgradnje
- Sl. 16. Karakteristike ulica
- Sl. 17. Visina izgradnje
- Sl. 18. Stanje objekata
- Sl. 19. Stanje objekata oštećenih ratnim razaranjem stare gradske jezgre Dubrovnika 1991. godine
- Sl. 20. Način korištenja gradskog zemljišta - Plan namjene
- Sl. 21. Način korištenja gradskog zemljišta - Plan namjene prizemlja

POPIS TABLICA

1. Ukupan broj i udio turista u Dubrovniku za razdoblje od 1981 - 1991. godine
2. Ukupan broj i udio noćenja u Dubrovniku za razdoblje od 1981 - 1991. godine
3. Najbrojniji strani turisti iz stranih zemalja u Dubrovniku u razdoblju od 1981 - 1991. godine
4. Broj i udio turista i noćenja prema vrstama objekata u razdoblju od 1981 - 1991. godine
5. Promet robe u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1991. godine
6. Promet brodova i putnika u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1990. godine
7. Promet trajektima u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1990. godine
8. Promet trajektima u luci Dubrovnik u razdoblju od 1981 - 1990. godine
9. Brojanje prometa u staroj gradskoj jezgri
10. Kretanje broja stanovnika u pojedinim dijelovima grada prema službenim popisima
11. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima 1991. godine
12. Doseљeno stanovništvo u naselje stalnog stanovanja po godinama doseljenja
13. Dobna struktura stanovništva 1981. godine
14. Dobna struktura stanovništva 1991. godine
15. Stanovništvo u zemlji prema aktivnostima 1981. godine
16. Stanovništvo u zemlji prema aktivnostima 1991. godine
17. Radnici prema djelatnosti i školskoj spremi 1991. godine
18. Radnici prema mjestu rada i mjestu stalnog stanovanja 1981. godine
19. Radnici prema mjestu rada i mjestu stalnog stanovanja 1991. godine
20. Stanovništvo po narodnosti 1981. i 1991. godine
21. Stanovništvo staro 15 i više godina prema školskoj spremi 1981. godine
22. Stanovništvo staro 15 i više godina prema školskoj spremi 1991. godine
23. Stanovništvo staro 10 i više godina, prema spolu, a nepismeni i prema starosti 1981. godine
24. Stanovništvo staro 10 i više godina, prema spolu, a nepismeni i prema starosti 1991. godine
25. Domaćinstva prema posjedovanju gospodarstva, broju članova i obitelji prema sastavu 1981. godine
26. Domaćinstva prema posjedovanju gospodarstva, broju članova i obitelji prema sastavu 1991. godine
27. Stanovi i površina stanova prema korištenju, druge nastanjene prostorije i osobe u njima 1981. godine

28. Stanovi i površina stanova prema korištenju, druge nastanjene prostorije i osobe u njima 1991. godine
29. Stanovi za stalno stanovanje i nastanjene osobe prema vrsti stana 1981. godine
30. Stanovi za stalno stanovanje i nastanjene osobe prema vrsti stana 1991. godine
31. Stanovi za stalno stanovanje i nastanjene osobe prema opremljenosti stanova instalacijama i pomoćnim prostorijama, vrsti materijala, broj i površini stanova u društvenom vlasništvu 1981. godine
32. Stanovi za stalno stanovanje i nastanjene osobe prema opremljenosti stanova instalacijama i pomoćnim prostorijama, vrsti materijala, broj i površini stanova u društvenom vlasništvu 1991. godine
33. Stanovi za odmor i rekreaciju prema vrsti zgrade u kojoj se nalaze i površini 1981. godine
34. Stanovi za odmor i rekreaciju prema vrsti zgrade u kojoj se nalaze i površini 1991. godine
35. Stanovi za stalno stanovanje i broj osoba prema godini izgradnje 1981. godine
36. Stanovi za stalno stanovanje i broj osoba prema godini izgradnje 1991. godine

ŽIVOTOPIS

Rođena sam 22. veljače 1955. godine u Zagrebu. Osnovnu i srednju školu završila sam u Zagrebu. Studij geografije na PMF-u u Zagrebu upisala sam školske godine 1974/1975., a diplomirala u lipnju 1981. godine s temom "Suvremene promjene Konavala pod utjecajem turizma". Godine 1982. zaposlila sam se u Urbanističkom institutu Hrvatske na radnim zadacima samostalnog planera. Godine 1987/1988. upisala sam postdiplomski studij smjer "Geografske osnove prostornog planiranja". Godine 1993. počinjem raditi u Državnom zavodu za statistiku na radnim zadacima savjetnika.